

Leerjaar
7

A

LEZEN *doet je goed*

Leesboek voor niveau 7A

Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
Paramaribo, 2023

Colofon

Dit boek is samengesteld door Ismene Krishnadath in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur.

Tekst 1 is geschreven door Thanya Fonkel.

Tekst 2, 8, 10, 11 en 12 zijn geschreven door Ismene Krishnadath.

Tekst 3 is geschreven door Ruth del Prado.

Tekst 4 is geschreven door Cynthia McLeod.

Tekst 5 is geschreven door Sylvia Gooswit.

Tekst 6 is geschreven door Astrid van Eer.

Tekst 7 is geschreven door Rosanda Courtar.

Tekst 9 is geschreven door Patrick Liesdek.

Tekst 13 en 15 zijn geschreven door Chiara van Leeuwaarde.

Tekst 14 is geschreven door Amanda Palis.

Tekst 16 en 20 zijn geschreven door Cobi Pengel.

Tekst 17, 18, 19 en 28 zijn bewerkte verhalen uit de methode VAN HIER EN DAAR EN OVERAL.

Tekst 21, 23 en 25 zijn verhalen van Frits Wols, vertaald en bewerkt door Ismene Krishnadath.

Tekst 22 is een volksverhaal, bewerkt door Ismene Krishnadath.

Tekst 24 is een volksverhaal, bewerkt door Simone Blitin

Tekst 26 is een orale vertelling van Sombra, bewerkt door Ismene Krishnadath.

Tekst 27 is geschreven door Sylvia Gooswit

De teksten 1 tot en met 15 zijn levensbeschrijvingen. Voor de verschillende teksten zijn de volgende boeken geraadpleegd. Eddy Jharap. Vertrouwen in eigen kunnen van Sandew Hira (2007), Meer dan arts alleen van Sylvia Kortram (2014), Treasure of memories van Gladys Steward. Robin 'Dobru' Ravales van Cynthia Abrahams (2010), de autobiografie Ramnath Sewdien van Linakastina, Een Liber Amicorum voor André Loo samengesteld door Eric Jagdew, Marlyn Aaron-Denz, Orpheo Donk en Rita Stolk (2006). Daarnaast zijn het internet en orale bronnen geraadpleegd, documenten uit het archief van Parea Suriname over de LGBGT-geschiedenis van Suriname en de documentaire 'Lieve Hugo – Iko, king of kaseko' van Vincent Soekra.

Inhoud

	Inleiding	4
1.	In memoriam: Albert Christiaan Abia	6
2.	Vertrouwen in eigen kunnen	10
3.	Het kleine mannetje bij de douane	14
4.	Een standbeeld in Kenia voor zuster An	18
5.	Soeki Irodikromo	22
6.	Wesje: meer dan een komiek	26
7.	Peerke Donders	30
8.	Dokter Sophie Redmond	34
9.	Mati's van Ondro-wowoyo	38
10.	Ramnath wordt onderwijzer	42
11.	DOBRU, een Surinaamse dichter	46
12.	De koning van kaseko	50
13.	Een Surinaamse uitvinder	54
14.	De Surinaamse botanicus	58
15.	Surinaamse geschiedenis was zijn passie	62
16.	Blacky's engel	66
17.	Het wonderpenseel	70
18.	Eddy en Anita (1)	74
19.	Eddy en Anita (2)	78
20.	Wat opa Rudi niet vertelde	82
21.	De piyaka	86
22.	Anansi en de kaaïman	90
23.	De lunch	94
24.	Tafeltje dek je	98
25.	De tandarts	102
26.	De jager	106
27.	Het sapakara-avontuur	110
28.	Nicolai en de priester	114

Inleiding

In dit leesboek staan achtentwintig teksten.

Tekst 1 tot en met 15 zijn levensbeschrijvingen van interessante mensen, die in Suriname zijn geboren of heel lang in Suriname hebben gewoond en gewerkt.

Een levensbeschrijving noemen we ook wel een biografie.

Wat in een biografie staat, is echt gebeurd.

De schrijver heeft de feiten niet verzonnen. Het is interessant om te lezen hoe mensen iets bijzonders van hun leven maken.

Vaak gaat dat niet zo gemakkelijk. Er is doorzettingsvermogen voor nodig om je doelen te bereiken.

De verhalen zullen je zeker inspireren om ook iets bijzonders van jouw leven te maken.

Tekst 16 tot en met 28 zijn verzonnen verhalen.

De schrijvers hebben de verhalen zelf bedacht.

In de meeste verhalen gebeuren ook dingen die in werkelijkheid niet mogelijk zijn.

Dat maakt de verhalen extra spannend.

De verhalen zijn geschikt om te vertellen aan een publiek.

Verhalen vertellen, storytelling, is leuk als je op vakantie bent in het bos en 's avonds met een groepje rond een kampvuur zit.

Maar je kan ook verhalen vertellen op een feestje, aan een paar vrienden of in de klas. Je kan ook filmpjes laten maken als je een verhaal vertelt.

Deze filmpjes kan je delen met anderen. Je kan ze bijvoorbeeld op het internet plaatsen. Dan kan je ook merken of andere mensen jouw manier van verhalen vertellen leuk vinden.

Sommige mensen maken van storytelling hun beroep.

Ze verdienen er dan geld mee. Soms treden ze op voor een heel groot publiek, bijvoorbeeld in een schouwburg.

Kijk eens of jij storytelling leuk vindt. Misschien kan je er ook je beroep van maken?

Als meester Abia naar school ging, droeg hij een wit hemd met lange mouwen en een das. Zijn lange broek was gemaakt van zachte stof. Puntige lakschoenen met witte kousen maakten het geheel af. Dat was het algemeen beeld van onderwijzers in de zestiger jaren.

De heer Albert Christiaan Abia begon enkele jaren vóór 1960 te werken op de school te Kapasikele. Dit dorp lag toen in het gebied dat nu 'Brokopondostuwmeer' wordt genoemd. De officiële naam is prof. dr. ir. W.J. van Blommesteinmeer. Meester Abia heeft daar ook in het dorp Bedoti gewerkt. Kapasikele en Bedoti zijn samen met veel andere dorpen onder water verdwenen, toen het gebied onder water werd gezet. Ook de kerken die in verschillende dorpen gebouwd waren, zijn verdwenen. De overheid bouwde in Brokopondo een stuwdam. Het meer en de dam moesten zorgen voor de opwekking van elektriciteit. De mensen die er woonden, kregen te horen dat ze moesten verhuizen. Ze gingen naar hoger gelegen gebieden. Deze verhuizing begon in 1964. Het wordt 'de transmigratie' genoemd. Het leven van de dorpelingen is in die tijd ingrijpend veranderd. Ze moesten als het ware opnieuw beginnen. Meester Abia, zoals hij genoemd werd, heeft ook gewerkt in Sipaliwini. Na de transmigratie werd de school van Bedoti herbouwd in het transmigratiedorp Kaajapaati. De dorpsnaam Bedoti werd veranderd in Kaajapaati. Meester Abia was de eerste onderwijzer in dit nieuwe dorp. Daarna heeft hij ook gewerkt in de dorpen Tibiti Sabana, Pamboko, Semoisi en Ligorio. De meeste van deze dorpen liggen aan de Boven-Suriname rivier en zijn moeilijk bereikbaar vanuit Paramaribo.

Wie was meester Abia eigenlijk?

Albert Christiaan Abia werd geboren op 20 maart 1933 in het district Suriname. Hij was de zoon van mevrouw Edwina en meneer Tjakapeente. Zij was van Ligorio en hij was van Kajana. Deze dorpen liggen aan de Gran Rio in het gebied dat bekend staat als het Languagebied. Het ligt in het district Sipaliwini en is te bereiken via de Boven-Surinamerivier. Vanuit Paramaribo is het tegenwoordig een reis van zes tot acht uren met de auto en de boot. Het gebied is ook per vliegtuig te bereiken. Vanuit Zorg en Hoop duurt de reis ongeveer een uur.

Albert Abia ging als kind naar de rooms-katholieke school van Kajana. Vanzelfsprekend kreeg hij daardoor een katholieke opvoeding. Hij viel op door zijn leergierigheid en rustige uitstraling. Na de lagere school werd hij naar Paramaribo gestuurd. Hij ging in de leer bij de paters. Die zorgden ervoor dat hij werd opgeleid tot boslandonderwijzer. Daarmee begon zijn loopbaan in het onderwijs. Hij hield van het onderwijzersvak. Hij volgde na zijn tijd bij de paters verschillende trainingen en cursussen en groeide uit tot een kundige onderwijzer met veel ervaring.

Hij was een gelovig mens, toegewijd aan de rooms-katholieke kerk. Als catechist ondersteunde hij de pater in zijn werk. Een catechist fungeerde als vertegenwoordiger van de pater. Hij was ook opvoeder en

ziekenbroeder. Meester Abia stond bij ongelukjes altijd klaar met zijn EHBO-kit. De catechisten waren mensen uit de dorpen die opgeleid waren door de paters. Hierdoor wisten zij precies hoe de pater te assisteren. Later werd de naam catechist veranderd in pastorale leider, omdat het aantal taken groeide. Een pastorale leider geeft leiding aan de plaatselijke christelijke gemeenschap en stimuleert activiteiten voor de opbouw van het dorp. Hij moet samenwerken met het kerkbestuur en het traditioneel gezag in het dorp. Via kerk en school doet hij evangelisatiewerk. Door de inzet van deze leiders groeide het aantal katholieken in het binnenland. Meester Abia heeft in verschillende dorpen een grote bijdrage geleverd aan de bouw en opzet van katholieke scholen voor gewoon lager onderwijs. Ook de stimulans die hij gaf aan het onderwijs in het algemeen en het sociaal-maatschappelijk leven in de dorpen was groot. Hij was de raadgever van ouders als het ging om het onderwijs van hun kinderen. Hij wist ze te overtuigen van het nut van onderwijs. Hij maande ze aan om niet alleen jongens naar school te sturen, maar ook meisjes.

Toen meester Abia op Semoisi werkte, ging hij haast elke zondag op bezoek bij de leider van de stam der Saramaccaners. Dat was in die tijd granman Jozef Daniël Aboikoni. Hij was granman van 1951 tot 1989 en resideerde te Asidonhopo. Meester Abia was goed bevriend met de granman. Hij gaf hem adviezen over ontwikkelingsvraagstukken die te maken hadden met zijn stam.

Meester Abia heeft als laatst gewerkt in het dorp Ligorio. Hij heeft zich enorm ingezet om het niveau van de school daar op te trekken. Meester Abia was een opgewekt mens met een zachtaardig karakter, hulpvaardig en vredelievend. Maar bij de vorming van zijn leerlingen eiste hij discipline en werd hij ook als een strenge meester ervaren. Hij hielp de kinderen met gerichte opdrachten en ook na school was hij regelmatig met ze bezig. Hij stimuleerde zijn leerlingen om verder te studeren na de lagere school.

Na zijn pensioen als onderwijzer in 1993 heeft meester Abia nog tien jaren het onderwijzerswerk te Boven-Suriname ondersteund. Hij is ook doorgegaan met het pastorale werk als waarachtige drager van het rooms-katholieke geloof.

Op hoge leeftijd maakte hij nog elke ochtend een wandeling in Ligorio om de ouderen te groeten en samen te bidden. Zo ontmoette hij ook zij die bedlegerig waren en niet meer van huis konden.

De inzet van de energieke meester Abia ging niet onopgemerkt voorbij

aan de rooms-katholieke kerkgemeenschap in Suriname. Hij werd voorgedragen voor een pauselijke onderscheiding. De paus is een religieuze wereldleider. Hij is de hoogste gezagdrager binnen de rooms-katholieke kerk.

Meester Abia werd onderscheiden bij het vijftigjarig bestaan van het Surinaamse bisdom. Hij kreeg toen de 'Pro ecclesia et Pontifice'. Dit is een onderscheiding van de paus. De Latijnse woorden betekenen 'voor de kerk en de paus'.

Ook de staat Suriname erkende de verdiensten van deze bijzondere man. In 2014 werd hij gedecoreerd door de staat van Suriname. In de dorpen Kaajapaati en Semoisie heeft men veel respect voor hem. Als eerbetoon is de school te Kaajapaati naar hem vernoemd: de Albert Abiaschool. Van de bewoners van het dorp Semoisie kreeg hij een traditionele zitbank.

De veelzijdige meester Abia had ook zijn hobby's. Hij hield van jagen, timmeren, houtsnijwerk maken, liedjes componeren, fotograferen en overal waar hij werkte, hield hij zich ook bezig met het organiseren van sportactiviteiten.

Op 8 mei 2020 werd Albert Christiaan Abia opgeroepen tot het hogere leven. Hij bereikte de leeftijd van 87 jaar. Meester Abia overleed thuis te Paranam in het district Para. Hij kreeg een waardig afscheid in de Regina Pacis RK-kerk te La Vigilantia. Er was ook een speciale rouwdienst in de Sint Pauluskerk in Paramaribo. Het stoffelijk overschot werd vervoerd naar zijn dorp Ligorio. Daar werd hij op 23 mei 2020 begraven. Meester Abia was een voorbeeldig mens. Zijn ziel ruste in vrede.

N.V. Staatsolie Maatschappij Suriname, kortweg Staatsolie, staat bekend als de trots van Suriname. Jaarlijks levert het bedrijf een grote bijdrage aan de staatskas. Ook krijgen talloze sociale organisaties ondersteunende donaties. Binnen het bedrijf krijgen Surinamers de kans zich professioneel te ontwikkelen in de olie-industrie.

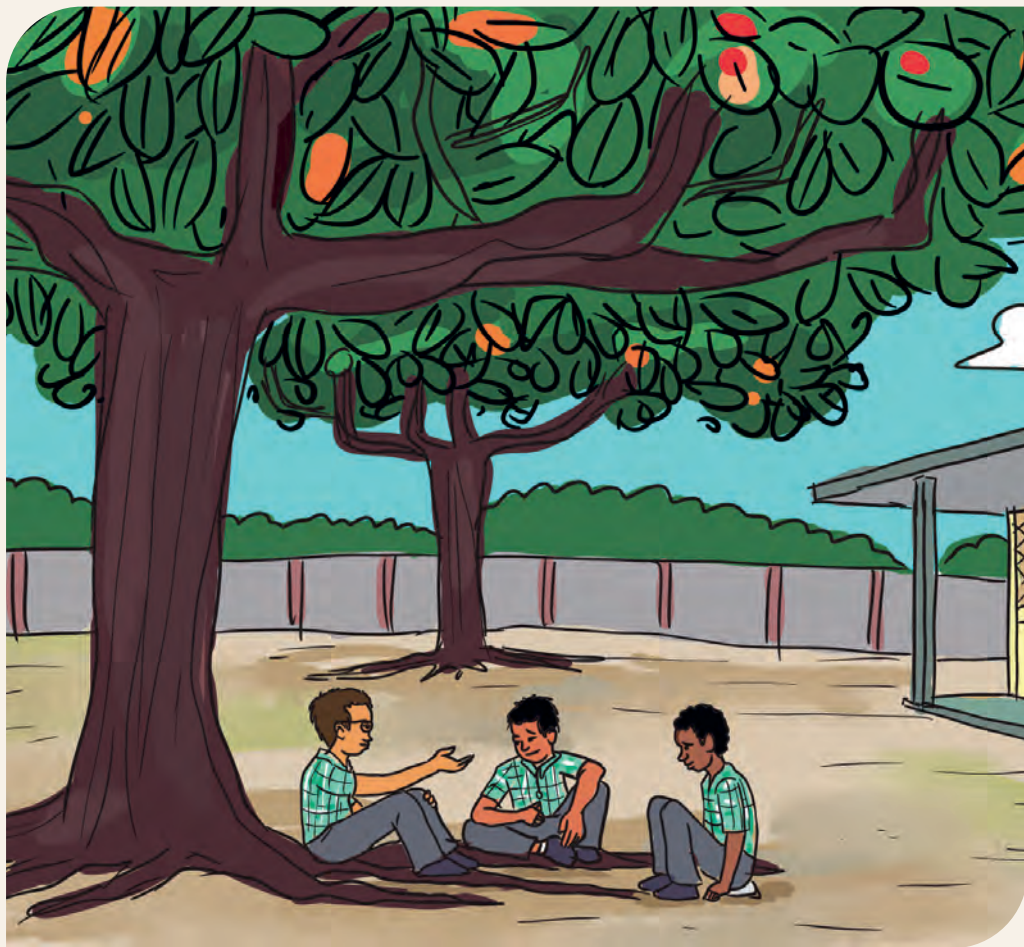
Sirahmpersad Eduard (Eddy) Jharap is de grondlegger van Staatsolie. Hij werd geboren op 24 juni 1944 te Wanica, de Nieuwe Grond. Zijn voorouders waren immigranten uit India. Hij groeide op onder eenvoudige omstandigheden. Zijn vader had twintig kinderen. Het gezin leefde voornamelijk van landbouw en veeteelt voor eigen gebruik. Binnen het gezin voelde de kleine Eddy zich geborgen.

Op zijn tiende werd er lepra bij hem geconstateerd. Dat is een huidziekte die je gezicht en ledematen kan verminken. Tot groot verdriet van zijn familie moest hij het huis uit. Van zijn tiende tot zijn dertiende woonde hij in de leprozeninrichting Bethesda. De verzorgers heeft hij als heel zorgzaam ervaren. Hij leerde daar ook het christelijk geloof en christelijke tradities kennen. Van de andere kinderen in de inrichting leerde hij Sranantongo. Thuis werd er Sarnámi gesproken.

Hygiëne en netheid waren heel belangrijk in Bethesda. Eddy Jharap vertelt: “Op boyti, waar ik vandaan kwam, hadden we een plee. Je ging op je hurken boven een gat zitten om je behoefte te doen. Je nam een fles water mee om je bil te wassen als je klaar was. In Bethesda vonden ze me vies, omdat ik het toilet natmaakte. Ik was niet gewend aan een watercloset (wc). Ik hurkte op de bril en waste me uitgebreid met water uit mijn fles.”

Toen Eddy doorhad hoe een watercloset werkte, vond hij dat een stuk gemakkelijker dan de plee.

Eddy ging graag naar school. Hij was een intelligente jongen en haalde altijd goede cijfers. Naar school gaan, was niet zo makkelijk als je zou denken. Vaak moest hij een uur lopen of fietsen om de school te bereiken. Alleen in Bethesda was de school in de inrichting zelf. Alle kinderen in de leproserie moesten corvee doen. Toch bleef er veel tijd over om te spelen. Het terrein was groot. Met de andere kinderen ging hij op avontuur uit of deed hij allerlei spelletjes. Op zijn dertiende mocht Eddy weer naar huis.

Hij had geen verminkingen overgehouden van de ziekte. Wel moest hij zijn leven lang medicijnen blijven gebruiken.

Eddy bezocht na de lagere school de Graaf van Zinzendorfschool en de Algemene Middelbare School (AMS). In die tijd was de AMS een eliteschool. De ouders van de kinderen waren artsen, hoge ambtenaren, belangrijke onderwijzers, rijke zakenlieden en zo meer. De leraren kwamen uit Nederland. Toch kon Eddy goed mee.

Na de AMS ging Eddy naar Nederland om geologie te studeren. Geologen onderzoeken de grondlagen van de aarde. Hij had een beurs van de Suriname Aluminium Company (SURALCO) gekregen. SURALCO was toen een bauxietbedrijf dat veel geld verdiende met het mijnen en verwerken van bauxiet uit Suriname.

Eddy was altijd al een verwoede lezer geweest. In Nederland leerde hij

naast het hindoeïsme en het christendom andere godsdiensten kennen. Hij las ook veel werken van filosofische meesters. Hij kwam tot de conclusie dat ze uiteindelijk allemaal hetzelfde willen; dat de mensheid in vrede en welzijn met elkaar samenleeft. Toen hij later een leidinggevende positie kreeg, heeft hij dit inzicht vaak met andere groepen kunnen delen. Terug in Suriname ging Eddy Jharap werken voor de Geologische Mijnbouwkundige Dienst (GMD). In die periode heeft hij het binnenland goed leren kennen. Het was zijn taak om met een ploeg van veldarbeiders geologisch onderzoek te doen in het oerwoud. Door zulk onderzoek komt men te weten uit welke lagen de bodem bestaat.

Intussen was het 1980 geworden. Wereldwijd waren de prijzen van aardolie gestegen. In 1965 was er al olie gevonden in Suriname, maar de regering had het toen niet aangedurfd om de olie te ontginnen.

Na tien jaar wilde Eddy weg bij de GMD. Zijn baas, de minister van Opbouw, vroeg hem te blijven.

Hij zei: "Ik heb een nieuwe uitdaging voor je. Kijk of het mogelijk is om in Suriname een oliebedrijf op te zetten."

Eddy heeft de uitdaging aanvaard. Staatsolie werd opgericht en Eddy Jharap werd de eerste directeur van dit nieuwe staatsbedrijf. Eddy is altijd een man geweest die niet bang is geweest om actie te ondernemen als het nodig was. Het volgende voorval is daar een voorbeeld van.

In 1981 moesten er drie boringen worden uitgevoerd op plantage Dankbaarheid in Saramacca. Staatsolie had een boormachine gehuurd bij de Dienst Watervoorziening van het ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie. De boormachine werd echter niet op het afgesproken tijdstip afgeleverd. Ze zat muurvast in een waterput in Meerzorg. Intussen stond alles klaar voor de boringen op Dankbaarheid. Eddy is toen met een aantal medewerkers naar Meerzorg gegaan. Ze hebben de machine ontkoppeld door de vastzittende boorstangen met een snijbrander door te branden. Daarna hebben ze de machine weg laten slepen.

Eddy zei: "Als ik dat niet had gedaan, dreigde ons olieproject te mislukken nog vóór we één boring hadden uitgevoerd."

De gedreven houding van de directeur motiveerde ook het personeel. Niet alleen het hoger kader, maar ook de schoonmaaksters.

Een van ze vertelt: "Ik moest me aanmelden bij het nieuw gehuurde pand aan de Gravenberchstraat. Meneer Jharap leidde me rond en vroeg of ik meteen kon beginnen. Hij heeft zelf ook meegeholpen. Terwijl ik bezig was te schrobben, gooide hij water om het vuil weg te wassen."

Eddy Jharap toonde zijn medewerkers niet alleen dat ze de handen uit de mouwen moesten steken. Hij had nog een belangrijke boodschap. Hij vertelt: “Ik zei tegen de werknemers dat wij bij Staatsolie voor onszelf en onze ‘kinderen’ werken. Ze wisten dat een deel van de opbrengsten gebruikt werd om het bedrijf verder uit te bouwen. Een ander deel ging naar de staat, die er scholen mee kon bouwen en onderwijzers betalen.” Maar de belangrijkste boodschap van Eddy Jharap, zowel binnen Staatsolie èn daarbuiten, was die van ‘vertrouwen in eigen kunnen’. Suriname is eeuwenlang een kolonie van Nederland geweest. Belangrijke beslissingen werden in Nederland genomen. Het Surinaamse volk had daardoor niet geleerd zelf initiatieven te nemen. Ook het idee om zelf naar olie te zoeken en zelf te verkopen, vonden velen te hoog gegrepen. Eddy Jharap bewees dat het wèl mogelijk was. Vol zelfvertrouwen zegt Eddy bij een bezoek van president Shankar aan Staatsolie: “Wij hebben van nachten dagen gemaakt. Weekenden en feestdagen zijn werkdagen geworden. Vakanties worden als luxe beschouwd. Naast het behalen van een positief bedrijfsresultaat, hebben wij willen laten zien dat ook Surinamers in staat zijn een bedrijf met geavanceerde technologie uit de grond te stampen.”

De olie van Staatsolie werd in het begin alleen verkocht op de binnenlandse markt, vooral aan de SURALCO. De olie was niet geschikt voor de auto-industrie. Eddy wilde meer. In 1995 werd gestart met de bouw van een raffinaderij. Die was in 1997 klaar. Toen kon Staatsolie ook diesel leveren. Niet alleen auto's konden de diesel gebruiken, maar ook de visserij werd een grote klant van Staatsolie. Vroeger werd de diesel die de vissers gebruikten voor de motoren van hun boten geïmporteerd. Sinds de raffinaderij er is, is dit niet meer nodig.

Op 13 december 2005 ging Eddy Jharap met pensioen. Op dezelfde dag werd hij door de president gedecoreerd met het Grootlint in de Ereorde van de Gele Ster, de hoogste staatsonderscheiding.

Ook op dezelfde dag, werd er een bronzen kop onthuld van Eddy in de ontvangsthal van het hoofdkantoor van Staatsolie.

Na zijn vertrek bleef Staatsolie groeien. In 2020 beschikte de maatschappij over een eigen keten van benzinestations. Voor de kust van Suriname werd olie gevonden. Dankzij de inspanningen van Eddy Jharap had Suriname met N.V. Staatsolie Maatschappij Suriname een bedrijf dat volop kon participeren in deze veelbelovende nieuwe ontwikkelingen.

De douane is van oudsher overal in Suriname actief. De mannen en vrouwen van dit korps werken aan de grenzen, in de havens, op postkantoren en op vliegvelden. Ze mogen altijd aan boord van allerlei vervoersmiddelen gaan. Ook tot magazijnen, erven en huizen hebben ze toegang. Ze moeten controleren dat de in- en uitvoerwetten van Suriname nageleefd worden. Ook dienen ze erop te letten dat er geen besmette levensmiddelen en drugs het land binnen komen.

Officiële brieven die aan hem gericht waren begonnen met: Aan de weledelgestrengde heer Albertus Etheldrid Louis del Prado. Hij was de eerste Surinamer, de eerste kleurling, die benoemd werd tot hoofd van het douanekorps. Officieel heette deze functie Controleur der Invoerrechten en Accijnzen. In de koloniale tijd kwamen de hoge ambtenaren uit Nederland. Het waren blanke Nederlanders. In de Tweede Wereldoorlog was het moeilijk deze mensen naar Suriname te krijgen. De heer del Prado had intussen alle opleidingen bij de douane met succes doorlopen. Hij kwam toen in aanmerking voor deze functie, die onder normale omstandigheden door een Nederlander zou worden ingevuld. Hij was een harde werker, beschaafd en hoog-intelligent. Zijn algemene ontwikkeling was groot. Hij wist door zijn constante studie meer van het werk dan zijn Nederlandse bazen. Nadat de werknemers gewend waren in plaats van een 'bakra' een kleurling als baas te hebben, had hij een goed team. Dit kwam ook door zijn prettig en sociaal karakter. Zijn kantoor was gevestigd in het Waaggebouw aan de Waterkant. De deur van zijn kamer stond altijd open.

Albertus del Prado was een integer en eerlijk mens. Hij was niet bang om problemen aan te pakken. Hij loste die meestal ook op. In het korps deed het volgende verhaal de ronde. De baas – een kort, in jas en das gekleed mannetje – had bij een bezoek aan de haven een robuuste sjouwer bij zijn kraag gepakt. Hij sommeerde hem de aardappelen die hij bij zich had direct terug te brengen waar ze vandaan kwamen.

“Dat is stelen. Al lagen ze naast de zak, ze zijn niet van jou. Je moet ervan afblijven”, zei del Prado.

Niet alleen op het gebied van werk, maar ook met persoonlijke problemen kon je bij hem terecht. Hij was bij zijn vrienden bekend als Deppie. In de tijd na de Tweede Wereldoorlog leende hij geld aan mensen die het moeilijk hadden. De reguliere geldschieters eisten hoge rentes. Na enige tijd werd hij door zoveel mensen benaderd, dat het voor hem te moeilijk werd om iedereen te helpen. Als kerkvoogd van de Lutherse kerk schakelde hij het kerkbestuur in. Zo probeerde hij toch zoveel mogelijk gezinnen te helpen.

Albertus del Prado was geboren in 1892. Hij was zoon van een plantagebeheerder. Door de wereldcrisis van die tijd gingen veel plantages failliet. De familie moest naar Paramaribo verhuizen. Albertus was toen acht jaar oud. Hij heeft het plantageleven altijd geïdealiseerd. Aan zijn kinderen, die hem Daddy noemden, vertelde hij vaak over zijn jeugd. Hij vertelde over zijn broers en zussen en over gasten die op bezoek kwamen. De eettafel was dan beladen met allerlei vis-, vlees- en

wildgerechten. Een overvloed aan fruit was er ook.

Een van zijn verhalen ging over een arbeider. De man had de kop van een slang gekapt. De kop was nergens te vinden. Uiteindelijk bleek die vastgebeten te zitten in de kraag van een andere arbeider. Daddy legde zijn kinderen uit dat je de rugwervels van de slang moest breken met een stok. Dan kon het beest zich niet meer voortbewegen. Dan kon je makkelijk de kop eraf kappen.

Hij leerde zijn kinderen ook omgaan met zijn jachtgeweer. Ze gingen samen op jacht- en hengeltochten. Hij benadrukte dat wapens gevaarlijk waren. Naar zijn dienstwapen mochten ze niet eens wijzen. Hij had meegemaakt dat zijn broer ooit eens spelenderwijs het geweer van zijn vader op een andere broer had gericht. Daarna deed hij het bij nog een broer. De broer met het geweer zei: "Wel, als jullie niet dood willen gaan, schiet ik die balk maar dood." Hij richtte op de balk. Tot hun grote schrik ging het geweer met een oorverdovende knal af.

In Paramaribo was Albertus één van de oudere leerlingen in de klas. Hij werkte hard om zich alles eigen te maken wat hij leerde. Hij slaagde als tweede van zijn school voor het mulo-examen. Dat was toen het hoogste niveau van onderwijs. Hij solliciteerde bij de douane en maakte het vereiste toelatingsexamen. Toen hij was aangenomen, volgde hij de interne opleiding van de dienst. Hij klom op van aspirant-commies tot controleur. Dit was de hoogste rang. Hij merkte dat er corruptie was in de dienst. Met goede discipline probeerde hij dit tegen te gaan. Zijn korps moest het werk doen op een gedisciplineerde en eerlijke manier. De opleiding van zijn ambtenaren was zeer belangrijk voor hem. Hij stelde de lessen en examens op. Die bestonden niet alleen uit het leren van de wetten en regels van het douanewezens. Ook algemene kennis en inlevingsvermogen werd aan zijn studenten doorgegeven.

Het was bekend dat de baas alles wist over de douane. Je kon altijd met vragen bij hem terecht. Soms had hij het te druk om zelf uitleg te geven. Dan gaf hij een exacte verwijzing. Hij zei dan bijvoorbeeld: "Kijk in de bibliotheek, rechts van de deur, tweede plank van onder, derde boek, hoofdstuk drie, artikel vijftien."

Veel nieuwe werkers geloofden het niet. Om het uit te proberen zochten ze een zonderlinge wet op. Dan vroegen ze wat de wet inhield. Zonder uitzondering gaf hij hen de juiste uitleg of verwees hij naar de plaats waar

die te vinden.

In het sociale leven was hij zeer actief. Hij zat in de Rotary en was Grootmeester van de Vrijmetselarij. Daar noemden ze hem de 'Verlichte'. Ze vonden dat hij een hoog spiritueel niveau had. Ook als ouderling van de Lutherse kerk heeft hij veel sociaal werk gedaan.

Onder del Prado's leiding ging het goed bij de douane. Hij was het voorbeeld voor al zijn manschappen. Streng - ook voor zichzelf -, maar eerlijk en rechtvaardig. De heer Albertus del Prado was regelmatig met zijn ambtenaren in het veld. Bij grote invallen in magazijnen of huizen was hij altijd aanwezig. Op de steiger kon je hem vaak zien. Hij sprak veel met het personeel en de arbeiders.

Als de douane een tip kreeg dat een bootje met powisi's op de rivier was, moesten ze erop uit. Deze vogels slokken alles wat glimt op. Daarom werden ze vroeger gebruikt om goud te smokkelen. Als de smokkelaars de douaneboot, 'de Wetoema', zagen, lieten ze de hele baskiet met vogels in het water zakken. Vaak aan een touw. De beesten verdronken bijna altijd. Na zijn pensioengerechtigde leeftijd was er geen geschikte vervanger voor hem. Hij werd gevraagd voor een periode van vijf jaar aan te blijven. Na de eerste vijf jaar, werd hij gevraagd voor nogmaals vijf jaar. In het tweede jaar van zijn tweede verlengde ambtsperiode kreeg hij een telefoontje van een hogergeplaatste. Zijn dochter hoorde alleen zijn kant van het gesprek "Excellentie met al alle respect, ik kan mijn goede naam niet onder zo'n document zetten."

Aan de andere kant van de lijn werd er waarschijnlijk druk uitgeoefend. Albertus hield voet bij stuk.

"Excellentie, ik begrijp u, maar het is niet in het belang van mijn land. Ik kan dat niet tekenen."

Albertus eindigde met: "Morgenochtend zeven uur ligt mijn ontslagbrief op uw bureau."

Albertus Etheldrid Louis del Prado, in zijn tijd controleur bij de belastingen, blijft een onvergetelijke man. Voor zijn goede werk en integriteit heeft hij in 1953 van koningin Juliana de decoratie 'Ridder in de Orde van Oranje-Nassau' ontvangen. Hij heeft, in de periode dat hij de leiding bij de douane had, het korps naar eer en geweten geleid.

Hoeveel mensen mogen het ervaren dat er tijdens hun leven een standbeeld voor hen wordt opgericht? Niet veel! Toch was er een vrouw, die nog tijdens haar leven een standbeeld kreeg. De Surinaamse zuster An! Zuster An werd geboren in 1920 in Paramaribo als Antoinette Heidweiller. Ze was het derde kind en oudste dochter in een gezin met acht kinderen.

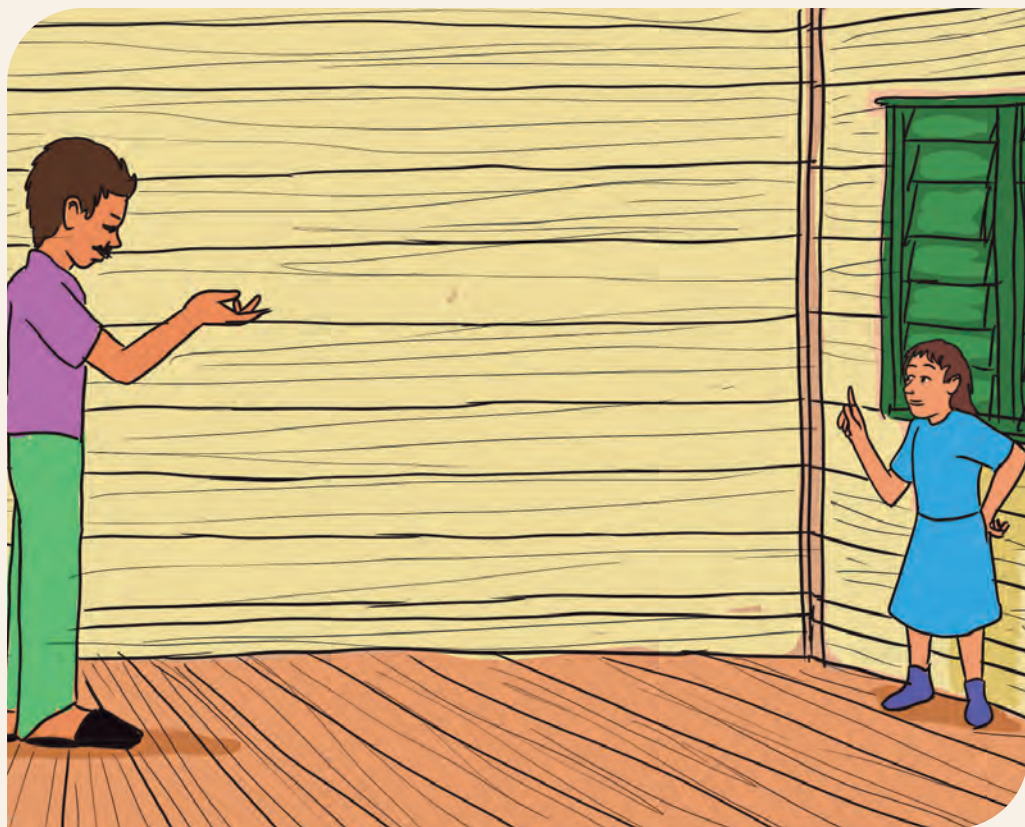
De familie Heidweiller behoorde tot de beter gesitueerden. Vader was directeur van de plantage La Vigilantia. Antoinette had een onbezorgde jeugd. Ze bezocht de Louiseschool. Dat was in die tijd de beste meisjesschool in Suriname.

Zeventien jaar was ze, met een mulodiploma, de hulponderwijzersakte en... een leuke, serieuze vriend met wie ze zich op haar achttiende verjaardag officieel zou verloven. Het leven lachte haar toe, leek het. Maar het verliep anders. Het noodlot sloeg toe! Enkele weken na haar 17e verjaardag, bleek dat Antoinette ziek was! Lepra!

In die tijd was lepra het allerergste wat een mens kon overkomen. Lepra was zelfs erger dan de dood. Het was een ongeneeslijke, besmettelijke ziekte met zweren en verminkingen, waarbij de patiënt zijn lichaam zag vervormen en zijn ledematen zag wegrotten. De patiënten werden afgezonderd. Ze moesten weg uit de gemeenschap, naar een inrichting, liefst ver buiten Paramaribo. Dat betekende eeuwige gevangenschap! Het waren vooral kerkgenootschappen, die zich het lot aantrokken van de leprapatiënten in Suriname. Zij hadden inrichtingen buiten Paramaribo. De hervormden hadden de inrichting Bethesda. De rooms-katholieken hadden Batavia, een inrichting op een verre, oude plantage aan de Coppenerivier, en ook nog een kleinere inrichting in Paramaribo: Majella. Elke inrichting was als de hel!

Het idee dat hun lieve, mooie dochter moest gaan naar zo'n inrichting, maakte de ouders wanhopig! In hun verdriet bedachten zij een andere oplossing. Voor Antoinette werd een klein huisje gebouwd aan de rand van de stad. Een oude, trouwe dienstbode, een nene, ging bij haar wonen om haar te verzorgen.

Antoinette zelf verbrak de aanstaande verloving omdat er geen toekomst was voor haar en die lieve vriend. Ze ging met de nene in het huisje

wonen. Haar vader bracht tweemaal per maand alles wat nodig was. Binnenkomen mocht hij echter niet. Hij bleef buiten en sprak door het raam met haar.

Toch was er een geregelde bezoeker, die wel binnenkwam. Dat was monseigneur, de rooms-katholieke bisschop. Tijdens zijn bezoeken vertelde hij dat er in de inrichting Majella ook melaatse kinderen waren. Voor de jongens was er een onderwijzer, maar voor de meisjes was er niemand. An had toch een diploma van de opleiding tot hulponderwijzer! Als zij naar de inrichting wilde gaan, kon zij die taak op zich nemen. Vol ontzetting luisterde Antoinette naar het voorstel van de monseigneur. Wat afschuwelijk! Hoe kon de monseigneur zoiets van haar vragen? Hoe kon God zoiets van haar verlangen? De inrichting met al die mismaakte mensen was de hel! Haar ouders hadden al zoveel verdriet. Moest ze dit dan verergeren? Maar de monseigneur bleef vragen en na twee jaar gaf Antoinette toe: "Mijn leven heeft toch geen waarde meer, dus laat me dit maar doen", redeneerde ze.

In 1938 ging Antoinette heel bewust naar de lepra-inrichting Majella.

Ze kreeg er een eigen kamer en mocht haar bed en meubeltjes meebrengen. Lesgeven aan de kinderen was een dankbare taak, maar de inrichting was werkelijk de hel. Het leven was verschrikkelijk. Overal om zich heen zag ze de patiënten in min of meer gevorderd stadium van die afschuwelijke ziekte en besepte: zo zal ik straks ook zijn. Mensen met verwrongen vingers en handen, mensen die voortstropelden op voeten in verband omdat hun tenen al waren weggerot.

De andere bewoners van de inrichting waren heel onaardig. Ze maakten voortdurend ruzie met haar. Dat was omdat enkele kinderen ondertussen de handen en voeten waren geworden van patiënten die deze ledematen niet meer ter beschikking hadden. De door de ziekte gehandicapten vonden het niet goed dat de onderwijzeres die hulp van ze afnam. Ze lieten hun misnoegen goed merken door An voortdurend uit te schelden, haar belachelijk te maken en zelfs vies water op haar te gooien. Maar An liet zich niet uit het veld slaan. Ze bleef lessen geven en deed nog veel meer met haar meisjes: spelletjes, zangkoor en toneel. De leerlingen waren dol op haar, wat natuurlijk ook weer boze reacties wekte.

Dertien jaar woonde Antoinette in Majella. Geen gezellig uitgaan met vrienden, geen feestjes en uitjes zoals tieners en jonge volwassenen doorgaans hebben, maar verschrikking, ellende en verdriet. Toch verloor An nooit haar vertrouwen in God. Ze bleef bidden en bleef hoopvol. "Er komt een geneesmiddel", hield ze haar leerlingen voor. "Je zult zien, we worden allemaal beter en als we genezen zijn, gaan we op reis. Naar welk land ga jij? Ik ga naar Zwitserland!" Zo begon ze dikwijls een spelletje.

Het geneesmiddel kwam. Antoinette was een van de eersten op wie het werd uitgetest, met goed gevolg. In 1950 werd ze ontslagen uit de inrichting. Ze was genezen van de vreselijkste ziekte die er op aarde bestond; melaatsheid! Ze mocht naar huis en kon verder met haar leven. Maar ze was nu een vrouw van begin 30, met vervormde handen en kromme vingers. Ze ging weer studeren en behaalde de onderwijzersakte. In 1956 ging ze naar Nederland. Uit dankbaarheid voor haar genezing wilde ze haar verdere leven opdragen aan God. Ze werd non en deed intrede in het klooster Franciscanessen. Daar behaalde ze de hoofdakte. Ze zou naar Suriname teruggaan om les te geven in het binnenland. Maar het liep anders. Een kloosterzuster die

naar Kenia zou gaan, werd ernstig ziek. Men vroeg aan Antoinette om in haar plaats naar Kenia af te reizen en daar een school te beginnen. Zo reisde Zuster An uit Suriname naar de streek Nyanza in centraal Kenia. Daar was er helemaal geen onderwijs voor meisjes. Zij begon een basisschool en internaat voor meisjes. De school groeide snel en het niveau werd steeds hoger tot eind mulo. Na tien jaar werd duidelijk dat er ook behoefte was aan een middelbare school. Kenia was een Engelse kolonie en voor zo'n opleiding was vereist dat het schoolhoofd een universitaire graad had. Dat had zuster An niet.

De inmiddels vijftigjarige zuster An besloot aan een Europese universiteit te gaan studeren. Ze werd toegelaten tot de Universiteit van Ierland en studeerde daar drie jaar pedagogiek en onderwijskunde. Tijdens haar studie werd ze uitgenodigd door de ouders van een medestudent en ging op reis, naar... Zwitserland!

Ze was 53 jaar, toen ze met haar universitaire graad naar Kenia terugging. Ze begon met een middelbare school en internaat voor meisjes. Ze heeft nog vijftien jaar deze school geleid en kon beleven dat haar meisjes na de middelbare school gingen studeren aan een universiteit. Ze werden belangrijke mensen in Kenia met beroepen als arts, juriste, docente en ingenieur.

Zuster Antoinette bleef als docente werkzaam tot ze 68 jaar was. Toen ze 25 jaar in Kenia was, besloot de zeer dankbare bevolking voor haar zilveren jubileum een standbeeld voor haar op te richten. Ze was er zelf bij en kon de onthulling doen. Zo staat er dus een standbeeld voor een Surinaamse vrouw in Kenia!!

Nog ruim vijftien jaar woonde zuster An daarna in haar geboorteland. Suriname had geen lepra-patiënten meer. De inrichtingen waren gesloten. Toen ze terugkwam, was er een internaat voor districtskinderen op de plaats van de vroegere leprozeninrichting Majella. Op het uitgestrekte grasveld tussen de bloemen en planten, stonden ook enkele bungalowtjes. In één daarvan woonde zuster An tot ze op 85-jarige leeftijd overleed. Omringd door bloeiende planten en bloemen zat ze dikwijls op haar terrasje en genoot van het mooie uitzicht. "Zie eens hoe mooi het hier is", zei ze tegen de mensen die haar kwamen opzoeken, "wat vroeger de hel was, dat is nu mijn paradijs!"

“Meester, meester, gisteren heb ik met de hand drie walapa’s en twee pataka’s gevangen. Er is bijna geen water in de zwamp. Je kan de vissen zien zwemmen. Paimin en ik zijn in de zwamp gaan rennen achter de vissen.”

“O, ik hoor het al. Soeki is vandaag op school”, zegt meester Rozenblad. Soekidjan Irodikromo is 10 jaar en hij zit met zijn vriendje Paimin bij meester Rozenblad in de klas. Niemand noemt hem Soekidjan. Iedereen zegt Soeki.

Als eerste kind van het gezin Irodikromo komt Soeki op 20 juni 1945 op plantage Pieterszorg aan de rechteroever van de Commewijnerivier ter wereld. Na een paar maanden verhuist het gezin naar plantage Johannesburg. Daar kan vader Irodikromo op de koffie- en cacaoplantage werken. Hij verzorgt de bomen en oogst koffie- en cacaovruchten. Moeder Irodikromo plant dichterbij huis groenten en rijst. Ze houdt kippen, doksen en koeien. Als het even kan, gaat ze hengelen in de zwamp. Als oudste zoon helpt Soeki al vroeg zijn moeder. In de plant- en oogsttijd van de rijst gaat hij soms niet naar school. Maar vandaag is hij er. Alle jongens willen horen hoe hij de vissen met zijn hand vangt.

“Maar nu gaan we tekenen”, zegt meester Rozenblad heel luid.

De klas is direct stil.

“Ja, kinderen, als Soeki er is, weten jullie wat we gaan doen, toch? Paimin, help Soeki een tafel voor het bord te plaatsen.”

Soeki gaat op de tafel staan. Nu kan hij goed bij het bord komen.

Meester gaat verder: “Soeki, jij kan zo goed tekenen. Teken een paar vissen die je gevangen hebt.”

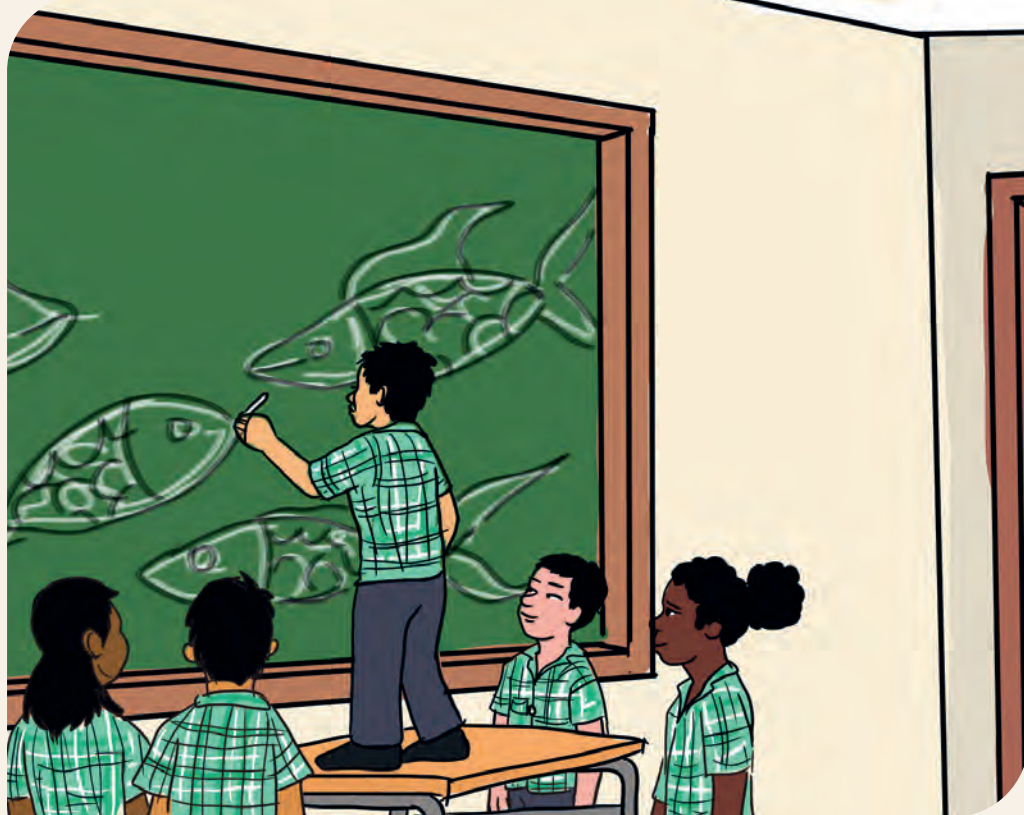
Soeki tekent kwikwi’s en draait zich om. “Kijken jullie goed hoe de kwikwibuba is. Sommige mensen tekenen de buba andersom.”

Soeki is niet verlegen. Hij zegt: “Ik heb geen kwikwi gevangen, maar ik houd van kwikwi eten. Ook krobja’s, droog gebakken, vind ik lekker. Maar die heb ik ook niet gevangen.”

Hij tekent krobja’s.

“Deze vissen heb ik wel gevangen.” Een paar walapa’s en pataka’s komen erbij en om het echt te laten lijken, tekent hij ook waterplanten.

De klas is ijverig aan het tekenen.

In 1961, als Soeki 16 jaar oud is, komt oom Soerianto op bezoek. Hij ziet dat Soeki overal tekent waar het maar mogelijk is. Op papiertjes, karton, in het zand. "Soeki, wil je met me mee naar de stad? Daar is een Hollandse mevrouw, Nola Hatterman, die tekenles geeft. Je hoeft geen ulo- of mulodiploma te hebben. Je moet wel goed kunnen tekenen." Nola Hatterman is erg betrokken bij de schilderkunst in Suriname. Verschillende kunstenaars die door haar zijn opgeleid zijn later erg bekend geworden. Ook Soeki wacht een mooie toekomst. Soeki volgt dus de kunstschildersopleiding bij Nola Hatterman.

In 1964 gebeurt er iets dat Soeki's leven helemaal zal veranderen. De toenmalige president van Amerika, Lyndon B. Johnson, maakt een tussenlanding op het vliegveld Zanderij. Alle kunstschilders in Suriname mogen kunstwerken inleveren voor een tentoonstelling. Ook Soeki levert een schilderij in. De volgende dag komt mevrouw Nola naar hem toe. "Soeki, Soeki, weet je wat er gebeurd is? President Johnson heeft jouw schilderij uitgekozen en meegenomen."

Het gevolg van deze gebeurtenis is, dat Soeki een beurs krijgt om in

Nederland een kunstopleiding te volgen. Hij gaat naar de 4-jarige kunstacademie in Rotterdam. Daar leert hij niet alleen schilderen maar ook beeldhouwen. Een onderdeel van de opleiding is het bezoeken van musea. Ook bestudeert hij boeken over beroemde kunstschilders en hun werken.

Eén van de schilders die grote indruk op Soeki maakt, is Karel Appel.

“Zoals die man zijn kleuren gebruikt en zoals hij zijn verf op doek zet, zo wil ik dat ook doen”, zegt Soeki tegen zijn medestudenten.

Als Karel Appel schildert, kan je liever uit zijn buurt blijven. Zelf zegt hij: “Ik schilder niet, ik sla met verf. Ik schilder als een barbaar in barbaarse tijden.” Waarom zegt hij dat? Nederland heeft het moeilijk. De Tweede Wereldoorlog is niet zo lang geleden beëindigd. Veel ligt nog in puin. De samenleving is veranderd. De manier van schilderen van voor de oorlog is ouderwets en saai geworden. Jonge kunstenaars willen kleur en ze willen vrij zijn in de manier waarop ze schilderen. Soeki bewondert het kleurgebruik van Karel Appel. Hij begint helderrood, blauw, geel, groen, maar ook wit en zwart te gebruiken.

Aan het eind van de opleiding in Rotterdam, stelt Soeki zichzelf de vraag: “Wat is belangrijk voor Suriname?”

Hij weet dat er in Suriname veel klei te vinden is. Goedkoper dan verf. Dat doet hem besluiten een opleiding ‘Keramiek’ te volgen om met Surinaamse klei te kunnen werken.

In 1972 gaat Soeki terug naar huis, naar Suriname, met zijn vrouw en dochtertje Sri. Hij is inmiddels getrouwd. Na vijf jaren in het buitenland valt het hem, terug in Suriname, niet mee om als zelfstandig kunstenaar brood op de plank te krijgen. Hij doet wel elk jaar mee met de Nationale Kunstbeurs, die voor het eerst in 1965 in de Palmentuin gehouden is.

Soeki gaat op zoek naar een baan om zijn gezin te onderhouden. Hij wordt leraar Tekenen op de Surinaamse Kweekschool, het Vrije Atheneum en aan de Opleiding voor Onderwijzeressen-A. Hij blijft ook thuis schilderen en exposeert elk jaar één of twee keer om bekend te worden in eigen land. Dat lukt.

“Wat ik probeer te doen”, zegt Soeki, “is de cultuur en tradities van mijn voorouders in te passen in de Caraïbische maatschappij waarin ik geboren ben.”

Dat is duidelijk te zien in zijn werk. Je herkent er veel Javaanse elementen in, maar ook de grotere Surinaamse context. Soeki maakt kennis met de werken van een Javaanse batikschilder. Batik is een manier van stof

verven. Op de stof wordt getekend en delen van de tekening worden afgedekt met bijvoorbeeld bijenwas en dan geverfd. De delen die bedekt zijn met was, nemen geen verf op.

In 1979 gaat hij met een beurs naar Yogyakarta, een stad op Java in Indonesië, om te leren batikken op de kunstacademie in die stad. Soeki voelt zich thuis op Java. Hij verstaat de mensen. Ze praten Javaans. Omgekeerd verstaan de mensen hem niet altijd. Als hij zegt: “Soso teh”, denken ze dat hij thee met melk wil. ‘Susu’ is melk in het Javaans. Dan zeggen ze: “Soeki, sorry, stop even. Wat bedoel je? Je drinkt nooit thee met melk.”

“O”, zegt Soeki dan, “dat is een Sranan woord.” En dan gebruikt hij het Javaanse woord.

Hij blijft een jaar in Yogyakarta. Bij terugkomst in Suriname verzorgt hij met medewerking van de Indonesische ambassade twee jaar lang batiklessen. Op deze manier kan hij zijn gezin onderhouden. Hij leert Sri, zijn oudste dochter, batikken. Ook ontwerpt hij postzegels voor de Surinaamse Posterijen. Hij verzorgt ook nog lessen in keramiek bij hem thuis in de garage.

In 1989 maakt Soeki het ontwerp voor een monument ter herdenking van 100 jaar Javaanse immigratie. Dit monument, Gunungan genoemd, is samen met andere kunstenaars en ingenieurs opgezet in 1990. Dat is het jaar van de herdenking. Het staat in Paramaribo-Noord, op het terrein van Sana Budaya, het Javaans Cultureel Centrum.

Op hetzelfde terrein wordt bijna twintig jaar later een gebouw neergezet waarin lessen gegeven worden in verschillende kunsten. Het gebouw wordt de ‘Soeki Irodikromo, volksacademie voor kunst en cultuur’ genoemd. Hier worden Soeki’s keramieklessen voortgezet. Zijn dochter Sri geeft er batiklessen.

Soeki is intussen een bekende Surinaamse kunstenaar geworden. Hij heeft honderden schilderijen gemaakt. Zijn laatste werken zijn te zien en te koop in de bekende galerie van Readytex. Deze chique kunstwinkel staat midden in het centrum van Paramaribo.

In augustus 2020 overlijdt Soeki. Hij is 75 jaar geworden. Vanuit Sana Budaya wordt hij naar zijn laatste rustplaats gedragen. Soeki zelf is er niet meer, maar zijn kunstwerken zijn nog op veel plaatsen te bewonderen. Daarmee heeft hij Suriname veel waardevols nagelaten.

WESJE wordt één van de beste comedians van Suriname genoemd. Hij was meer dan een comedian. Hij was een entertainer die ons liet genieten van zijn talenten als zanger, danser, imitator, comedian en cabaretier. Deze talenten heeft hij geweldig gedemonstreerd, samen met zijn neef 'Turbo', in zijn drie grote shows:

1. Wisje wasje wesje show,
2. Wes for pres,
3. Iedereen plat.

Naast diepgaand over zijn eigen leven te praten, wist hij met veel flair de politieke-, economische- en ecologische situaties in Suriname aan de kaak te stellen. Er was steevast een boodschap in zijn acts. Hij hield ons vaak een spiegel voor.

Wesje had nog een karaktertrek, waar weinigen weet van hadden. Hij was zeer sociaalvoelend en hulpvaardig. Mocht je in nood zijn, stond hij gevraagd en ongevraagd voor je klaar.

Stephen 'Wesje' Westmaas werd geboren op 23 december 1971 in Paramaribo. Kort na zijn geboorte werd hij erg ziek. Hij werd opgenomen in de isolatiekamer van het Academisch Ziekenhuis. Niemand anders dan de artsen en verpleegkundigen mochten bij hem komen. Het werd zo ernstig dat hij op gegeven moment de nooddoop heeft ontvangen. Deze wordt ongevraagd aan ernstig zieke kinderen gegeven. Door gebed ging het twee dagen na zijn doop wat beter. Dapper vocht hij voor zijn leven. Door Gods hulp en de goede zorg in het ziekenhuis mocht hij uiteindelijk naar huis. Zijn gezondheid was echter nog zwak. Tot zijn negende jaar bleef hij een zorgenkindje.

Hij groeide met zijn twee zusjes op in Paramaribo, enkele jaren in Nickerie en in de vakanties bij zijn oma in Wanica. Zijn moeder schrijft in haar boekje 'Treasure of memories...' dat Stephen ingetogen, rustig en bedachtzaam overkwam. Hij was gehoorzaam en heel gevoelig. Hij was onverstoorbaar en trots en stoorde zich niet aan pesterijen van kinderen. Vroeger zei hij altijd: "Ik ga dot'wagiman worden." Op de vraag waarom hij dat wilde worden, antwoordde hij: "Ik vind het spannend en die mannen spreken een andere taal." Hij bedoelde het Sranantongo.

Dit was tot grote ergernis van zijn oma. Ze vroeg de ouders om het uit zijn hoofd te halen. Over dezelfde oma vertelde Wesje een hilarisch verhaal

in zijn laatste show. Hoe ze hem en zijn neefjes in de badkamer kwam rammelen met een tamarindetak.

Vanaf zijn elfde jaar bezocht hij samen met zijn neef Marlon de judoschool van zijn oom Regilio van Eer. Met succes. Stephen werd zelfs in de nationale selectie opgenomen. Later werd hij trainer op diezelfde school. Op de muloschool veranderde de rustige Stephen in een ondeugende puber. Het was zijn grootste hobby om de klas aan de gang te brengen. Hij observeerde alle leerkrachten en deed ze zo goed na, dat zijn klasgenoten dubbel lagen van het lachen. Hij kon de eenvoudigste gebeurtenissen spannend en levendig vertellen. Al gauw was hij bijzonder populair bij de leerlingen. Daarentegen was op elke ouderavond de standaardklacht van de leerkrachten: "Hij is geniepig. Hij brengt de boel aan de gang. Dan zit hij rustig alsof hij niets heeft gedaan."

Dit gedrag maakte dat hij vaker de klas werd uitgezet. Zijn schoolprestaties gingen achteruit. Hij bleef zitten in de tweede klas. Voor straf moest hij naar een andere school. Hij moest weg uit zijn vertrouwde mulo-omgeving. Hij ging naar de Shri Vishnu school. Hij deed het goed daar. Hij ging over en behaalde zijn mulodiploma met vlag en wimpel.

Na de muloschool bezocht hij het Surinaams Pedagogisch Instituut (SPI). Hij wilde leraar Lichamelijke Opvoeding worden, want hij hield van sport. Naast judo deed hij aan zwemmen en voetballen. Als volwassene raakte hij geïnteresseerd in thaiboksen. Dit beoefende hij bij Boni's Gym. Hij deed succesvol mee aan wedstrijden.

Na twee jaren SPI vond hij die opleiding toch maar niks. Hij ging werken aan de talenten die hij bij zichzelf had ontdekt. In zijn eerste show 'Wisje, Wasje, Wesje' leerde het Surinaamse publiek hem kennen. Men was wild enthousiast over deze nieuwe komiek. Hij grapte over zichzelf, zijn leven en zijn dromen. Zijn zang- en danskunst toonde hij onder andere in de vrolijke rap 'Voor elk wisje wasje roep je Wesje'.

Hij presenteerde een aantal grote evenementen: Comedy Hour, Got Talent en de Parbo Nights. Daarnaast trad hij op bij feestjes.

In zijn tweede show 'Wes for Pres' nam hij de Surinaamse politiek op de korrel. De boodschap was om eerlijk en vakkundig bezig te zijn voor land en volk. Twee uren lang mochten de bezoekers genieten van een show van hoge kwaliteit.

Eind 2010 had Wesje 'Iedereen Plat; de keerzijde van de medaille' klaar. Het was zijn derde show. Borger Breeveld, een bekende acteur en één van Wesjes voorbeeldfiguren, bezocht de show. Zijn recensie verscheen op 9 december 2010 in het dagblad 'De Ware Tijd'.

Wesjes show kun je niet echt navertellen.

De kunst is om in je eentje een podium te vullen. Wesje heeft het weer bewezen met zijn laatste show. Bijna twee uren lang. Dit optreden heeft voor mij zijn voorgaande shows, die er overigens ook wezen mochten, overtroffen. De stand-up comedian heeft de zaal van begin tot eind bespeeld en in zijn ban gehouden. Dat was meer dan te merken aan de talloze daverende lachsalvo's die elkaar in sneltreinvaart opvolgden. Vanaf het begin, als de MC met een spraakgebrek de show opent en Wesje diskjockey (dj) Cat aankondigt, is het al duidelijk dat het publiek een sublieme avond te wachten staat. Wesje houdt ons weer op een subtiele manier een spiegel voor als hij ons vertelt wat er in Suriname gebeurt. De perfecte timing in het voortreffelijk samenspel met dj Cat geeft aan dat wij het hier in Suriname beslist ook kunnen, als we maar willen. Na de pauze is het Sampeer die aan het visgat vertelt over zijn avonturen in het buitenland en Tommy Kruznadath die op weg is om een arrogante

Bollywoodster te worden. Wesjes show kun je niet echt navertellen. Je zult er zelf naartoe moeten om het uit zijn mond te horen en de show te ervaren. En als je er toch bent, neem dan zijn opmerkingen mee over zijn ervaringen in het echte leven, over hoge bomen die veel wind vangen, over 'dyompo tek taki' en denk er thuis nog eens over na. Laat je niet van de wijs brengen en ga zelf kijken. Als het je tenminste lukt om een kaartje te bemachtigen, want Wesje is hot. Naast mij zat Henk van Vliet (een bekende show- en televisiepresentator). Die liet zich een paar keer ontvallen: "Dit is internationaal niveau." Ik was en ben het hartgrondig met hem eens.

Het was de bedoeling om een toer door Nederland te maken met de show.

Zo kondigde het Nederlandse impresariaat de komst van Wesje aan: *Januari 2011. De Surinaamse comedian Stephen 'Wesje' Westmaas komt dit jaar weer naar Nederland. Wesje en zijn crew zullen in mei en juni maar liefst 18 shows in Nederland afwerken. Het gaat om zijn nieuwe voorstelling getiteld 'Iedereen plat'. Alles heeft voor- en nadelen. Om Wesje, de comedian, moet iedereen altijd lachen. Gelukkig maar, want dat is zijn job! Maar als hij niet op het podium staat? Als hij het bijvoorbeeld over serieuze zaken heeft? Dan lacht iedereen nog steeds... Hoe gaat Wesje ermee om als hij niet serieus wordt genomen? Hoe hij dat oplost, horen we in zijn programma. En dan gaat uiteindelijk toch weer 'Iedereen plat'!*

Op 23 april 2011 werd bekend dat Wesje bij een verkeersongeluk het leven had gelaten. Zowel in Suriname als in Nederland reageerde men eerst met ongeloof. Daarna heerste er grote verslagenheid. Suriname had een zoon met unieke talenten verloren.

Wesje is er niet meer, maar veel van zijn werk is nog op YouTube te bekijken. Om van te genieten, maar ook als voorbeeld voor jongens en meisjes die comedian willen worden. Van Wesje kunnen ze heel wat leren.

Ben je weleens in die mooie, grote, houten kathedraal in het centrum van Paramaribo geweest? Dat gebouw heet de Kathedrale Basiliek van Sint Petrus en Paulus. Het is een rooms-katholieke kerk. Dit gebouw en de St. George's Cathedral in Georgetown zijn de twee grootste houten gebouwen in Zuid-Amerika.

In de Sint Petrus en Paulus basiliek worden niet alleen kerkdiensten gehouden, maar het is ook een toeristische trekpleister. Dat is zo bijzonder. Niet alleen de mensen die rooms-katholiek zijn, mogen in deze oase van rust vertoeven. Iedereen mag op bepaalde uren de basiliek bezoeken. Je moet wel netjes gekleed zijn.

Op de bezoeken is het stil in de kerk. Er hangt een plechtige sfeer. Als je tussen de kerkbanken naar voren loopt, zie je in een zijvleugel een praalgraf. In het praalgraf liggen de stoffelijke resten van pater Petrus (Peerke) Donders. Je zal je natuurlijk afvragen wie Peerke Donders was en waarom hij op deze belangrijke plek in Paramaribo ligt.

Petrus Donders werd geboren op 27 oktober 1809 in Tilburg, een plaats in het zuiden van Nederland. Zijn vader, Arnold Donders, was wever. Eerst deed hij het werk thuis aan een weefgetouw. Later werkte hij, net als vele andere mannen in die plaats, voor een groot textielbedrijf. De mannen werkten hard en maakten lange dagen, maar verdienden niet veel. Toen Peerke, zoals Petrus genoemd werd, twee jaar oud was, kregen zijn ouders nog een zoon, Martin. Het gezin van Petrus Donders was arm, ondanks het harde werken van zijn vader. Vele gezinnen in die stad leden onder de armoede en konden geen goede kleding, dokter of eten betalen.

Veel mensen stierven dan ook jong en aan ziekten waar je normaal niet aan zou doodgaan. In die tijd en in die stad kon een griep al de dood betekenen, omdat men niet genoeg en ook geen gezonde voeding had. Petrus Donders moest het een groot deel van zijn leven zonder zijn moeder stellen. Zij stierf toen hij pas zeven jaar oud was.

De meeste mensen in Zuid-Nederland waren rooms-katholiek. Het geloof was voor hen erg belangrijk. Daarin vonden zij veel troost wanneer de omstandigheden waarin ze leefden erg pijnlijk werden. Petrus was sinds hij klein was een jongen, die veel met het geloof bezig was. Zo vertelt men dat hij als kind al preekjes hield voor andere kinderen in de buurt, waarbij

hij hun vertelde over God. Later gaf hij de kinderen uit de omgeving uitgebreide godsdienstlessen.

Toen Petrus 12 jaar oud was, moest hij zijn vader helpen met weven om wat extra geld te verdienen voor het gezin. Petrus en zijn vader maakten samen lange uren. Ze zwoegden van maandag tot en met zaterdag in de weverij. Maar Petrus bleef trouw naar de kerk gaan, ondanks zijn zware leven. Elke ochtend vroeg was hij, nog voor hij naar het werk ging, in de kapel te vinden om te bidden en te zingen. En op zondag miste hij de dienst nooit, of hij nou moe was of niet. Hij zat er altijd op tijd en vol verwachting van wat God hem zou zeggen.

Petrus wilde niets liever dan priester worden. Het was zijn roeping. Daarvoor moest hij naar een seminarie gaan, een school voor priesters. Voor de lessen en het verblijf moest er betaald worden. Het seminarie was in die tijd iets waar vooral de rijke jongens naartoe gingen. De pastoor van het gezin Donders had opgemerkt hoe vroom Petrus was. Hij stelde voor dat hij als knecht bij het seminarie ging werken. Er waren daar altijd

allerlei klusjes te doen. Hiermee kon hij zijn verblijf en lessen betalen. Hij viel als 22-jarige jongen meteen op, omdat hij zijn werk goed deed, maar nog meer omdat hij zo goed en vroom zijn studie opnam. Daarom mocht hij van de leiding van het seminarie al snel minder werken, zodat hij meer tijd had om te studeren. Petrus was dus niet echt een knecht en niet echt een priesterstudent. Rijke priesterstudenten plaagden hem hiermee. Hij maakte zich daar geen zorgen over en bleef hard werken en zijn best doen op de opleiding. Zo behaalde hij vooral bij de godsdienstvakken hele hoge cijfers. Uiteindelijk werd zijn droom waarheid. Op 5 juni 1841 werd hij tot priester gewijd. Toen kon het werk beginnen.

In die periode ging monseigneur Grooff uit Suriname naar Nederland op zoek naar priesters. In Suriname was het voor het volk in die tijd geen fijne situatie. Hij wilde priesters inzetten om mensen hoop te geven en om hen te helpen. In die tijd leden veel mensen aan de ziekte melaatsheid. Melaatsheid, ook wel lepra genoemd, wordt verspreid door een bacterie. Door hoesten en niezen kan de bacterie op anderen worden overgebracht. De ziekte begint vaak met vlekken op de huid. De patiënten kunnen uiteindelijk verlamd raken. Ze hebben dan geen gevoel meer in hun zenuwen en spieren.

Omdat de ziekte zo vreselijk besmettelijk was, deed men er alles aan om melaatsen ver weg te houden van gezonde mensen. Ze moesten wonen in zogenaamde melaatsenkolonies. Zo ook in Suriname.

De jonge priesters waren bang om dichtbij de melaatsen te komen. De enige die zich aanmeldde om naar Suriname te gaan was Petrus Donders. En denk maar niet dat Petrus zich geen zorgen maakte. Hij was ook best bang toen hij vertrok uit Nederland, maar hij dacht er steeds aan dat Christus voor hem en alle andere mensen geleden had en was gestorven. Hij vroeg aan zijn Heer om hem dezelfde liefde te geven om voor anderen te gaan zorgen, ze te helpen en ze hoop te geven. Al zou dat betekenen dat hij zelf ook ziek zou kunnen worden.

Toen Petrus Donders aankwam in Suriname, werkte en woonde hij in Paramaribo. Hij moest Sranantongo leren spreken en hij moest wennen aan het warme weer. Hij bezocht ook plantages rondom Paramaribo. Elke dag was hij druk met godsdienstles voor de kinderen, zieken- en huisbezoek.

Na een tijdje kreeg hij de leiding over Batavia. Dit was een plek in het

district Saramacca, waar melaatsen werden geïsoleerd. Het was een verlaten plantage aan de Coppenamerivier. Je moest er met een korjaal naartoe en dat duurde twee dagen.

Peerke Donders bezocht de zieken, verzorgde hen en sprak hen moed in.

Degenen die zouden sterven, hielp hij zich voor te bereiden op de dood. Hij begroef ook de doden. Ondanks de vreselijke hitte en het vele werk waar hij alleen voor stond, bleef Peerke zich inzetten. Als hij iets kreeg, deelde hij het met de armen. Hij leefde zelf heel eenvoudig.

Tot 1887 werkte Petrus met liefde voor en met de melaatsen te Batavia. Dit maakte hem enorm bijzonder, omdat hij ten eerste dit werk aandurfde en vol liefde deed. En ten tweede omdat hij, ondanks het feit dat hij elke dag met de melaatsen bezig was, zelf nooit melaats is geworden. Hij was ervan overtuigd dat zijn gebed en geloof in Christus hem dit leed bespaard hebben.

In 1887 stierf hij op 77-jarige leeftijd aan een nierontsteking. Hij werd eerst begraven op het kerkhof te Batavia. In 1900 werden zijn stoffelijke resten verplaatst naar een graf achter de kathedraal. In 1921 kreeg hij een ereplaats binnen in de Kathedrale Basiliek van Sint Petrus en Paulus.

Melaatsheid is tegenwoordig een ziekte die door medicijnen kan worden genezen. De melaatsenkolonies bestaan niet meer. Batavia is nu een bedevaartsoord, waar pelgrims naar toe kunnen. Ook het geboortehuis van pater Donders, in Tilburg, is een bedevaartplek geworden.

Bijna honderd jaar na zijn dood, in 1982, werd deze Petrus Donders zalig verklaard door de wereldleider van de rooms-katholieken, de paus.

Hij blijft een bijzondere inspiratiebron, die ons leert hoe met elkaar te leven.

Ben je een zwart meisje en wil je dokter worden? Dat kan, als je flink je best doet op school en voldoet aan de toelatingseisen om op een universiteit medicijnen te studeren. Tegenwoordig kijkt niemand er meer van op als de dokter een zwarte vrouw is. Dat is niet altijd zo geweest. Dat kan je lezen in dit verhaal over dokter Sophie Redmond.

Jeane Sophie Everdine Redmond werd geboren op 14 januari 1907. Zij was de oudste dochter van Adolfina Herkul en Philippus Redmond. Beiden kwamen oorspronkelijk uit Para. Philip was onderwijzer. Bij de geboorte van Sophie woonde het gezin in Paramaribo. Maar in die tijd werd van jonge onderwijzers verwacht dat ze enkele jaren in het district gingen werken. Dus verhuisde het gezin naar Nickerie toen Sophie drie jaar was. Haar vader is schoolhoofd geweest in Nickerie en Coronie. In 1918 ging het gezin terug naar Paramaribo. Daar volgden Sophie en haar zusje Josephina de van Sypesteynschool en later de Hendrikschool.

Toen ze geslaagd was van de Hendrikschool zei Sophie dat ze dokter wilde worden. Haar vader vond het een slecht idee. Vader Philip was de baas in huis. De dochters moesten daar rekening mee houden. Ma Doffie, haar moeder, bleef altijd op de achtergrond. Dat was vroeger de normale gang van zaken.

Toch had Sophie al eerder laten merken dat ze een eigen wil had. Toen ze dertien jaar was, kreeg haar vader een behoorlijke salarisverhoging. Hierdoor kon hij muziekonderwijs voor zijn dochters betalen. Hij kocht een piano en schreef ze in bij een pianoleraar. Joosje was blij verrast toen ze hoorde dat ze op pianoles mocht. Sophie weigerde om te gaan.

“Ik wil viool leren spelen”, zei ze en ze hield voet bij stuk.

Met haar wens om dokter te worden, kwam ze opnieuw lijnrecht tegenover haar vader te staan.

“Je bent een vrouw”, hield hij haar voor. “Bovendien ben je een negerin. Hierdoor heb je geen enkele kans om de graad van dokter te halen.”

In die tijd lette men erg op de huidskleur. Hoe lichter je was, hoe hoger je op de maatschappelijke ladder kon komen. Doktoren waren toen blank of lichtkleurig. Nog nooit had een zwarte vrouw zich ingeschreven bij de Geneeskundige School. Vader vond onderwijzeres het hoogst haalbare voor zijn dochter.

Sophie hield ook hier weer voet bij stuk. “Pa, laat ons hierover niet verder praten. Ik heb geen zin om onderwijzeres te worden. Ik wil dokter worden. Als u geen geld hebt om de studie voor me te betalen, of als u de studie niet wilt betalen, dan wil ik ervan afzien. Ik zal dan een dienstbetrekking zoeken als dienstmeisje. Ik ben klaar met school. Ik kan onmiddellijk uit werken gaan.”

Vader ging overstag. Hij stond bekend als een ontwikkelde man. Het zou een schande zijn als zijn dochter bij iemand anders huishoudelijk werk zou gaan doen.

De studie was niet makkelijk. Het programma was zwaar: natuurkunde, praktische en theoretische heelkunde, praktische en theoretische verloskunde. Sophie studeerde, studeerde en studeerde. Eens was ze niet geslaagd voor een examen. Ze wilde het opgeven.

“Ik doe het niet meer”, zei ze tegen haar vader.

Maar nu Philip eenmaal zijn toestemming had gegeven, kon hij niet zien dat ze zou falen.

Hij zei: “Dat kan niet. Al moet ik maar met één broek rondlopen, jij zet door.”

Toen heeft ze doorgezet. Op 25 februari 1935 studeerde Sophie Redmond af als genees-, heel- en verloskundige. Ze had tien jaar over de studie gedaan. Binnen een week begon ze met een praktijk.

Dokter Sophie Redmond was een heel bijzondere vrouw. Ze was de eerste zwarte, vrouwelijke arts in Suriname. Bovendien heeft ze zich bijzonder ingezet om de taal en cultuur van de Creoolse bevolkingsgroep hoog te houden.

Ze stond bekend als pôtisma-datra, de dokter van het arme volk.

De meeste arme mensen in het Paramaribo van die tijd waren donkergekleurde Creolen. Op donkere mensen werd neergekeken. De Creoolse cultuur en taal werden als minderwaardig beschouwd. Om een hoge positie in Paramaribo te hebben, moest je liefst een lichte huidskleur hebben en Nederlands spreken. Op scholen werden de kinderen verboden om Sranan te spreken. Toch lukte het veel donkere Creolen om vooruit te komen. De Redmonds waren daar een voorbeeld van. Vader Redmond was een gerespecteerde onderwijzer. Zijn dochter genoot veel aanzien als dokter. Sophie heeft nooit neergekeken op de groep waartoe ze behoorde. Omdat er veel arme mensen in haar praktijk kwamen, wist ze hoe belangrijk het Sranan voor hen was. Elke week had ze een programma op de radio waar veel mensen naar luisterden. Het programma heette 'Datra, mi wani aksi yu wan sani.' Hierin legde ze uit hoe de mensen gezond moesten leven en wat ze moesten doen als ze zich ziek voelden.

Ook schreef ze toneelstukken in het Sranan, waar ze zelf in speelde. Een heel bekend stuk is 'Grontapu na asitere'. De titel is afgeleid van de odo: Grontapu na asitere, tide a e wai so, tamara a e wai trafasi'. Dat betekent letterlijk: 'de wereld is als een paardenstaart, vandaag waait het de ene kant op, morgen de andere kant. Figuurlijk betekent het, dat je er rekening mee moet houden dat het de ene dag goed kan gaan, en de volgende dag slecht.

In het toneelstuk discrimineert een lichtkleurige vrouw de arme mensen die op haar achtererf wonen. Hoewel de jongens het goed met elkaar kunnen vinden, verbiedt ze haar zoon te bemoeien met de zoon van een van de bewoners. Zijn moeder is een zwarte vrouw uit het binnenland. Maar dan krijgt de zoon van de lichtkleurige een ongeluk. Hij heeft een bloedtransfusie nodig. De vrouw is wanhopig. De jongen heeft een speciale bloedgroep. Ze zoekt overal naar mensen met die bloedgroep, maar kan niemand vinden. Ten einde raad komt ze bij de erfbewoners terecht. Ze smeekt om hulp. De erfbewoners zeggen dat ze haar niet verstaan. Ze moet Sranan spreken. De vrouw vraagt in broko-broko Sranan

of iemand van hen de gevraagde bloedgroep heeft. Ze verwijzen haar naar de vrouw uit het binnenland. Het blijkt dat haar zoon dezelfde bloedgroep heeft als de zieke jongen. Hij staat het benodigde bloed af. De lichtkleurige vrouw ziet in, dat het niet goed is om te discrimineren.

Sophie Redmond schreef ook artikelen in het Sranan in het vrouwenblad Aurora. Ze gaf daarin gezondheidsvoorlichting. Ze gaf tips aan vrouwen, vooral alleenstaande moeders, hoe ze zich konden redden in het leven. Niet alleen uit het gebruik van het Sranan bleek dat ze trots was op haar cultuur.

Op bijzondere dagen droeg ze een koto en een angisa. Ze hielp mee om kotoshows te organiseren, waarbij verteld werd hoe de verschillende koto's en angisa's aan hun namen kwamen.

Dokter Sophie Redmond stierf plotseling op 55-jarige leeftijd aan een hartaanval. Er is een mooie, brede straat in Paramaribo naar haar vernoemd. Bij de ingang van het Academisch Ziekenhuis staat haar borstbeeld. Allemaal ter herinnering aan wat Sophie Redmond voor ons heeft gedaan.

“Max! Maaax..., Maxje, wakker worden! Oma komt jou zo ophalen”, riep moeder vanuit de keuken beneden, waar ze het ontbijt klaarmaakte. Iedere zaterdagochtend ging Max met oma mee naar de markt Ondro-wowoyo en naar de winkel om te helpen de boodschappen te halen. Max vond dit een gezellig avontuur. Oma kocht ook altijd lekkernijen voor hem. Maar vandaag had hij geen zin.

Hij twijfelde, omdat het niet mooi was, wat hij de afgelopen keren onder de markt had meegemaakt. Een groepje engerds had een man uitgescholden voor alles wat vies en vuil was.

Oma zei: “Doe je oren dicht.”

Ze trok Max mee, weg van het tafereel. De man heette Leo. Die naam hoorde Max toen men hem uitschold. Omstanders liepen snel weg, terwijl anderen juist luid lachten om Leo. Max begreep niet wat er zo grappig aan was om iemand te pesten.

Dit was vorige week. Twee weken eerder werd Leo ook al aangevallen door jongemannen die modder op hem gooiden. Waarom deed niemand iets om Leo te helpen? Max begreep dit niet. Stel je eens voor, dat hij en zijn oma zo werden lastig gevallen. Hij zou zelf niet veel hiertegen kunnen doen, want hij was pas elf jaar oud. Zou ook niemand hen helpen dan? Met tegenzin stond hij op, ging douchen en poetste zijn tanden. Toen hij beneden kwam, was oma er al. Ze dronk een kopje fayawatra, terwijl ze met mama de allerlaatste nieuwtjes over en weer deelde. Zoals vaker gebeurde, verstomde het gesprek toen Max binnenkwam. Ze spraken over iets wat hij niet mocht horen. Maar hij had de naam van tante Helena opgevangen en die van haar mati Francine.

“Max, mi gudu, hoe gaat het lieverd?”, riep oma luid. “Ready to go? Avontuur wacht”, zei ze, zoals altijd. Haar krachtige stem en vrolijkheid beurden Max op. Hij vergat voor even het geval van Leo.

“Meisje, is dit alles?”, zei oma, zwaaiend met mama's boodschappenlijst. Zonder antwoord af te wachten, keek ze Max aan en zei: “We gaan.”

Max gaf mam een knuffel en ging op pad met zijn oma. Het was niet ver lopen naar de bushalte. Al wachtend vroeg oma hem over de school.

Als hij nog goede vriendjes was met zijn buurmeisje Jennie? Die woonde verder in de straat bij hem en zat in dezelfde klas als Max. Ze deden hun schoolwerk samen, hielpen elkaar met klusjes en spraken over van alles

en nog wat. Ze kregen altijd ook wat lekkers van hun mama's. Hij kon goed met Jenny opschieten. Verder was er niets speciaals aan hun vriendschap. Hij wist niet waarom oma er zo nadrukkelijk naar vroeg.

"Kom, we gaan hier uitstappen", zei oma, toen ze de markt naderden. Oma wilde nog een kapotte schoen afgeven bij schoenmaker Liesdek van Ondrobon. Ze bleven even tori praten. Oma deed dit bij al haar kennissen. Hierna liepen ze langs winkel CHM verder naar Ondro-wowoyo.

Op dat moment be kroop Max weer dat angstige gevoel. Hij hoopte stiekem dat er vandaag geen pestkoppen waren op de markt.

Maar daar aangekomen, bleek er toch iets aan de hand. Max ging dichterbij oma lopen. Je wist maar nooit wat er kon gebeuren als die kwelgeesten weer bezig waren met hun plagerijen. Zou Leo het er vandaag zonder kleurscheuren vanaf brengen? Duizenden doodsangsten tolden door zijn hoofd. Er stonden veel mensen bij elkaar. Allemaal bij de marktstand van Hugo, de visverkoper. Was Hugo deze keer in plaats van Leo het slachtoffer?

Er werd luid gediscussieerd, maar het viel Max op dat de toon anders was. Geen agressief geschreeuw dit keer. Eerder uitgelaten gesprekken.

Oma, die normaal oproer uit de weg ging, merkte dit ook. De angst van Max verdween. Oma, die wel van gezellige dyugu-dyugu hield, besloot poolshoogte te nemen en sleurde Max mee. Hoe dichterbij ze kwamen, hoe meer het leek op vrolijkheid en gezelligheid. En ja hoor, het was Leo die het hoogste woord voerde. Hugo bleef niet achter en deed er zelfs een schepje bovenop. Wat was er dan zo aan de hand, vroeg Max zich af? Zijn nieuwsgierigheid steeg ten top.

Het bleek dat een stel pestkoppen Leo die dag weer hadden bedreigd. Zij wilden Leo een pak rammel geven en dreven hem in een hoek. Leo beet als een kat in het nauw van zich af. Toen kreeg hij hulp. Hij stond er niet meer alleen voor. Hugo was goede vrienden met Leo. Hugo was er deze keer direct bij. Andere mensen die uit vrees vroeger niks deden, durfden nu ook te helpen. Zij sprongen in de bres voor Leo en Hugo.

De pestkoppen werden flink uitgescholden en dropen als honden met de staart tussen de benen af. Iedereen stond om Leo en Hugo heen: moesje Pauline, oom Felix, mae Poniram, baas Koos en vrouw Biharie.

De marktventers, ook allemaal kennissen van oma, waren uitgelaten. Ze gaven schouderklopjes en feliciteerden de twee mannen.

Iedereen wist dat Leo en Hugo anders waren dan andere mannen. Maar moesten ze daarom steeds lastig worden gevallen? De mati's van Ondrowowoyo hadden laten merken dat ze er recht op hadden zichzelf te zijn. Vanaf dat moment waren zij helden.

Max was erg blij, maar wist eigenlijk niet waarom. Hij kende Leo en Hugo niet en had er toch ook niks mee te maken? Was hij blij om de saamhorigheid en de overwinning op het onrecht? Blij dat de pestkoppen verslagen waren? Hij zag dat oma ook blij was en dat stemde hem goed. Thuis aangekomen vertelde oma in geuren en kleuren over het spektakel. "Ja, Leo heeft zijn mannetje gestaan. En Hugo heeft geen centimeter toegegeven. Kind, ik zeg 't je, ze hebben van zich afgebeten baya. Ook de andere mensen. Wat een saamhorigheid! Wat een blijdschap! Gelach, gegier en gebrul. Zo moet het zijn. Uiteindelijk zijn 'mati-sma' gewoon mensen met andere wensen", glunderde oma.

Wat een veilig en gelukkig gevoel leek iedereen te hebben. Veilig, vooral omdat men nu wist dat ze op elkaar konden rekenen in tijd van nood. Oma deed die 'bradyari' lach van Leo en Hugo na en sloot haar verhaal af met "hatsjeeeh". Mama schudde van het lachen. Max schoot in een schaterlach die niet onderdeed voor die van Leo en Hugo. Toen was het een paar tellen muisstil. Mama en oma keken elkaar bedenkelijk aan. Maar daarna vervolgden ze samen met Max hun lachbui.

Pas later, toen Max volwassen was, begreep hij die veelzeggende blik van oma en mama. Toen pas ook, begreep Max waarom hij zo blij was. Maxje had zichzelf herkend in Leo. Hij was blij, omdat hij toen aanvoelde dat hij niet alleen op de wereld was. Later ontdekte Max wat 'mati-sma' betekent. Het is een ander woord in het Sranan voor LGBT-ers. LGBT betekent: Lesbiennes, Gays, Biseksuelen en Transgenders. Pas later wist Max dat ook hij, net als Leo en Hugo, homoseksueel of gay was. Ook Jennie bleek later 'mati-sma' te zijn. Dat verklaarde hun speciale band toentertijd.

Na zijn opleiding kreeg Max een goede baan. Hij besloot zich in te zetten voor de rechten van de mens. Discriminatie van LGBT-ers is strafbaar bij wet. Gelijkheid en gelijkwaardigheid zijn verankerd in onze grondwet. Iemand discrimineren, omdat die van iemand van hetzelfde geslacht houdt, is fout. Ook discriminatie tegen vrouwen, religie, cultuur of ras is fout. Pesten is verkeerd, niet cool en doet pijn. Anders zijn is oké. Max streed samen met Jennie en LGBT-bondgenoten tegen onrecht en discriminatie, tegen pesterijen op school, op straat of elders. Ze kwamen op voor diegenen die dat zelf niet konden of durfden. Ook tante Helena streed mee. Ze streden samen zoals Leo, Hugo en de vrienden van Ondro-wowoyo dat deden. Max Lievendag overleed in 2017 op 67-jarige leeftijd. Uit dank en waardering voor zijn inzet ontving hij postuum in 2018 de MATIE-award van de LGBT-gemeenschap Suriname.

Op 18 januari 1938, toen Ramnath Sewdien geboren werd, waren de meeste Hindostanen landbouwers. Zijn vader had een groot stuk grond aan de Helena Christinaweg. Ramnath was het vijfde kind van de acht in het gezin. Het was vanzelfsprekend dat alle kinderen de ouders hielpen om de kost te verdienen.

Zijn vader was houtschoolbrander. Hij werd 'krofaya babu' genoemd. Houtschool maken was zwaar werk. De bomen werden omgekapt en in kleinere delen naar de krofaya-olo gebracht. Dat was de plek waar het hout werd verbrand. Zijn vader bracht het houtschool op een ezelkar naar Paramaribo om te verkopen.

Als de bomen gekapt waren, ontstonden er open plekken, waar groente verbouwd kon worden. Zo begon zijn vader ook groente te verkopen. Het planten van groente gebeurde tussen de plant- en oogsttijd van rijst door. Rijst was erg belangrijk. De schoolvakanties in landbouwgebieden waren aangepast aan plant- en oogsttijden. In mei hielpen de kinderen hun ouders planten. De rijstplantjes werden met de duim in de grond gestoken.

Ramnath vertelt: "Vaak staken maka's je in je duim of werd je gebeten door vluchtende mieren. Afschuwelijk waren de jòks – de bloedzuigers - die aan je benen kleefden. Je moest altijd een lemmetje bij je hebben om op de jòks te druppelen. Alleen zo kon je ze loskrijgen."

In september en oktober werd er geoogst. Dan was het rijsthalmen snijden, bossen binden van de halmen, stapelen, dorsen, waaïen en zakken vullen.

De familie Sewdien had twee ossen, die hielpen met het omploegen van de grond voordat er geplant werd. De ossen werden ook gebruikt om te dorsen. Ze moesten rondjes lopen om een paal. Op de grond werden rijsthalmen gestrooid. Bij het vertrappen van de halmen kwamen de padiekorrels los.

Bij padie zit er nog een geelbruin vlies om de rijstkorrel. Dat noemt men het 'kaf'. Na het dorsen werd de padie in een platte schaal steeds op ooghoogte van links naar rechts geschud om schoon te waaïen. De schone padie werd naar de rijstpelmolen gebracht. De dag voor het pellen werd de padie op een stenen vloer gestrooid om in de zon te drogen.

Na het pellen had je witte rijst, die verkocht werd. Een deel van de oogst hield de familie Sewdien voor eigen gebruik en om de kippen te voeren.

De kippen werden voornamelijk gekweekt voor de eieren. De familie Sewdien at alleen op feestdagen vlees. Rijst met dál en groente was het normale menu. Behalve ossen hadden de Sewdiens ook melkkoeien. De melk werd opgekocht door een melkman die de melk naar Paramaribo bracht.

Ramnath vertelt: “Ik zag voor mijzelf geen toekomst in de landbouw. Het werk was hard en ik had een hekel aan koeienpoep. Landbouwers droegen in die tijd geen schoenen. Ze gingen op blote voeten de stal in. Ik droeg stiekem de Hollandse klompen van mijn vader of zelfgemaakte houten slippers, tip-tips.” Toen hij zes jaar was, ging Ramnath naar de Openbare Lagere School te Helena Christina. In het begin was het moeilijk. Hij sprak geen Nederlands. Thuis werd Sarnámi gesproken. Op school zaten twee, soms drie kinderen in een houten bank. Ze hadden een lei waarop ze schreven met een griffel. Pas in de vierde klas werden schriften gebruikt.

Ramnath vertelt: “Mijn moeder gaf mij twee eieren om te verkopen. Met het geld kocht ik mijn eerste schrift. We gebruikten het voor taal en ik mocht het meenemen naar huis, zodat ik mijn taalwerk kon nakijken. Mijn tweede schrift was een zangschrift. Het eerste lied dat ik erin schreef was ‘Jai Krishna hare’ en het tweede was ‘Surinames trotse stromen’.”

Meester Karel Panday stimuleerde de kinderen om na de lagere school door

te studeren op een stadsschool. Omdat het onderwijsniveau van de school erg laag was, moesten de leerlingen die dat wilden, nog een zevende jaar doen. De meeste leerlingen vielen af. Ramnath Sewdien ging door. Zijn vader was niet blij hiermee. Hij vond dat je als landbouwer je eigen baas was. De landbouw bracht toch wel wat op. Inmiddels had het gezin een nieuw huis gebouwd, dat groter en moderner was dan het primitieve huis waar ze eerst in woonden. Vader Sewdien zag niet in dat je met een schoolopleiding jezelf vooruit kon brengen. En wie zou hem helpen op het veld?

Ramnath gaf de moed niet op en begon met zelfstudie. Hij kocht alle boeken van de muloschool. Zijn oom, Orie Goerdat, hielp hem. Oom Orie had een mulodiploma en een hulponderwijzersakte. Na een jaar schreef Ramnath zich in op de Dag Technische School. Maar het werken met ijzer beviel hem niet en hij stapte over naar de opleiding voor hulponderwijzer. Hij werd twee keer afgewezen voor het examen. Hij had vooral problemen met de schooltaal, het Nederlands. Zijn vader vond dat hij zijn tijd verdeed.

Toen hij voor de derde keer zou deelnemen aan het examen, verhuisde Ramnath naar een kamer aan de Kankantriestraat in Paramaribo. Zijn broer Naan hielp hem de huur betalen. Ramnath stelde voor zichzelf een strak rooster op. Minimaal elf uur per dag besteedde hij aan zijn studie. Van de 48 kandidaten die deelnamen aan het examen, slaagden er acht. Ramnath was één van de gelukkigen. Zijn hele familie was uitgelaten. Ze schoten een pagara af. Zelfs zijn vader zei: “Bará bisál karle. Tere himmat me bal Bhagván ke.” Dit betekent: je hebt het goed gedaan. In jouw moed zit goddelijke kracht.

Niet lang hierna, in november 1959, werd Ramnath als leerkracht tewerkgesteld op de openbare school van Helena Christina. Onderwijzer was een gerespecteerd beroep. De inspecteurs letten streng op de kleding. Je moest een effen hemd met lange mouwen dragen en een das. De mouwen mocht je niet opstropen.

In 1961 werden Ramnath en zijn vrouw, die ook leerkracht was, overgeplaatst naar O.S. Vredenburg. Intussen volgde Ramnath ook de cursus voor de onderwijzersakte. Om kwart voor vier ging hij op de brommer naar Paramaribo. De school begon om half vijf. Drie keer in de week studeerde hij met drie andere cursisten na de lessen nog tot 12 uur 's avonds door op de school van Leiding 11. Midden in de nacht reed hij terug naar huis over onverlichte en onverharde wegen.

Op Vredenburg was nog nooit een leerling geslaagd voor het

toelatingsexamen mulo. Meester Ramnath beloofde de leerlingen die zouden slagen een geheel verzorgde reis naar Nickerie. Door hard werken en gratis bijlessen slaagden vier leerlingen, drie jongens en een meisje. Helaas werd één van de jongens ziek en wilde het meisje niet mee. Uiteindelijk gingen er nog wat collega's mee en acht personen vertrokken op vier bromfietsen naar Nickerie. Het was een avontuur waar de jongens, die nu grote mannen zijn, nog steeds over praten.

Ramnath vertelt: "Als het maar eventjes had geregend werd de weg modderig. De klei plakte aan de wielen en aan onze voeten. Ek voet na cal, je kon geen voet vooruitkomen. We moesten dan wachten tot de modder droog was."

Na O.S. Vredenburg volgde O.S. Tambaredjo, waar hij schoolhoofd werd. Na Tambaredjo werkte hij op de Ibgo-school te Lelydorp, O.S. Commissaris Simonspolder, O.S. Javaweg en O.S. Mijnzorgweg. Intussen had hij zijn hoofdakke gehaald. Op de drie laatste scholen was hij schoolhoofd. Hij werkte twintig jaar op O.S. Mijnzorgweg. Na 38 jaar ging Ramnath met pensioen. Hij bleef echter niet stilzitten. Hij was altijd al actief geweest in het culturele en religieuze leven. Dat ging gewoon door. In 1998 kreeg hij een eremedaille in goud van de president voor zijn culturele en religieuze activiteiten. Dichten is één van zijn hobby's. Hij bracht verschillende dichtbundels uit. In zijn dichtbundel 'Levensgolven' staat het volgende gedicht:

Schoolhoofd zijn:
wat een trots!
Hoofd
leider
onderwijzer
opvoeder
vriend
vader en
moeder tegelijk
ja, alles tegelijk
leider en lijder
timmerman en schilder
boodschapper en bode
maatschappelijk werker
middagcursusverzorgers
altijd in de weer
do good, be good.

Dobru is de schuilnaam van de dichter Robin Ravales. De schuilnaam van een schrijver noemen we ook wel zijn pseudoniem. Dobru is een Sranantongo woord en betekent dubbel. Het verwijst naar de initialen in de naam Robin Ravales, twee keer een R. Het bekendste gedicht van Dobru is Wan. De meeste mensen denken dat de titel Wan bon is, maar dat zijn de eerste woorden van het gedicht. De laatste vijf regels van het gedicht luiden als volgt:

Wan Sranan
Someni wiwiri
Someni skin
Someni tongo
Wan pipel

Dobru leefde van 1935 tot 1983. Hij was de oudste zoon in een gezin met zeven kinderen. Na hem volgden vijf zusjes en een broertje. Dobru heeft een armoedige jeugd gehad. Zijn vader had het moeilijk als ondernemer. Hij ging twee keer failliet. Zijn moeder was modiste. Ze had ook een tijdje een winkeltje, waar ze onder andere haar zelf gebakken koekjes verkocht. Toen het bedrijf van zijn vader de eerste keer failliet ging, verloor het gezin het huis waarin zij woonden. Ook de inboedel moesten zij verkopen. Moeder Anna verhuisde met zes kinderen naar plantage Agila, waar haar moeder woonde. Vader Joost huurde een kamer in het centrum van Paramaribo. Van daaruit probeerde hij weer aan de kost te komen. Omdat Dobru in Paramaribo naar school moest, ging hij bij zijn oma van vaderskant wonen. Zij had een erfwoning aan de Saramaccastraat. Erfwoningen - prasi-oso's - zonder licht en water, met slechte hygiënische voorzieningen, waren de toevlucht van arme mensen. De huisjes waren een overblijfsel uit de slaventijd. Toen woonde de meester voorop aan de straatkant en de tot slaafgemaakten in kleine krotjes op het erf. Het eerste Sranantongo-gedicht dat Dobru schreef, heet Pina. Dat is een Sranantongo woord en betekent 'armoede'. Gelukkig kon hij elke vakantie naar plantage. Daar kon hij zwemmen, vissen, varen, helpen met planten en oogsten. Het was er reuze gezellig,

omdat alle kleinkinderen er hun vakantie doorbrachten. 's Avonds vertelde opa Anansiverhalen.

Toen het Dobru's vader een beetje voor de wind ging, kon het gezin herenigd worden. Ze gingen wonen aan het Pad van Wanica. Die weg heet nu Indira Gandiweg. Hun huis, in de buurt van de Van Hattumweg, was toch nog ver van Paramaribo. Dobru slaagde voor de Algemene Middelbare School (AMS). Dat was toen de enige middelbare school in Suriname. Om dichterbij school te zijn, ging hij inwonen bij tante Benta, ook weer onder armoedige omstandigheden. Ze moesten vaak verhuizen. Hij woonde bijvoorbeeld met haar in de vijftiende en laatste erfwooning van Lotu Dyari aan de Gemenelandsweg. Dat betekende dat hij vlak bij de plees woonde, waar de erfbewoners hun behoefte kwamen doen. Over Lotu Dyari schreef hij later het toneelstuk Bigi Dorsi. Het stuk was erg succesvol. Na Dobru's dood bleef het stuk populair. De theatergroep van de culturele organisatie NAKS heeft er zelfs een theatertour door Nederland mee gemaakt.

Toen Dobru op de AMS zat, was Suriname nog geen onafhankelijke republiek. Nederland had veel invloed in Suriname. Bijna alle leraren op de AMS kwamen uit Nederland. Meneer Cees Dubelaar gaf Nederlands. Hij sprak minachtend over het Sranantongo. Hij noemde het een

markttaaltje. Hij zei dat het niet mogelijk was mooie gedichten in deze taal te maken. Om te bewijzen dat het wel kon, schreef Dobru toen het gedicht Pina. Meneer Dubelaar draaide enigszins bij. Het gedicht werd op het mededelingenbord van de AMS geprikt. Ook moedigde hij Dobru aan zijn tweede gedicht, Fedi Graboe, in te sturen voor een gedichtenwedstrijd van het Cultureel Centrum Suriname. Fedi is de naam van de dood, die wordt voorgesteld als een man met een zeis. Het gedicht gaat over Dobru's grootmoeder, die gegrepen wordt door Fedi. Dobru won de eerste prijs.

Dobru was lid van de culturele vereniging Wie Eegie Sanie en van de politieke partij Partij Nationalistische Republiek (PNR). Deze partij streefde ernaar dat Suriname onafhankelijk werd van Nederland.

Dobru vertelde aan iedereen die wilde luisteren dat Surinamers eigen tradities hadden, die ze moesten waarderen. Hij protesteerde tegen armoede en onrechtvaardigheid. Zijn opvattingen brachten hem in conflict met de overheid. In 1963 werd hij veroordeeld voor ondermijning van het gezag van de overheid. Eerder, in 1959, toen Dobru student was aan de Surinaamse Rechtsschool, zou de Nederlandse koningin vijftig jaar worden. Men hield een geld inzameling om een cadeau voor haar te kopen. Dobru en elf medestudenten waren ertegen. Ze deelden pamfletten uit. Daarin stond dat het Surinaamse volk pinaarde en de mensen hun geld wel beter konden besteden. Toen de studentenvereniging van de Rechtsschool een portret van de koningin cadeau kreeg van een sponsor, werd dit als een belediging ervaren. Het portret werd vernield. Dobru werd geschorst. Na de veroordeling van 1963 werd hij voor zijn leven afgeschreven van de opleiding. Hij kon ook niet in overheidsdienst treden.

Dobru werd toen fulltime schrijver en dichter. Dit was heel bijzonder. Nooit eerder had iemand in Suriname schrijven en dichten als beroep gekozen. Zijn verhalen gingen over Surinaamse mensen en speelden zich af in Suriname. Hij schreef in het Surinaams-Nederlands en het Sranantongo. In de verhalenbundel Wasoema schrijft hij bijvoorbeeld over de plees van de bakadyari, en over bronbere die is geweest en de overvolle beerputten had leeggehaald.

Gedichten voordragen, voorlezen en vertellen over zijn verhalen was een onderdeel van Dobru's werk. Hij had een prachtige stem en kon zijn gedichten gloedvol brengen. Hij ging regelmatig naar scholen, waar de

leerlingen enthousiast reageerden op zijn inspirerende gedichten, waarin zij opgeroepen werden om hun eigen cultuur te waarderen en te strijden tegen onrecht en armoede.

Dobru heeft ook veel in het buitenland opgetreden. Hij is de enige Surinaamse dichter die is doorgebroken in het Caraïbisch gebied. Hij zorgde ervoor dat Suriname betrokken werd bij de Carifesta's. Dat waren grote kunstfestivals waar allerlei landen uit onze regio aan meededen. In onze regio werden de gedichten van Dobru – vertaald in het Engels en Spaans – goed begrepen. Ook in de regio was er veel armoede en stond de Europese cultuur hoger in aanzien dan de eigen cultuur. Op de Antillen, in Guyana, op Trinidad en op Cuba had Dobru politieke vrienden, die net als hij streden voor lotsverbetering van het gewone volk.

Dobru had een bijzondere band met de Marrons. Hij had een huis op Godo, in ons binnenland. Hij wist veel van de Marroncultuur. Hierdoor raakte hij bevriend met verschillende Amerikanen, die onderzoek deden naar de Marroncultuur. Dobru ging ook naar de Verenigde Staten waar hij lezingen en voordrachten hield op beroemde universiteiten.

In 1973 werd Dobru gekozen als lid van het parlement. Zijn partij, de PNR, maakte deel uit van de regering. In 1975 werd Suriname een onafhankelijke republiek. Toch ging er nog veel mis in het land. Toen er in 1980 een staatsgreep werd gepleegd in Suriname, hadden veel mensen hoop dat er echt verandering zou komen. Kunstenaars die altijd hadden gepleit voor meer waardering voor het eigene, werden betrokken bij de regering. Dobru werd onderminister van Cultuur. Hij had mooie plannen, maar na enkele maanden werd de regering waar hij deel van uitmaakte weer ontbonden.

In 1983 werd Dobru ernstig ziek. Nog hetzelfde jaar overleed hij. Tijdens zijn leven, maar meer nog daarna heeft Dobru officieel eerbetoon gehad. In 1979, werd Dobru door de president van Suriname benoemd tot officier in de Ereorde van de Gele Ster. Hij ontving ook de Gouden Ster van de Revolutie (1989) en de Gaanman Gazon Matodja Award (2006). In Paramaribo is er een straat naar hem genoemd. In Santiago de Cuba, de tweede stad van Cuba, staat een bronzen borstbeeld van Dobru in het drukke toeristische centrum.

Dobru is met staatseer begraven. Zijn oeuvre – alles wat hij geschreven heeft – wordt nu bewaard door de R. 'Dobru' Ravales Stichting.

Kaseko is een vrolijke, Surinaamse muziekstijl, waarop goed gedanst kan worden. Het opvallendste instrument van een kasekoband is de skraki. Je spreekt dit woord uit als 'skraatjie'. Het is een grote trom, met daarboven een cimbaal. Een cimbaal is een metalen slaginstrument. De tromslagen worden gecombineerd met de metalige klank van de cimbaal. De skraki, die op een rek geplaatst wordt, geeft het typische basisritme aan waaraan je kasekomuziek kan herkennen.

Daarnaast zijn blaasinstrumenten belangrijk, zoals de saxofoon, de trompet en de trombone. Ook de bas- en elektrische gitaar horen erbij, naast drums en conga. Kleine percussie-instrumenten zoals maraka's, de rasp, de koebel en claves maken het geheel af. Koebel moet je uitspreken als koe-bel. Het is ook echt een bel van een koe. Er wordt met een stokje op geslagen. Claves is een muziekinstrument dat bestaat uit twee stokjes die tegen elkaar worden geslagen.

Een van de mannen die kaseko internationale bekendheid heeft gegeven, was Julius Theodoor Hugo Uiterloo. Zijn zangersnaam was Lieve Hugo. Hij werd geboren op 13 december 1934 in Paramaribo. Hij groeide op in de Creoolse volksbuurt Frimangron. In de documentaire die na zijn dood over hem is gemaakt, kan je het eenvoudige houten huis aan de Waaldijkstraat zien. Hugo was de oudste zoon van zijn moeder. Hij had nog een zusje, Gusje, en een broertje, Hedwig. Broer en zus keken op tegen hun grote broer, die het vaak voor ze opnam.

In zijn jeugd zong Lieve Hugo in het kerkkoor van de Rust- en Vredekerk en drumde hij in een band die was opgericht door ex-boksers. Hij leerde de swingende gospelmuziek kennen.

Als Creoolse volksjongen, werd hij ook beïnvloed door muziek en zang tijdens wintirituelen. Kaseko heeft veel van wintimuziek, maar bij wintidansen worden er geen westerse instrumenten gebruikt. De dansstijl die bij kaseko hoort, heeft vooral met plezier te maken en niet zozeer met godsdienst. Toch is het weleens voorgekomen dat mensen tijdens een optreden van Lieve Hugo in trance raakten en dansten alsof ze winti hadden. Zelfs tijdens een optreden in een café in Nederland, begon de blanke barman te schokken onder invloed van de muziek. Hugo kon hier goed mee omgaan. Hij wist hoe hij de mensen op een veilige manier uit trance moest halen.

Hugo's liederen zijn makkelijke meezingers. Een nog steeds populair lied is bijvoorbeeld 'Als hier een pot met bonen staat'. Het refrein daarvan is 'Marie mara, mijn troelala, Marie mara'. Veel van zijn liedjes kan je op YouTube beluisteren.

Toch heeft Lieve Hugo ook gevoelige nummers gemaakt, zoals 'Mi moy blaka rowsu'. Dit was een ode aan zijn vrouw. In het lied noemt hij haar zijn mooie, zwarte roos.

Hugo en zijn broertje Hedwig waren lid van een dansvereniging, die werd begeleid door een muziekgroep. Via deze muziekgroep kwam Hugo in Orchestra Washboard terecht. Daar is, in 1960, zijn muziekcarrière echt goed begonnen. Hij was zanger en drummer in de band. De groep werd veel gevraagd op feestjes. In 1970 kwam er een uitnodiging om deel te nemen aan het Holland Festival. Orchestra Washboard mocht het festival afsluiten met een optreden in het Amsterdamse Concertgebouw. Lieve Hugo zette daar de boel op stelten met 'Langa Bere'.

Dit muzieknummer is heel vrolijk en als mensen het horen, willen ze direct dansen. De eerste regel van het lied is 'Te mi mama kon, mi e go taygi en'. Deze zin is een beetje ondeugend en betekent: Als mama komt, ga ik je

verklikken. Tussen de tekst gooit Hugo grappige uitroepen zoals 'haha' en 'yaahaha' om zijn plezier bij het zingen tot uitdrukking te brengen. Lieve Hugo was zelf een uitstekend danser met 'elastieken' benen. De muziek werkte heel aanstekelijk en de mensen wilden dansen. Er werd toestemming gegeven de stoelen aan een kant te schuiven. Zoiets was nog nooit eerder gebeurd in het deftige Concertgebouw. Toen Lieve Hugo terugkeerde naar Suriname ging zijn gezondheid achteruit. Het was niet duidelijk wat hem scheelde. Op advies van zijn arts verhuisde hij naar Nederland, waar de gezondheidszorg beter was ontwikkeld. Hij werd opgevangen door zijn broer Hedwig, die toen al in Nederland woonde. Later kwam ook het gezin van Hugo over. Ze gingen wonen in de flat Gliphoeve in de Bijlmermeer. In de Bijlmermeer woonden veel Surinamers. Het was in die tijd makkelijk om naar Nederland te verhuizen. Suriname maakte toen nog deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden.

Met zijn neef, Edgar Burgos, begon hij The Happy Boys. Dit was een nieuwe muziekgroep met uitstekende muzikanten, die goed op elkaar waren ingespeeld. Ze toerden door Nederland, België en Zuid-Amerika. In 1974 kwam het eerste solo-album van Lieve Hugo uit. In die tijd werd muziek geperst op een ronde plaat. Om de muziek te beluisteren werd deze afgedraaid op een platenspeler. Je had kleine en grote platen. Op de grote platen stonden verschillende muziekstukken. Dat waren de langspeelplaten of elpees. De elpee van Hugo heette 'Lieve Hugo, king of kaseko' en was onmiddellijk een groot succes. Toen de elpee in Suriname aankwam, bleven de platenzaken de eerste verkoopdag tot twaalf uur 's avonds open. Er was een enorme belangstelling voor Hugo's muziek. De elpee werd de plaat van het jaar.

Hugo wist dat hij niet meer lang te leven had. Hij zingt erover in zijn lied 'Na fu san ede mi musu dede'. Hij vraagt zich in het lied af waarom hij dood moet gaan. Het lied is erg herkenbaar voor het publiek. Veel mensen stellen deze vraag als ze geconfronteerd worden met de dood. Op 15 november 1975 werd Lieve Hugo onwel tijdens een optreden. Hij stierf dezelfde dag. Het was tien dagen voor de onafhankelijkheid van Suriname. Lieve Hugo had erg uitgekeken naar de onafhankelijkheid.

Premier Arron had hem gevraagd om op te treden in Suriname tijdens het onafhankelijkheidsfeest. Lieve Hugo had daar speciaal een lied voor gemaakt. Het was zoals altijd een swingend nummer. Het is nog steeds veel te horen rond de onafhankelijkheidsdag. Het begint zo:

25 november,
Sranan kis' wan manpikin
Fa en nen, fa en nen
Srefidensi na en nen.

Het lijk van Lieve Hugo werd naar Suriname gebracht. Daar kreeg hij, twee dagen voordat Suriname onafhankelijk werd, een grootse begrafenis. Duizenden fans kwamen hem eer betonen. Ook aan hen had Hugo gedacht. Zijn lied 'Yu na'fu krey Dorina, yu na'fu sari Dorina' is een hartbrekend troostlied. In dit lied vraagt Lieve Hugo de luisteraars om niet te huilen en te treuren. Hun idool heeft een mooi leven gehad. Na zijn dood werd Lieve Hugo niet vergeten. Integendeel, zijn muziek werd steeds bekender. Een hoogtepunt vormde de uitvoering van zijn muziek in 2008 door topartiesten onder begeleiding van het beroemde Nederlandse Metropole Orkest. Surinaamse volksmuziek werd hierdoor naar een wereldniveau getild. Alle liederen moesten natuurlijk in notenschrift worden uitgeschreven voor de orkestleden. Ook voor muziekinstrumenten die traditioneel niet bij kaseko horen, zoals de viool. De niet-Surinaamse zangers gingen naar Suriname voor een training in kasekomuziek. Het concert dat gehouden werd in het Amsterdamse Concertgebouw was een daverend succes. Helaas konden de stoelen dit keer niet aan de kant. De mensen dansten op hun plaats en in de gangen. Het concert werd ook op de televisie uitgezonden. Aansluitend op het concert verscheen de documentaire 'IKO, king of kaseko' over het leven van de legendarische zanger. Iko is een verbastering van de naam Hugo. Zijn moeder riep hem zo. In de loop der jaren is er nog op verschillende manieren aandacht besteed aan Lieve Hugo. Zo werd een musical opgevoerd over zijn leven. Zijn muziek werd opnieuw in een album uitgebracht en er waren speciale muziekopvoeringen. Het leven van Lieve Hugo was niet voor niets. Hij heeft prachtige muziek achtergelaten, waar Suriname trots op kan zijn.

Schoenen dragen is tegenwoordig de gewoonste zaak van de wereld. Een schoen beschermt je voet en kan het lopen gemakkelijker maken. Vooral als je lange afstanden moet lopen, is een goede schoen erg prettig. Toch was er een tijd dat de meeste mensen op blote voeten liepen. In de tijd van slavernij bijvoorbeeld, mochten tot slaafgemaakten geen schoenen dragen. Dat was alleen voor de meesters. Maar zelfs daarna was schoenen dragen niet zo vanzelfsprekend. Schoenen werden met de hand gemaakt. Dat was een tijdrovend karwei en schoenen waren daarom duur. Een Surinaamse uitvinder, Jan Ernst Matzeliger, heeft daar verandering in gebracht. Hij vond de schoenzwikkemachine uit.

Jan Ernst werd geboren op 15 september 1852. Hij was de zoon van de blanke ingenieur Ernst Carl Martzilger en de tot slaafgemaakte negerin Aletta. Martzilger was eigenaar van de plantage Twijfelachtig, waar Aletta in de huishouding werkte. Omdat zijn moeder een tot slaafgemaakte was, werd Jan Ernst dat volgens de wetten van toen automatisch ook.

Kort na zijn geboorte verhuisde hij naar het huishouden van zijn tante, Maria Jacoba Martzilger. Zij was de zus van zijn vader. Jan Ernst was tien jaar oud toen er iets moois gebeurde. Zijn tante kocht hem vrij. Hij kreeg toen officieel de naam Jan Ernst Martzil.

“Ik ben vrij”, zei hij enthousiast aan zijn tante.

Zijn tante antwoordde lachend: “Ja, dat klopt.”

“Tante Maria, ik zou heel graag de school willen bezoeken.”

Tante Maria wist dat hij erg leergierig was. Ze dacht na over zijn verzoek. Ze had gemerkt dat hij van machines hield. Ze zag hem soms met machines knutselen. Er was een scheepswerf in Paramaribo. Hij zou eventueel daar geschoold kunnen worden.

“Jan”, riep tante Maria.

“Ja tante”, antwoorde Jan Ernst beleefd.

“Ik wil heel graag wat met je bespreken.”

Jan liep naar zijn tante. Ze gaf hem aan dat ze een plek had gevonden, waar hij lessen zou kunnen volgen op een vakgebied.

“Wil jij in de leer gaan op de machinewerkplaats van de dienst der Koloniale Vaartuigen?”

“Ja! Tante dat vind ik heel interessant”, riep hij.

“Geweldig mijn jongen”, zei ze. “Ik schrijf jou binnenkort in.”

Jan Ernst popelde om naar de werf te gaan.

Ze legde hem uit: “Het is wel een werkplaats, maar jij zal lessen krijgen. Je moet goed opletten, h r Jan, en flink je best doen.”

Jan knikte.

“Dank u wel lieve tante, ik zal mijn best doen”, zei hij.

Jan Ernst Martzil begon op 10-jarige leeftijd als leerling bij de koloniale scheepswerf in Paramaribo.

“Jan, hoe vond je het?”, vroeg tante Maria belangstellend na de eerste dag.

“Het was interessant, tante Maria.”

Hij vertelde haar enthousiast over de machines. Hij was er helemaal vol van. Tante Maria was blij. De scheepswerf was een goede keuze.

Zo kwam Jan Ernst in contact met de scheepvaart. Toen hij 19 jaar oud

was, ging hij als technicus werken op een koopvaardijship van de Oost-Indische Compagnie. Na twee jaar hield hij het varen voor gezien. Hij ging in Amerika aan wal en woonde een tijdje in Philadelphia, een stad in de staat Pennsylvania. Hij leerde goed Engels spreken, maar als immigrant en kleurling had hij het moeilijk om werk te vinden.

Toen hij hoorde dat er veel werk was in de stad Lynn, in de staat Massachusetts, verhuisde hij daar naartoe. Tijdens en na de Amerikaanse Burgeroorlog, die van 1861 tot en met 1865 duurde, was de vraag naar militaire laarzen enorm gegroeid. Dit had de schoenenindustrie in Lynn een enorme push gegeven. Jan Ernst kreeg een baantje als leerling in de Harney Brothers Shoe Factory. Overdag werkte hij tien uur in deze schoenenfabriek. In de fabriek werden verschillende machines gebruikt. Er waren machines om het leer te snijden en te naaien, maar het vastmaken van de zool aan de bovenkant van de schoen, gebeurde nog met de hand. Men noemde dat zwikken. Het was een ingewikkelde en tijdrovende bezigheid die alleen door vakbekwame zwikkers kon worden gedaan. Jan Ernst, die intussen zijn familienaam had veranderd in Matzeliger, bestudeerde de hand- en vingerbewegingen van de zwikkers nauwkeurig. In de weinige uren die hem na zijn werk restten, begon hij een model te maken van stukken hout, sigarenkistjes en eindjes draad die hij hier en daar had opgeraapt. Het model moest een nabootsing zijn van de bewegingen die door de zwikkers gemaakt werden. Na drie jaar, in 1880, had hij zijn eerste model af. Hij had het gevoel dat hij op de goede weg was. Zonder enige hulp ging hij verder. Zijn tweede model moest van ijzer zijn. Hij werkte met afgedankte machineonderdelen en andere stukken metaal die hij had verzameld. De bouw van het ijzeren model duurde vier jaren. Zijn gezondheid ging achteruit, omdat hij tot in de kleine uurtjes doorwerkte en vaak vergat te eten. Helaas waren er ook mensen die hem uitlachten. Ze vonden dat de machine er vreemd uitzag. Men geloofde niet dat de Hollandse neger, zoals men hem noemde, zo iets technisch zou kunnen uitvinden. Verder waren de zwikkers ook niet blij met zijn werk, want als hij zou slagen, waren ze hun baan kwijt. Jan Ernst stoorde zich er niet aan en bleef doorzetten.

Toen het model af was, moest hij bij een patentbureau patent aanvragen op zijn uitvinding. Met het patent zou hij aangemerkt worden als de eigenaar van de uitvinding. Hij was dan de enige die zijn uitvinding kon verkopen. Het kopiëren van de uitvinding zonder zijn toestemming was dan strafbaar bij wet. Maar om patent aan te vragen had Jan Ernst geld

nodig. Met het salaris dat hij verdiende, kon hij dat niet zelf betalen. Het lukte hem toch het geld bij elkaar te krijgen. Twee financiers uit de stad Lynn schoten het geld voor, met als voorwaarde dat zij een derde deel van de inkomsten uit de uitvinding zouden krijgen.

De tekeningen die naar het patentbureau werden gestuurd, waren erg ingewikkeld. De specialisten van het bureau brachten een bezoek aan Matzeliger, zodat hij kon demonstreren hoe de machine werkte. In 1883 kreeg hij patent op zijn zwikmachine.

In het voorjaar van 1885 was de machine van Jan Ernst Matzeliger gereed om proef te draaien in de fabriek. In mei van hetzelfde jaar leverde de machine een recordproductie op van 75 damesschoenen. De proef was geslaagd, maar Matzeliger begon direct te werken aan een nog beter model. Hij begon samen met de twee andere investeerders een bedrijf, de Consolidated Lasting Machine Company (CLMC). Dit bedrijf moest zijn machine produceren en verkopen.

De schoenfabrikanten in Amerika toonden steeds meer interesse in zijn machine. Een schoenzwikker, die handmatig werkte, kon per dag maximaal 50 paar schoenen afleveren in een shift van 10 uren. Met de schoenzwikmachine kon de fabriek in dezelfde tijd maximaal 700 schoenen produceren. Hierdoor werden schoenen stukken goedkoper en ook bereikbaar voor gewone burgers.

Jan Ernst Matzeliger heeft niet lang kunnen genieten van zijn uitvinding. In 1889 overleed hij op 36-jarige leeftijd aan tuberculose.

Het bedrijf ontwikkelde zich al snel tot de belangrijkste producent van schoenmachines. De schoenmachines die de schoenenindustrie nu gebruikt, zijn natuurlijk veel complexer dan die van Jan Ernst. Nu lijken de machines op kleine robots met heel wat grijpparmen. Maar door de schoenzwikmachine van Jan Ernst Matzeliger werd in de 19e eeuw een enorme stap voorwaarts gemaakt bij de fabricage van schoenen.

Jan Ernst heeft zijn aandeel in CLMC nagelaten aan een christelijke kerkgemeenschap in Lynn. In de kerk hangt nog steeds een portret van Jan Ernst Matzeliger en bij zijn graf worden nog steeds dankdiensten gehouden. In 1985 heeft de stad Lynn een brug naar hem vernoemd. Ook werd in 1991 een postzegel uitgegeven om hem te eren. In Paramaribo-Noord is er een straat vernoemd naar deze uitvinder, die eraan heeft bijgedragen dat het dragen van schoenen heel normaal is geworden.

Stel je voor dat je in het mooie bos bent van Suriname. Je kijkt naar de stam of naar een blad van een plant en je weet direct wat voor plant het is. Dat zou heel bijzonder zijn. Voorlopig is Frits van Troon de enige Surinamer die dat kan. Een bijzondere man, dus.

Zijn kennis over het bos en alles dat met planten te maken heeft, heeft hij in eerste instantie als jongen geleerd van zijn vader in het dorp Kadjoe. Zijn vader was houtkapper. Daarom moest hij natuurlijk weten welke houtsoorten er gekapt werden.

In de jaren zeventig kwam Frits naar de stad om werk te zoeken. Hij kwam toen in dienst van 's Lands Bosbeheer (LBB), wat nu Stichting Bosbeheer en Bostoezicht (SBB) heet. Deze organisatie houdt zich bezig met het controleren en monitoren van de bomen en planten in onze natuur. Hij kwam toen een wetenschapper uit Columbia tegen, Jiminensa Humbert. Deze botanicus werkte aan een boomboek. Frits werd zijn assistent en deed onderzoek voor hem. Hij leerde binnen vier maanden veel over bomen en lianen.

“Als Humbert uitlandig was, moest ik de eigenschappen noteren van boombladeren en liaantakken. Het ging om kenmerken zoals de bast, het boomsap dat er uitstroomt en de kleur, wanneer je in de bast kerft. En alles was in het Engels en Latijn. Dat zijn de internationale talen als het over wetenschappelijke kennis van planten en bomen gaat”, vertelt Frits trots.

Enkele jaren later werkte Frits samen met doctorandus Pieter Teunissen. Hij was een bioloog uit Eindhoven, een stad in Nederland. Met hem heeft hij een vegetatiekaart van ons kustgebied gemaakt. Op een vegetatiekaart wordt aangegeven wat voor soorten begroeiing er in de gebieden op de kaart zijn. De vegetatiekaart laat de hele breedte van Suriname langs de oceaan zien en loopt vijftig kilometers naar binnen. Het was weer planten verzamelen en bostypes beschrijven. Ze deden ook bodemonderzoek. Dat was om na te gaan of de grond eventueel geschikt zou zijn voor landbouw. Alles van de planten moest beschreven worden.

“Twee jaar lang hebben we de gebieden bezocht. We waren soms zes weken aan één stuk door weg. We zijn afgereisd naar Coronie, Moengo, Albina, Nickerie en de Corantijn. We maakten met zijn tweeën ons kamp. We sliepen onder een zeil. We hadden twee plastic bootjes om de

kreken te bevaren”, blik Frits terug.

Avontuurlijk was het zeker, maar niet altijd even makkelijk. Ze hebben ook veel moeten ontberen.

“Soms moest je staande eten. In de zwampen heb je hele muskietenwolken. Je kan dan niet rustig in de schaduw gaan zitten.” “Desondanks is het een mooie kaart geworden. Ik heb er zelf veel van geleerd. Ik ben altijd leergierig geweest”, merkt Frits op.

Een andere wetenschapper met wie Frits later op pad ging, was Mark van Roosmalen. Die deed een onderzoek naar slingerapen, ook wel Kwatta-apen genoemd. Hij bestudeerde de apen die zich langs de Coppename rivier bevonden. Om exact te zijn, het was de omgeving van de Voltzberg. Van Roosmalen wilde voor zijn onderzoek precies weten wat de apen eten.

“Dus hebben we een apengebied van vier kilometer in het vierkant bestudeerd.”

Je kunt het raden wat ze deden, juist ja! Frits van Troon en Mark van Roosmalen schreven op welke bomen er in dat gebied stonden. Ze noteerden ook welke van ze vruchten droegen en wat voor vruchten dat waren.

“We kwamen tot 995 bomen die vruchten dragen, die de apen gebruikten”,

weet Frits te vertellen.

Jan Lindeman was weer een andere wetenschapper met wie Frits erop uit trok. Jan werkte voor een groot herbarium in Nederland. In een herbarium bewaren ze kennis over allerlei soorten dieren en planten. Frits vergezelde Jan vaak op veldexpedities. Op één van deze tochten vond Frits een zeldzame liaan. De liaan komt wel voor in Costa Rica en zelfs in Europa, maar Frits zag hem nooit eerder in Suriname. De liaan kroop tegen een boombast omhoog.

“Deze ken ik niet!”, riep Frits verrast, toen hij de liaan zag.

Frits heeft ook kennis van medicinale planten, die al eeuwenlang door de Inheemsen en Marrons worden gebruikt. Hij heeft daarmee zelfs een bekende Amerikaanse botanicus geholpen. Deze wetenschapper, Mark Plotkin, schreef een boek over medicinale planten van vooral Inheemsen. Frits kende de verschillende namen van de boomsoorten en planten die de Inheemsen gebruiken bij ziekte. Nog belangrijker was dat hij de Inheemse talen kende. Daarmee leverde hij een onschatbare bijdrage aan het onderzoek van Plotkin.

Ondanks zijn kennis over medicinale planten hoeft Frits geen ‘dresiman’ te worden. Als je iemand iets geeft dat niet werkt, kan je ruzie krijgen. Dat heeft hij liever niet

Door zijn kennis en ervaring als botanicus is Frits wereldwijd bekend en geliefd geworden. Wetenschappers die iets willen weten over de planten en bomen in onze bossen, kunnen bij hem terecht. Ze werken graag met hem samen. Hij heeft niet alleen geholpen bij verschillende onderzoeken, maar er ook veel van geleerd. Gelukkig wordt hij erkend en gewaardeerd om zijn kennis. In 2001 ontving hij van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard een onderscheiding van de Orde van de Gouden ark. Dit vanwege zijn grote bijdrage en bijzondere prestaties op het gebied van natuurbescherming. In zijn huis heeft hij een grote foto staan met prins Bernhard en zijn onderscheiding. De onderscheiding was een mijlpaal in zijn leven. Het was een enorme eer voor een Saramaccaanse jongen, geboren in het kleine dorp Kadjoe. Niet alleen de Nederlanders waardeerden hem. Hij kreeg ook de Granman Gazon Matodja Award in 2007. Dit was een blijk van erkenning vanuit zijn eigen gemeenschap. Het was van enorme waarde voor Frits.

In 2021, op 83-jarige leeftijd, benadrukt Frits nogmaals: “Het is belangrijk dat ik mijn kennis overdraag. Die mag niet verloren gaan.”

Met zijn organisatie, Stichting Panda, heeft hij Tonka Eiland ingericht. Dit

eiland ligt in het Brokopondostuwmeer. Het is eigenlijk een bergtop die boven het water uitsteekt.

“Studenten van de universiteit en middelbare school die geïnteresseerd zijn in planten kennis kunnen terecht op Tonka Eiland. Het is theorie en praktijk in één”, vertelt Frits.

Hij heeft op het eiland ruimte voor meer dan zeventig studenten. Ook wetenschappers, die onderzoek willen doen naar planten en bomen, zijn er welkom. Tonka Eiland is niet alleen een plek voor educatie. Je kan er ook lekker ontspannen.

Verder kunnen bezoekers kennis maken met de Saramaccaanse cultuur. Er wordt verteld over de geschiedenis van het stuwmeer. Het dorp waar Frits is opgegroeid, Kadjoë, was ook één van de dorpen die onder water kwam te liggen eind jaren zestig. Er is een dam in de Surinamerivier gebouwd. Dat is de Afobakadam. Deze dam was nodig om stroom op te wekken voor de aluminiumsmelterij te Paranam. Doordat de dam het water van de rivier tegenhield, ontstond het prof. van Blommesteinmeer. We kennen het ook als Brokopondostuwmeer. Vele mensen moesten hun dorpen verlaten omdat die onder water liepen. Ze hebben hun intrek genomen in transmigratiedorpen. De overheid had die dorpen opgezet.

Frits vindt het belangrijk dat wij onze geschiedenis goed kennen. En zijn botanische kennis mag niet verloren gaan. Daarom heeft hij een kenniscentrum opgezet. Het overdragen van kennis is hem niet vreemd. Al voor het opzetten van het educatiecentrum op Tonka Eiland gaf Frits trainingen. Onder leiding van Frits hebben tal van medewerkers van SBB een intensieve training gekregen op hoog niveau. De deelnemers moesten meer dan driehonderd bomen identificeren. Ze hebben toen een inventarisatie gedaan van alle oorspronkelijke Surinaamse bomen. Daarbij behoren dus niet de vruchtbomen die uit andere landen zijn meegenomen. De kalebas en de awara bijvoorbeeld, zijn eigenlijk door Inheemsen gebracht uit Belize. In totaal zijn er 750 verschillende oorspronkelijke boomsoorten en 250 liaansoorten geïdentificeerd. In ieder geval is deze kennis voorlopig veilig. De mensen die de training hebben afgerond, dragen de kennis van Frits van Troon met zich mee.

Heb je je weleens afgevraagd waarom er in Suriname verschillende bevolkingsgroepen leven, elk met hun eigen cultuur? Of weet je hoe die monumentale gebouwen in de binnenstad van Paramaribo er zijn gekomen? En weet je waarom er een straat is genoemd naar een bepaalde meneer of mevrouw? Al deze zaken hebben te maken met onze geschiedenis. Door de geschiedenis te bestuderen, kunnen we de wereld waarin wij nu leven beter begrijpen. Iemand die de geschiedenis bestudeert, noemen we een historicus.

Zo iemand was André Loor. Hij was een nakomeling van de Nederlandse boeren die in 1845 naar Suriname kwamen om zelfstandig aan landbouw te doen. Zij vestigden zich te Voorzorg in Saramacca, tegenover Groningen. De stamvader van André heette Gerrit Jan Loor. Hij kwam uit de Nederlandse provincie Gelderland, uit het plaatsje Doetinchem. Hij was getrouwd met Frederika Dobbenberg en uit dit huwelijk werd de opa van André geboren, Albert Loor. Vervolgens huwde Albert met Stijntje Rijsdijk en uit dat huwelijk werd de vader van André geboren, Hendrikus Jacob Loor. Die trouwde met Hillegonde van Brussel. Zij kregen vier zonen en vier dochters. Op 17 februari 1931 werd André geboren. Hij was hun derde zoon en vijfde kind.

Ze woonden op Uitvlugt en André ging daar naar de kleuterschool. Vader Hendrikus was onderwijzer. In die tijd was het normaal dat leerkrachten enkele jaren op een districtsschool gingen werken. Toen André vier jaar oud was, werd zijn vader overgeplaatst naar Nickerie. Hendrikus werd schoolhoofd op de eerste openbare school in de Corantijnpolder in het district Nickerie. Het gezin verhuisde naar Nickerie. De jaren in het district waren gelukkige jaren. André sportte met zijn vriendjes en ging vaak hengelen. Ze woonden tussen Hindostanen en hij leerde Sarnámi praten. André ging daar naar de lagere school. De school vond hij ook fijn. Hij sprak soms Sarnámi in de pauze met zijn Hindostaanse vriendjes. De geschiedenislessen vond hij heel boeiend. Op een dag sprak de juf over de Hindostaanse en Javaanse Immigratie.

“Het was heel interessant tijdens de geschiedenisles”, zei André tegen zijn ouders toen hij thuis was.

“Wat mooi”, zeiden zijn ouders in koor en ze vertelden hem meer over dit

onderwerp. Zijn vader haalde een boek tevoorschijn over de immigratie. “Dit zal ik vanavond zeker lezen”, zei André enthousiast.

Zo werd André’s liefde voor geschiedenis gevoed door de mooie vertellingen van zijn ouders, leerkrachten en door de boeken die hij las. In 1940 ging het gezin Loo terug naar Paramaribo. André werd weer ingeschreven op de R.A. Tammengaschool, nu in de 6e klas. Na de lagere school bezocht hij de Hendrikschool, toen een muloschool met acht klassen. In 1947 haalde hij zijn mulodiploma. André koos, net als zijn vader, voor het onderwijs. Hij kon goed met leerlingen omgaan en hield ervan om zijn kennis over te dragen. Hij besloot de onderwijzersakte te halen. In die tijd kreeg je, als je slaagde voor de akte, het diploma van de Landsnormaalschool. Landsnormaalschool is een oude naam voor een school waar onderwijzers worden opgeleid. Deze avondopleiding duurde vier jaar, maar André deed er twee jaar over. Later haalde hij ook de hoofdakte. Tot hij in 1956 naar Nederland ging om geschiedenis te studeren, werkte André op verschillende scholen in het district en in Paramaribo.

De studie aan de Nederlandse universiteit beviel hem goed. Surinaamse geschiedenis was zijn passie. Voor zijn scripties koos hij meestal een onderwerp uit de Surinaamse historie. In 1962 had hij het eerste deel van zijn studie succesvol afgerond. Hij keerde terug naar Suriname en ging lesgeven op verschillende kweek- en middelbare scholen.

Van 1972 tot 1979 kreeg André Loor de leiding van de afdeling Culturele Zaken van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling. In die tijd verscheen zijn kinderboek 'Jairam vertelt'. Het boek, dat ging over een Hindostaanse immigrant, werd veel gelezen op lagere scholen. In deze periode had hij ook de gelegenheid om naar Nederland te gaan om zijn studie aan de universiteit af te ronden.

Intussen werd hij steeds bekender als historicus. Op de televisiezenders STVS en ATV verzorgde hij historische programma's. Hij kon boeiend vertellen. De programma's 'Toen en Nu' bij de STVS en 'Historische wandelingen' bij ATV hadden een trouw kijkerspubliek. Enkele van de afleveringen kan je nog op het internet terugvinden. Ook op de radio was André vaak te beluisteren.

Hij publiceerde talloze artikelen en boeken. Zo schreef hij in veertien nummers van Suralco Magazine over allerlei historische onderwerpen.

Belangrijke bedrijven vroegen hem gedenkboeken te schrijven.

De gedenkboeken van de Centrale Bank van Suriname, de Surinaamsche Bank en de Landbouwbank waren alle van zijn hand. De Surinaamsche Bank was vol lof over hem. De bibliotheek, die in 2011 in het hoofgebouw van de bank werd geopend, is naar hem vernoemd; dr. André H. Loorbibliotheek.

Zijn laatste boek, 'André Loor vertelt', verscheen in 2013. Het is een prachtig boek van 271 pagina's. André Loor vertelt daarin over Suriname tussen 1850 en 1950. Hij koos voor deze honderd jaar omdat de gebeurtenissen in die periode Suriname ingrijpend veranderden.

De slavernij werd afgeschaft. Uit verschillende delen van de wereld kwamen immigranten naar ons land. De leerplicht werd ingevoerd. Veel meer kinderen gingen naar school. Het onderwijs werd beter.

Huizen in Paramaribo kregen gas en elektriciteit. Dat maakte het dagelijks leven gemakkelijker. De eerste fietsen en auto's reden op de weg. En er reed zelfs een trein van Paramaribo naar het binnenland.

Er verschenen meer kranten die door veel mensen gelezen konden worden. De radio werd ingevoerd. Het winnen van goud, balata en bauxiet vormden een belangrijke inkomstenbron voor ons geliefd land Suriname. Door de vele foto's in het boek krijgen de lezers een levendige

indruk van die tijd. Zo vertelt André over Charles Lindbergh. Dat was een wereldberoemde piloot. Hij vloog in 1927 als eerste alleen en non-stop van Amerika naar Europa. Deze meneer Lindbergh landde in 1929 met een watervliegtuig op de Surinamerivier. Heel Paramaribo wilde de man zien. De Waterkant stond vol mensen. Men wilde het vliegtuig en de beroemde vliegenier zien. In het boek zien we een krantenbericht uit die tijd met een foto van het vliegtuig en de piloot.

Na zijn tijd bij de afdeling Culturele Zaken werd André Loor benoemd tot vaste docent aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren. Hier heeft hij veel studenten kunnen inspireren om onderzoek te doen naar de Surinaamse geschiedenis. Hij stimuleerde ze om te luisteren naar verhalen van vroeger, vooral als die verteld werden door mensen die zelf de oude tijden hadden meegemaakt. In 1991 ging hij met pensioen. Toch werkte hij na zijn pensionering nog enkele jaren als parttimer op het instituut. Al tijdens zijn leven was het duidelijk dat André Loor belangrijk werk deed. Als blijk van waardering werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau en Grootofficier in de Ere-orde van de Palm. Hij kreeg de Rotary Vocational Excellence Award, de Kwakoe Award en de Visser Neerlandiaprijs van het Algemeen Nederlands Verbond.

In 1994 kreeg hij een eredoctoraat van de Universiteit van Suriname. Iemand die een eredoctoraat krijgt, mag zichzelf doctor noemen.

Doctor – afgekort tot dr. – is een universitaire titel. De persoon mag de titel voor zijn naam plaatsen. André Loor mocht zich dus dr.

André Loor noemen. Een eredoctoraat wordt gegeven aan personen die een uitzonderlijke prestatie hebben geleverd. Dit gebeurt tijdens een plechtige, feestelijke bijeenkomst. André Loor kreeg zijn eredoctoraat omdat hij zich tijdens zijn leven op een bijzondere manier heeft ingezet om bekendheid te geven aan de Surinaamse geschiedenis.

Op 10 mei 2012 werd op het terrein van het Nationaal Archief een bronzen kopstuk van André Loor onthuld voor zijn vele verdiensten.

Na een kortstondig ziekbed overleed André Loor op 10 december 2013.

Hij bereikte de leeftijd van 82 jaar. Acht dagen later werd hij met staatseer naar zijn laatste rustplaats gedragen.

Dit is het levensverhaal van een hond. Het leven van honden is niet gemakkelijk. Dat zegt het woord 'hondenleven' al. Maar heb je er ooit over nagedacht wat er gebeurt als een hond doodgaat?

De late middag was de tijd dat de papegaaien overvlogen. De mensen die buiten waren, keken vanzelf omhoog als ze hun luide gekras hoorden. Het was een mooi gezicht: een groene vlucht vogels, hoog in de lucht, tegen de achtergrond van een rozerood kleurende hemel. Swami Ting, die een dakterras op zijn huis had, vond het prachtig. Elke namiddag genoot hij ervan. Op een dag meende hij midden tussen al dat bewegende groen een kleine, witte vlek te zien. De witte vlek had vleugels, net als de papegaaien.

"Zie jij dat ook?", vroeg hij aan zijn vrouw Lulu, die naast hem zat. Hij richtte zijn verrekijker op de groep. Van verbazing liet hij het apparaat bijna uit zijn hand vallen. "Er vliegt een hond tussen de papegaaien..., een wit hondje...", stamelde hij.

Lulu greep de verrekijker, maar zag niets. De papegaaien waren al voorbij. "Ach, je zit alweer te fantaseren", zei ze geërgerd.

Lulu werd vaak boos omdat Swami een dromerig type was. Hij kon nachtenlang naar de sterren kijken en vergat vaak dat ze geld nodig hadden om eten te kopen. Dan aten ze dagenlang rijst met bitawiwiri. Intussen had het witte hondje zich losgemaakt van de groep papegaaien. Met trage vleugelslag daalde ze (het was een 'zij') naar beneden. Niemand zag het, want op het moment dat ze de bescherming van de vlucht papegaaien verliet, werd ze onzichtbaar.

Haar scherpziende oogjes hadden iets opgemerkt: een auto stopte langs de weg. Een piepkleine, pikzwarte puppy werd in de berm gegooid. Het beestje kwam bijna in de goot terecht.

Het witte, gevleugelde hondje vlijde zich in het gras naast het hondje en fluisterde: "Niet bang zijn kleine-zwarte-hond-zonder-naam-en-zonder-thuis. Het komt allemaal goed. Ik ben Whitney, jouw beschermengel."

Whitney streelde met één van haar vleugeltjes, waarop mini-veertjes groeiden, zachtjes over het kopje van het zwarte hondje. Dat voelde zich meteen op zijn (het was een 'hij') gemak, want hij had Whitney begrepen.

Het zou goed komen.

Op dat moment richtte Swami zijn verrekijker toevallig naar beneden, waar hij de pup naast de goot zag liggen. De oogjes waren nog dicht.

“Kijk zo zielig”, zei hij, terwijl hij zijn vrouw de verrekijker aanreikte.

“We moeten het beestje redden.”

Lulu zuchtte. ‘Dat gaat weer geld kosten’, dacht ze.

Swami ging naar beneden om het hondje te redden, maar dat was ook alles wat hij deed, want voor de rest moest Lulu zorgen. Ze noemde hem Blacky en zorgde voor hem, omdat ze vond dat je puppy’s niet zomaar op straat mocht laten doodgaan. Aan de andere kant was ze boos, omdat Swami niets deed. Zij moest er maar voor zorgen dat Blacky eten kreeg en nog een heleboel andere dingen die geld kostten, zoals een riem en een halsband en naar de dierenarts gaan. En geld, daarvan hadden zij en haar man niet zoveel. Het lukte Lulu niet om echt van Blacky te houden.

Maar goed; Blacky groeide op tot een ietwat magere, maar toch aardig uitzienende hond. Zijn belangrijkste taak was het bewaken van het erf. Daar was Lulu duidelijk over.

“Je kan niet alleen maar eten en niets doen”, zei ze streng.

Maar Lulu kon niet verhinderen, dat Blacky af en toe uit pure verveling de straat opzocht. Blacky had al gauw opgemerkt dat de omheining van het erf enkele gaten had, waardoor hij naar buiten kon boren.

Op straat ontmoette hij een paar zwerfhonden, waaronder een leuke vrouwtjeshond. Hij ging met die groep naar de onbebouwde percelen waar ze woonden. Daar kon hij met hen ravotten en luisteren naar hun verhalen. Het waren spannende tijden.

Als hij, soms na dagen, weer thuiskwam, wachtte een woedende Lulu hem op. Ze zweepte Blacky met een tak die ze daarvoor speciaal van de tamarindeboom had gesneden. Na zo’n aframmeling ging Blacky jankend onder een boom zijn wonden likken. Op dat soort momenten kwam Whitney langs. Ze fluisterde troostende woordjes in Blacky’s oren en aaide hem over zijn kop met haar vleugeltjes.

Aan de overkant, bij overbuurman Rijcke, woonden twee gevaarlijke pitbulls, die Toro en Tara heetten. Tara en Toro kwamen nooit buiten, want het hek van buurman Rijcke was gemaakt van stevige ijzeren staven. Overdag lagen zijn honden aan de ketting, maar ’s nachts liet hij ze los om het erf te bewaken tegen de dieven.

Als Blacky op straat kwam, begonnen de pitbulls te grommen en te blaffen. Ze lieten hun valse, gele tanden zien en sprongen tegen het hek op, totdat Blacky uit hun zicht verdween. Af en toe pestte hij ze door langs het hek te paraderen.

Op een dag kwam Whitney zomaar langs. Blacky was verbaasd, want het ging goed met hem. Hij kreeg wel nog regelmatig pak slaag van Lulu, maar Swami nam hem de laatste tijd vaak mee naar boven. Dan lag hij naast zijn stoel en keken ze samen naar de sterren.

“Wat is er Whitney?”, vroeg Blacky. “Waarom ben je me komen zien?”

“Ik weet het niet”, zei het witte hondje. “Ik kreeg plotseling het gevoel dat ik naar je toe moest.” Ze aaide Blacky over zijn kop. “Ik ben blij dat het goed met je gaat, maar wees voorzichtig hoor.”

Toen vloog ze weer weg.

De volgende dag was Blacky de waarschuwende woorden van Whitney onmiddellijk vergeten, toen hij op straat zijn zwerfhondvriendinnetje zag. “Kom mee”, riep ze. “Laten we gaan zwieren.”

Daar had Blacky wel oren naar. Voordat je dacht, was hij door een gat in de omheining gekropen. Hij rende achter het vriendinnetje aan naar de lege percelen. Toen Blacky weer aan huis dacht, was het al bijna avond.

O, wat zou Lulu boos zijn! Blacky beefde al als hij aan de tamarindezweep dacht. Hij besloot te wachten tot Lulu ging slapen. Dan zou hij stiekem door een gat in de omheining kruipen.

Hij bleef in de buurt rondhangen totdat de lichten in de huizen uitgingen. Ook het raam van Lulu's slaapkamer werd donker. Blacky sloop naar de omheining. Toen zag hij de hond. Het was Toro. Of was het Tara? Of waren ze het allebei? Hoe kwamen ze op straat? Waarom waren ze niet op hun erf, achter het hek?

Veel tijd had Blacky niet om na te denken. Grommend vielen ze hem aan. Eerst werden zijn oren afgescheurd. Toen beten ze in zijn poten, zijn nek, zijn rug, zijn staart. Blacky verdedigde zich. Hij blafte, gromde, beet, maar de twee honden waren te sterk. Het waren honden die konden doden. Levenloos lieten ze Blacky op straat liggen.

Whitney kwam. Ze hilde. Toro en Tara stonden weer achter hun hek. Ze grijnsden hun gele tanden bloot. Ze hadden geen moment medelijden. Had dat brutale beest het niet zelf gezocht? Elke keer was hij hen komen opjutten bij het hek.

Troostend fluisterde Whitney: "Het komt goed Blacky, ik beloof het je. Vertrouw mij maar. Je bent onderweg, je was vanaf het begin onderweg. We zijn altijd onderweg, wanneer dan ook en waar we ook zijn... Straks komen de glazenmakers die ons gaan begeleiden."

Het leek alsof Whitney's bemoedigende woorden tot Blacky waren doorgedrongen. Uit zijn levenloze lijf maakte zich een klein, zwart hondje los. Het had vleugels, net als Whitney. Toro en Tara, die voelden dat er iets onherroepelijks gebeurde, lieten, hun brede koppen geheven, een naargeestig wolveengehuil horen.

Tallose glazenmakers dansten om de gevleugelde Blacky en Whitney. Op dat moment vloog een vlucht groene papegaaien door de donkere nacht. De vogels minderden vaart om de vliegende hondjes, omringd door de glazenmakers, in hun midden op te nemen. Steeds hoger steeg de groene groep, tot Whitney en Blacky op eigen kracht verder konden naar de hemel.

Liang Wei was een arme jongen, die graag tekende en schilderde. Zijn ouders gingen kort na elkaar dood en hij moest toen voor zichzelf zorgen. Op een dag was hij werk gaan zoeken in een stadje in de buurt. Hij liep langs een gebouw, waar hij naar binnen kon kijken. Het leek wel een school. Door het raam zag hij dat een groep studenten les kreeg in schilderen. Geboeid keek hij toe hoe de leraar met sierlijke streken van zijn penseel liet zien hoe je kleuren kon combineren.

Hij glipte het lokaal binnen. Toen de leraar vragend naar hem keek, zei hij: "Zo zou ik ook willen schilderen. Mag ik een penseel van u lenen, alstublieft?"

"Een penseel lenen? Wat denk je wel?"

Liang Wei bleef verlegen staan en durfde niets meer te zeggen.

"Hier op school hebben we geen bedelaars. Maak dat je wegkomt", verjoeg de leraar hem.

Maar de wens om te schilderen zat in het hart en het hoofd van Liang Wei. Hij zei tegen zichzelf: "Waarom zou ik niet kunnen leren schilderen? Omdat ik arm ben? Dat heeft er toch niets mee te maken!"

Hij besloot niet te wachten op een leraar en zelf te beginnen. Hij gebruikte houtskool om de muren van zijn huisje vol te tekenen. Op de plek waar hij water haalde, tekende hij met zijn natte vinger op rotsen en stenen. Hij plukte een takje van een boom en sloeg een uiteinde ervan plat. Met het harde uiteinde tekende hij vogels in het zand. Met de pluizige kant werkte hij hun veren bij. Elke dag oefende hij en zijn tekeningen werden steeds mooier. Maar nog steeds had hij geen penseel.

Op een avond, net toen hij wilde gaan slapen, ging de deur van zijn huisje open. Daar stond een jongedame met een cadeautas in haar hand.

"Dit is voor jou", zei ze.

In de tas zat verf, papier en een penseel.

"Dit is een wonderpenseel", zei de jongedame. "De punt past zich aan je gedachten aan."

"Dank u...", stamelde Liang Wei. Voordat hij haar een kommetje thee kon aanbieden, was ze verdwenen in de nacht.

Liang Wei kon niet meer slapen. Bij het eerste daglicht ging hij naar buiten en schilderde een vogel met zijn nieuwe penseel. De vogel maakte zich los van het papier, vloog naar een boom in de buurt en begon daar te fluiten.

Liang Wei kreeg honger en hij schilderde een kommetje pap. Hij kon het kommetje zo van het papier pakken en de pap opeten. Hij schilderde bloemen en zette die in een fles in zijn huis. Vanaf die dag had hij nergens meer gebrek aan.

Voor de arme landbouwers in zijn omgeving schilderde hij houwens, hooivorken, schoppen, tjappen, wat ze maar nodig hadden.

Het nieuws van de wonderlijke schilder kwam ook een bandietenleider uit de buurt ter ore. Hij liet Liang Wei gevangennemen en beval hem een stapel bankbiljetten voor hem te schilderen.

De dappere Liang Wei weigerde. Boos liet de bandietenleider hem opsluiten in een stal. Hij wilde Liang Wei uithongeren. Hij dacht dat hij hem dan wel zou gehoorzamen.

De volgende dag regende het heel hard en de stallen van de bandietenleider liepen onder water. Niemand maakte zich druk om Liang Wei. Toen ze na twee dagen gingen kijken, was er niemand in de stal. Wel zagen ze een hoog bed, waarop heerlijk droog stro lag. Ze vonden ook de resten van een maaltijd en nog wat rozijnenkoeken. Tegen de muur van de

stal stond een ladder en in het rieten dak was een gat.

De bandietenleider realiseerde zich dat Liang Wei dit alles had geschilderd. Hij beval zijn mannen onmiddellijk op zoek te gaan naar Liang Wei. Liang Wei, die intussen terug was in zijn huisje, werd echter gewaarschuwd door een boer waarvoor hij gereedschap had geschilderd. Liang Wei beseftte dat hij niet meer veilig was in de omgeving. Hij schilderde een paard, pakte zijn penseel en reed ver, ver weg tot hij aankwam in een kleine stad, waarvan hij zeker was dat niemand daar hem kende.

Hij maakte schilderijen, die hij op de markt verkocht. Maar hij lette erop dat de figuren niet weg konden van het papier. Hij tekende vogels waar maar één vleugel te zien was, dieren waar een poot van weg was, voorwerpen waarvan een klein stukje van ontbrak. Op een dag schilderde hij een pauw. Hij wilde de pauw zonder ogen schilderen, maar er vielen wat spatjes inkt op de plaatsen op de kop van de pauw waar de ogen zaten. Voordat je dacht, stapte de vogel trots rond op het marktplein. Iedereen stond het dier en de schilder aan te gapen.

Het verhaal over de pauw ging van mond tot mond, van stad tot stad en zelfs de keizer hoorde het. Hij liet Liang Wei naar zijn paleis brengen en beval hem een paar dingen te schilderen, zodat hij het wonder kon zien. Liang Wei schilderde een lelijke pad en een haan vol modder. De afzichtelijke pad en de vieze haan sprongen en klapwiekten om de keizer heen, vuil achterlatend tot het hele paleis ervan stonk. Woedend gaf de keizer opdracht het wonderpenseel van Liang Wei af te pakken en hem in de gevangenis te gooien.

Nu was het penseel van de keizer. Hij besloot onmiddellijk een hoop goudstukken te schilderen. Hij schilderde het hele papier vol. Maar weet je wat er gebeurde? De hopen goud veranderden in hopen zware bakstenen. Ze vielen van het papier en verbrijzelden bijna de voeten van de keizer. Toch was de keizer niet genezen van zijn hebzucht. Hij schilderde een gouden staf. Maar net was hij klaar, of de staf veranderde in een slang, die recht op hem afkwam. Uit zijn opengesperde bek schoot een sissende, lange, smalle tong heen en weer. De keizer viel flauw van angst. Gelukkig kwamen zijn dienaren hem snel te hulp.

De keizer gaf zich gewonnen. Hij had zelf niets aan het wonderpenseel. Hij zei tegen Liang Wei dat hij hem vrij zou laten als hij bij hem in dienst wilde komen. Noodgedwongen stemde Liang Wei toe.

Liang Wei ging in het paleis wonen en mocht schilderen waar hij zin in

had. Maar toch kon de keizer het niet nalaten hem een keer te vragen iets voor hem te schilderen.

“Liang Wei”, zei hij, “ik heb de zee altijd zo prachtig gevonden. Zou je niet een stukje zee voor me kunnen schilderen?”

Liang Wei pakte zijn penseel en schilderde de zee. En ja hoor, voor de ogen van de keizer verscheen een prachtige, helderblauwe zee.

“Waarom zwemmen er geen vissen in de zee?”, vroeg de keizer.

Liang Wei maakte streepjes met zijn wonderpenseel en vissen in allerlei kleuren zwommen in het water. De keizer had er plezier in.

“Vlug, schilder ook een schip, dan kunnen we gaan varen”, riep hij enthousiast.

Liang Wei schilderde een schip met witte zeilen en de keizer, de keizerin, de prinsen, de prinsessen en de raadslieden gingen aan boord. Daarna schilderde Liang Wei een briesje wind en het schip kwam in beweging. Maar het ging de keizer niet snel genoeg. Staande op de voorplecht riep hij: “Harder, de wind moet harder waaien!”

Met wat krachtige streken liet Liang Wei de wind aansterken, zodat de zeilen bol gingen staan en de boot door de hoge golven kliefde. De zee gooide de boot op en neer. Het gezelschap aan boord raakte in paniek. “Genoeg”, schreeuwde de keizer zo hard hij kon.

De boot werd steeds hoger opgetild door het water. De hemel verduisterde. Een orkaan blies inktzwarte wolken door de lucht. De boot kapseisde en brak in stukken. Het schip zonk met de keizer, zijn gezin en zijn raadslieden naar de bodem van de zee.

Zuchtend waste Liang Wei de verf uit zijn penseel en wikkelde die in een doek. Hij liep het paleis uit. Niemand heeft hem ooit teruggezien.

“Eddy meddy, lawlaw Eddy”, riepen de jongens die achter Anita en haar broer liepen.

“Alsjeblieft lieve God”, bad Anita in stilte, “laat die jongens alsjeblieft doorlopen en Eddy niets doen.”

Eddy keek achterom. Anita hield zijn hand stevig vast en zei: “Kijk niet Eddy, ze zullen je niets doen. Niet bang zijn.”

Elke dag moest de elfjarige Anita haar broer, die anderhalf jaar ouder was, van school halen. Samen liepen ze naar huis. Eddy was een jongen met een beperking. Hij was daarom op een school die speciaal voor deze kinderen was. Het was aan Eddy duidelijk te zien dat er iets met hem was. Hij liep moeilijk, struikelde vaak over zijn eigen voeten, liet zijn mond dikwijls openhangen en kwijlde soms.

Anita vond dit allemaal niet erg. Ze hield van Eddy. Hij was haar broer en hij was lief, zo lief. Ze had nog een broer van vijftien, Marcel. Toen hij op de basisschool zat, haalde hij Eddy op. Maar sinds hij naar de technische school was gegaan, deed Anita het. Marcells school was uit de buurt. Anita vond het helemaal niet erg om Eddy elke dag van school te halen. Wat wel erg was, was dat plagen. Zó vaak werd Eddy geplaagd door andere kinderen, soms zelfs geduwd of geslagen. Waarom deden ze dat toch? Eddy deed niemand kwaad en hij kon het toch niet helpen dat hij zo was. O, ze wenste dat ze de macht had om iets te doen. Ze zou alle kinderen die een kind dat anders was plaagden, straffen, goed straffen!

Nu was het weer zo. Achter Eddy en haar liepen drie jongens. Ze riepen: “Eddy meddy, lawlaw Eddy.”

Eddy begon te snuiven. Hij likte daarbij iedere keer met zijn tong langs zijn bovenlip. Dat deed hij altijd als hij bang was.

“Niet bang zijn Eddy”, fluisterde Anita. Ze hield zijn hand nog steviger vast. “Loop vlug.”

Opeens stak de grootste jongen zijn hand uit. Hij greep Eddy aan zijn hemd vast. Eddy begon te trekken. Hij wilde doorlopen, maar kon niet. Toen gaf de jongen hem een harde duw in de rug. Daar lag Eddy voorover met zijn gezicht op de grond. Hij begon hard te huilen.

De jongens schaterden het uit. Anita vloog driftig op de grote jongen af. Met haar vuist gaf ze hem een harde stoot tegen zijn neus. Maar de

jongen was veel groter. Met één klap mepte hij Anita tegen de grond. Zij sprong weer op en schopte hem tegen zijn been. Nu greep de jongen haar uniformbloes vast. Hij schudde haar door elkaar. Anita hoorde 'rtssss...'. Er was een grote scheur in haar mouw.

Eddy hilde nog harder: "Nita, Nita, pijn, pijn."

Een stel kinderen kwam om hen heen staan. Anita riep hard tegen de jongens: "Ik zeg het morgen aan meneer."

"Kom mee, laat die meid toch", zei één van de jongens. Ze liepen weg.

Anita hielp haar broertje opstaan en veegde het zand van zijn gezicht.

"Huil niet hoor Eddy, huil niet", zei ze. "Straks zijn we thuis."

Als ze thuis was, zou ze snel de scheur in haar bloes naaien. Mama zou toch niet thuis zijn. Die ging altijd om twaalf uur uit huis. Ze was schoonmaakster op een school en moest daar met de bus naartoe. Mama hoefde niet te weten dat ze had gevochten.

Maar toen Anita en Eddy thuiskwamen, was mama er nog. Ze was met vrouw Fine, de buurvrouw, naar de dokter gegaan.

Mama zag meteen dat er iets gebeurd was.

“Anita, hoe komt je bloes zo gescheurd?”

“Nita pijn, jongen stout”, zei Eddy.

“Je hebt gevochten”, zei mama boos. “Ga je omkleden. Was die bloes ook direct. Dan kan ik die scheur naaien als ik thuiskom.”

Mama nam Eddy aan de hand mee naar binnen. Met tranen in de ogen liep Anita naar boven om haar huiskleren aan te doen. Toen ze weer beneden kwam, zat Eddy al te eten.

“Als je die bloes gewassen hebt, ga je eten. Daarna moet je gaan kijken of je vrouw Fine ergens mee kan helpen. Ze heeft pijn aan haar been. Ze kan haast niet lopen. En jij Marcel, jij wast de borden af en blijft met Eddy”, zei mama. Daarna haastte ze zich naar de bus.

Anita liep met een teiltje water naar buiten. Ze zou zo graag aan iemand willen vertellen hoeveel angst ze steeds had voor dat geplaag. Met mama kon ze er niet over praten. Als mama zoiets hoorde, werd ze zo verdrietig. Het was dan net of ze helemaal in elkaar zakte. Haar ogen keken treurig. Haar wangen zakten weg. Zelfs haar schouders gingen hangen. Ze zag er dan zo droevig uit, zo verdrietig, dat dat het ergste was, wat er op de wereld bestond.

Dat vond Anita. Daarom sprak ze niet over Eddy's beperking. Nooit vertelde ze dat hij op straat geplaagd werd. Ze had meer dan eens gefantaseerd hoe het zou zijn als Eddy niet zo was. Dan zou ze een grote broer hebben. Hij was toch anderhalf jaar ouder. Ze zouden samen leuke spelletjes kunnen doen en praten over allerlei dingen. Maar als ze dan zag hoe Eddy vol vertrouwen naar haar keek en hem hoorde zeggen “Nita lief, Nita lief”, dan wist ze dat ze van hem hield zoals hij was. Ze wist dan dat ze hem nooit zou willen ruilen. Voor geen honderd gezonde broers! Een poosje later klopte Anita op de achterdeur van vrouw Fines huis. Vrouw Fine was oud en woonde alleen.

“Kom binnen Nita”, riep vrouw Fine. Ze zat in een leunstoel. Haar rechtervoet was in verband en steunde op een andere stoel.

“Mama zegt, dat ik moet komen kijken of ik vrouw Fine met iets kan helpen”, zei Anita.

“Nee hoor, mi gudu. Of ja, wil je een beetje koud water voor me brengen?”

Toen Anita met een glas ijswater naast haar stond, zei ze: “Wat kijk je verdrietig. Is er iets?”

Anita barstte in snikken uit. Vrouw Fine nam haar vlug het glas uit de hand. Ze sloeg een arm om het meisje heen. Ze zei: “Wat scheelt je dan,

mijn schat?”

Eerst kon Anita niets zeggen, maar toen begon ze te vertellen. Al haar verdriet vertelde ze. Hoe ze iedere dag stilletjes liep te bidden dat Eddy niet geplaagd zou worden. Ze vertelde over die jongen die Eddy had geduwd, dat ze had gevochten en dat mama boos op haar was geworden.

“Heb je dan niet aan mama verteld wat er is gebeurd?”, vroeg vrouw Fine. Anita schudde haar hoofd. “Nee vrouw Fine”, zei ze zachtjes.

“Nee, ik vertel het nooit aan mama. Het is al zo erg voor haar en als ze hoort dat Eddy geplaagd wordt. Dan doet het haar zoveel verdriet. Dus ik zeg het maar niet.”

“Je bent een flink meisje hoor”, zei mevrouw Fine. “Het is echt moeilijk voor een kind van elf jaar. En je doet het zo goed. Ik vind het prachtig dat je zo van je broer houdt en zo voor hem zorgt. Ach, je moet begrijpen, veel kinderen begrijpen niet hoe dom en wreed ze zijn door zo iemand te plagen. Soms begrijpen grote mensen het zelfs niet. Eigenlijk zouden alle kinderen op school moeten leren, dat ze iemand die anders is, moeten accepteren. Ze moeten juist lief voor die persoon zijn.”

“U gaat toch niets aan mama zeggen?”, vroeg Anita.

“Nee hoor. Als jij dat niet wilt, zeg ik niets. Als er weer iets is, kom het me dan gerust vertellen”, zei vrouw Fine. Ze voegde eraan toe: “In de keuken, op het aanrecht, zijn drie sinaasappels. Die zijn voor jullie.”

Anita ging naar huis. Wat een opluchting! Het was zo’n prettig gevoel dat ze nu iemand had met wie ze kon praten over haar zorgen.

Toen de vijfde klas klaar was met rekenen, zei de juffrouw: "Kinderen, voor we verder gaan, wil ik jullie wat vertellen. De minister van Onderwijs zal prijzen geven aan kinderen die iets bijzonders hebben gedaan."

De meeste kinderen hadden hierover al gehoord. Het had in de krant gestaan. Ook in het nieuws op radio en televisie was erover gesproken. "Ik ga de eerste prijs winnen", zei Arun. "Ik ga een brandend huis inrennen en een oude vrouw redden."

"Dan moet er eerst een brandend huis zijn met een oude vrouw erin en dan moet jij toevallig langskomen", zei Anita.

Mitchell zei dat hij misschien net ergens langs zou lopen waar een klein kind van het balkon viel. Hij zou dan dat kind opvangen.

"Hoe weet de minister welk kind bijzonder is, juffrouw?", vroeg Farisha.

"Iedereen mag een brief sturen om een kind voor te dragen", antwoordde de juf. "Er is een commissie die al die brieven gaat lezen en daaruit kiezen ze de bijzonderste kinderen."

"Wie mag zo'n brief schrijven, juffrouw?", vroeg Christine.

"Iedereen die een kind kent dat iets bijzonders heeft gedaan. Natuurlijk gaat die commissie uitzoeken of het wel waar is wat er in die brieven staat. Daarna pas neemt men een beslissing."

"Ik ga een supermedicijn uitvinden", zei Patrick.

"Tegen welke ziekte?", vroeg Anita, die vlak voor hem zat.

"Tegen alle ziekten", beweerde Patrick zelfverzekerd.

Dewika wilde een boek schrijven dat iedereen mooi vond. Alle kinderen begonnen te vertellen hoe zij dachten de prijs te winnen. Het werd druk in de klas.

"Stil kinderen, we gaan verder met lezen," zei de juffrouw. "Leg je leesboek op tafel."

Na school ging Anita naar vrouw Fine, die nog steeds ziek was. Elke middag ging Anita kijken of ze met iets kon helpen. Soms deed ze de vaat of ze hing de was op, maar vaak zat ze alleen gezellig met vrouw Fine te praten.

Vrouw Fine had ook gehoord over de prijsvraag. Anita vertelde wat de kinderen in de klas allemaal voor bijzonders wilden doen.

"Soms is dat wat een kind heel gewoon vindt, juist bijzonder", zei vrouw Fine. Daarbij streek ze bedachtzaam over Anita's haar.

Op een dag liep Marcel met Anita en Eddy mee. Weer waren er een paar jongens die begonnen te roepen. "Eddy meddy, lawlaw Eddy."

Van zenuwachtigheid struikelde Eddy bijna over zijn eigen voeten.

"Niet bang zijn Eddy", fluisterde Anita.

Marcel draaide zich kwaad om, maar schrok een beetje toen hij zag dat de jongens met zijn vijven waren. Gelukkig reed er net een politieagent op een fiets voorbij.

"Politie, ze plagen mijn broer", riep Marcel heel hard.

De agent stopte en vroeg wat er aan de hand was.

"Ze plagen mijn broer en willen hem slaan", zei Marcel.

De agent stapte van zijn fiets af. "Mars jullie, schiet op!"

De pestkoppen liepen vlug voorbij de drie kinderen. De agent bleef een eindje naast Anita, Eddy en Marcel lopen. Nadien werd Eddy een paar dagen niet geplaagd.

Op de dag dat de pestkoppen weer begonnen, draaide Anita zich om. Ze zei: "De agent heeft gezegd, dat ik moet melden als jullie plagen. Straks gaat mijn moeder naar de politie."

"Ach meid", riep één van de jongens, maar ze stopten met hun gepest.

Een paar weken later stonden de kinderen van Anita's school 's morgens bij de vlaggenparade. Nadat ze het volkslied hadden gezongen, zei het schoolhoofd dat hij iets belangrijks te vertellen had.

"Kinderen, jullie weten toch dat de minister van Onderwijs prijzen zou geven aan kinderen die iets bijzonders hebben gedaan?"

"Ja meester", riepen de kinderen.

"Wel", ging meneer door, "het is bekend wie de prijzen krijgen. Wij zijn er trots op dat een leerling van onze school de derde prijs gekregen heeft." Alle kinderen begonnen in de handen te klappen en iedereen keek rond. Wie zou dat bijzondere kind zijn?

"Wie dat is, vertel ik jullie zo", zei meneer.

Hij haalde een papiertje uit zijn zak.

"Ik zal jullie eerst vertellen wie de eerste prijs heeft gekregen. Dat is John Palme van Latour. Een klein meisje was in het kanaal gevallen. John Palme, een jongen van twaalf van de vijfde klas van de Latourschool, is in het water gesprongen en heeft haar gered."

Meneer las verder.

"De tweede prijs is voor de zesde klas van een school in Coronie. Die kinderen hebben eerst geld ingezameld en daarna hebben ze geholpen een huisje te bouwen voor een invalide vrouw, wiens huisje was afgebrand."

Meneer keek op van zijn papier.

"En nu de derde prijs. Zoals ik al zei, is die voor een leerling van onze school. Het is een meisje van de vijfde klas. Het is...Anita Moren uit 5B!" Iedereen applausseerde en de kinderen van Anita's klas begonnen haar aan te stoten. "Anita jij bent het, jij bent het!"

Anita keek verbaasd van de één naar de ander. Kreeg zij een prijs?

Waarom? Wat voor bijzonders had zij gedaan?

"Kom maar naar voren, Anita Moren", zei meneer.

"Ga dan Anita", riep juffrouw, maar Anita was zo van streek, dat ze geen stap kon doen.

"Kom dan Anita", riep meneer weer. Met bevende knieën liep Anita naar voren. Ze kon het niet geloven. Waarom kreeg zij een prijs?

"Zien jullie dit meisje hier?", vroeg meneer. "Zij heeft de derde prijs gewonnen. Weet iemand misschien waarom?"

Het bleef stil.

"Dit meisje kan nooit na school gezellig met haar vriendinnen naar huis

wandelen. Ze kan nooit even een tori praten, want ze moet direct weg om voor haar broer te zorgen. Als iemand elke dag iets speciaals doet, dan is die persoon zelf ook speciaal. Zo iemand is Anita Moren. Ze is pas elf jaar, maar elke dag haalt ze haar broer, die een beperking heeft, van school en brengt hem naar huis. Dat is niet gemakkelijk, want er zijn van die domme kinderen op straat die haar broer plagen en soms slaan. Anita moet haar broer beschermen en soms zelf voor hem vechten. Kun je je voorstellen dat ze soms met grote jongens moet vechten om haar broer te beschermen! Toch moppert en klaagt ze nooit. Ze blijft altijd lief en geduldig voor haar broer zorgen en daarom heeft zij de prijs gekregen. Ze heeft het voor honderd procent verdiend. Een groot applaus voor Anita!" Iedereen klapte weer in de handen.

Anita voelde zich zo raar. Er prikten tranen achter haar oogleden. Ze keek naar de grond. Niet huilen, dacht ze in zichzelf. Ze had een prijs omdat ze zo goed voor Eddy zorgde, elke dag. Eddy, haar lieve broer Eddy! "Zaterdag is de prijsuitreiking", zei meneer. "We gaan dan met jou naar het ministerie. Draag mooie kleren, want het wordt op de teevee uitgezonden."

Opeens stonden er zoveel kinderen om Anita heen, die haar een hand wilden geven. Juffrouw gaf haar op beide wangen een zoen. Toen mama na het werk thuiskwam, wist ze het al. Meneer had haar gebeld op het werk.

"Meisje, meisje toch", zei ze met een brok in haar keel. Ze trok Anita in haar armen. Toen kon die zich ook niet langer goed houden. Snikkend wierp ze zich in mama's armen. Mama kon alleen maar zeggen: "Och meisje toch, meisje toch! Je verdient het hoor! Wat zou ik moeten beginnen zonder jou!"

Klopklop, klonk het bij de achterdeur. Daar was buurvrouw Fine. "Wat is hier aan de hand?", vroeg ze.

Marcel vertelde dat Anita een prijs had gewonnen. Vrouw Fine lachte fijntjes. "Ik wist het wel", zei ze en toen begreep Anita wie haar naam had ingestuurd.

Eddy had verbaasd naar alles zitten kijken. Toen hij Anita zo zag huilen, vroeg hij: "Nita pijn?"

"Nee hoor", zei Anita, "Nita heeft geen pijn. Nita is blij en Nita vind je lief." Ze liep op Eddy toe en gaf hem op elke wang een stevige zoen.

Opa Rudi was een geboren verteller. Zijn verhalen gingen vooral over zijn kinderjaren. Als hij begon met: “Dat de banken van die trein hard waren en die reis uren duurde, kon ons niet schelen”, volgde er een verhaal over Republiek. Opa Rudi’s ouders waren stadsmensen, maar hun voorouders kwamen van de vroegere plantages Republiek en Bersaba. Zij hadden op Republiek een stuk grond gekregen en daarop een vakantiehuisje gebouwd. In de grote vakantie zwommen Rudi en zijn broertje Leo in de Coropinakreek. Ze voeren met de korjaal, hengelden op krobja en kumapari. Ze maakten wandelingen door het bos en langs de spoorbaan. Kleindochter Mireille hield van de avonden die ze met opa Rudi op zijn balkon doorbracht. Ze is de gesprekken die ze voerden nooit vergeten. Eens vertelde hij een verhaal over iets vreemds dat hem en Leo tijdens zo’n vakantie in Republiek overkomen was. Hij had het nooit aan iemand anders verteld. Het was een geheim geweest tussen Leo en hemzelf. Zij hadden afgesproken het met niemand te delen. Mireille was een jaar of twaalf toen opa Rudi het haar toch toevertrouwde.

Ze had pas het eindexamen van de basisschool gedaan. Over twee weken zou ze de uitslag horen. In die tussentijd logeerde ze bij haar grootouders. “Om uit te rusten”, had ze tegen haar ouders gezegd. Intussen verheugde ze zich op de uitstapjes met opa en zijn verhalen.

Voor opa Rudi met zijn verhaal begon, benadrukte hij dat Mireille vooral in gedachten moest houden dat Leo en hij altijd samen waren opgetrokken. Ze waren behalve broers ook elkaars beste vrienden geweest.

“Ik weet het zeker”, zei hij. “Leo zou het niet erg gevonden hebben dat ik het jou nu vertel. Ik ben al oud. Het verhaal mag niet verloren gaan.” Hij nam nog een slokje van zijn koffie. Toen begon hij.

“Leo en ik sliepen op Republiek nooit op bedden. Die waren er wel in het vakantiehuis, maar een bed was iets voor thuis. Het was veel spannender om buiten in een hangmat te slapen. Op een avond was iedereen al gaan slapen. Onze ouders sliepen binnen. Leo en ik schommelden in onze hangmatten. We waren nog klaarwakker.

We besloten een beetje aan de waterkant te gaan zitten. Er was een kleine pier daar. We keken naar de maan. Die had de vorm van een schijf

watermeloen. Het donkere bos werd er nauwelijks door verlicht. Wij namen dus de kokolampu mee die onder het huis hing. Er hing mist boven het water en tussen de bomen. In het begin spraken wij luid. We lachten om elkaars grappen. Maar de sfeer bij de kreek en het bos was anders dan overdag. Het colakleurige water was bij dag een bron van plezier. Je kon erin zwemmen, hengelen en erover varen. In het donker leek diezelfde kreek een mysterieuze vreemdeling. Wij stopten met praten en luisterden alleen nog naar de bosgeluiden. Naar die van de krekels, de grote padden met hun zware kraakstemmen en de kleine kikkersoorten met hun hogere geluiden. De roep van een uil. 's Nachts leefden ze zich uit. Het geklots van het water tegen de kant begeleidde zachtjes de dierengeluiden. In de bomen aan de overkant zagen wij vuurvliegjes. Zelfs de geur van het bos was anders dan overdag. We voelden ons niet echt op ons gemak in die vreemde, nachtelijke sfeer, maar geen van ons wilde dat toegeven. Af en toe durfden wij wel voorzichtig iets te fluisteren.

“Eeh... Leo, die boom aan de overkant lijkt op een bosgeest met grijpparmen. Hij gaat je komen pakken.”

“Rudi, luku, die bigi todo zit naar jou te loeren.”

“Is dat geen kaaiman op het water...?”

“No man, het is een boomstam.”

“Ik zag iets in het bos bewegen Rudi, luku nò, daar aan de overkant.”

Leo lachte zenuwachtig.

“Misschien een boeboelaas, die stiekem met de trein is meegekomen.”

“Hou op Leo, laten we teruggaan naar het huis!”

Mijn benen waren stijf geworden van het zitten en steunend op Leo stond ik moeizaam op. Daarna trok ik hem omhoog. Net toen we onze eerste stap hadden gezet, zweefde een grote uil over de kreek. Hij verdween over onze hoofden de duisternis in. Het volume van de bosgeluiden nam toe. Er klonk gebrul, gekrijs, gesis, gespetter. Het kwam uit de kreek, het was boven de kreek, op de andere oever, overal om ons heen in het bos. De golfjes van de kreek waren van het ene moment op het andere veranderd in een kolkende watermassa. Leo en ik hielden elkaar versteend van angst vast. Het duurde waarschijnlijk maar enkele minuten, maar het leken uren. Het helse kabaal bereikte plotseling een hoogtepunt. Uit de Coropina rees een wezen op dat half mens-half vis leek in de felle lichtflitsen die uit de bomen aan de overkant schoten. Het strekte zijn armen, knoestig als dode boomtakken, dreigend naar ons uit. Ik had genoeg verhalen gehoord over de watramama met haar gouden kam om te weten dat zij het in geen geval was. Even onverwacht als de vreemde gebeurtenissen begonnen waren, hielden zij op. De Coropina was weer glad als een spiegel, met een rimpeltje hier en daar. De lichtflitsen aan de overkant waren weer gewone vuurvliegjes. De kikkers en padden kwaakten alsof er niets was gebeurd.

Hoe ik zo snel daarna weer in mijn hangmat onder het huis terechtkwam? Ik weet het niet. Ik was helemaal de kluts kwijt. Hoewel ik bibberde van angst, stond ik toch op. Ik zag Leo in de hangmat naast de mijne liggen. De olielamp hing aan de haak waaraan hij altijd hing.

Was het allemaal maar een droom geweest? Leo lag op zijn zij in zijn hangmat met zijn benen opgetrokken en zijn hoofd op zijn borst. Zijn handen hield hij tegen zijn oren.

“Wat gebeurt er?”, kreunde hij. “Wat zijn al die geluiden? Waarom is het water zo wild?”

Toen ik mijn hand geruststellend op zijn schouder legde, tilde hij zijn hoofd op en deed zijn ogen open. Hij pakte mijn hand vast alsof ik hem niet meer mocht loslaten.

“Rudi, ik ben zo bang. Ik heb zo akelig gedroomd.”

Het was een raadsel. Zou het mogelijk zijn dat Leo en ik tegelijkertijd dezelfde droom hadden gehad? Ik had er geen verklaring voor.

“Rudi, ik wil niet alleen slapen, ik wil bij jou slapen vannacht”, smeekte Leo. We sliepen die avond samen in een hangmat, met onze armen om elkaar heen.

De volgende ochtend verwelkomde de kreek ons weer als een vriend, zoals alle dagen ervoor. De zon scheen. Het water straalde een volmaakte rust uit. Het was alsof de Coropinakreek wilde zeggen ‘Kom maar zwemmen, kom maar varen, kom maar hengelen. Ik ben jullie vakantie-vriend. Voor mij hoeven jullie nooit bang te zijn’. Het vreemde was dat wij ook niet bang waren en gewoon gingen zwemmen. Bij daglicht leek het alsof alles wat wij meegemaakt of gedroomd hadden klinkklare onzin was. We hebben het nooit aan onze ouders verteld, bang dat ze ons zouden uitlachen. Het werd één van de vele geheimpjes die we samen deelden.

Toch liet het geval me niet los. Ik kwam tot de conclusie dat het inderdaad een droom moest zijn geweest en dat Leo en ik op hetzelfde moment hetzelfde hadden gedroomd. We hadden een heel hechte band en op dat moment waren we beiden onder invloed van de nachtelijke bossfeer om ons heen. Leo is er niet meer, maar die band tussen ons bestaat nog. Ik denk nog iedere dag aan hem.”

Zeventien jaar nadat opa Rudi dit verhaal aan Mireille had toevertrouwd, overleed hij. Toen ze met haar ouders herinneringen aan hem ophaalde, ontdekte ze dat hij iets had verzwegen. Leo, die kon zwemmen als een vis, was tijdens één van de vele vakanties op onverklaarbare wijze in de Coropinakreek verdronken.

Dit verhaal gaat over meester Wols. Lang geleden werkte hij als onderwijzer op de rooms-katholieke lagere school van Galibi. Hij woonde met zijn vrouw in een onderwijzerswoning dichtbij het strand.

Galibi is een Inheems dorp bij de monding van de Marowijnerivier. Het dorp heeft een lang uitgestrekt strand. Er loopt geen weg naar Galibi. Je kan er alleen met de boot naartoe. Dat was ook zo in de tijd dat meester Wols en zijn vrouw er woonden. Mensen die uit Paramaribo kwamen, namen meestal een boot in Albina. Van daaruit was het een half uur varen naar Galibi in een korjaal met een buitenboordmotor.

Eens kreeg meester Wols bezoek uit Paramaribo: zijn schoonouders, een neef en zijn vrouw. Zijn gasten zouden een paar dagen blijven. De eerste dag wandelden ze in het dorp en bezochten het strand. De volgende dag, een zondag, gingen ze naar Awara. Awara was een inheems dorp aan de Franse kant van de Marowijnerivier, waar de dorpelingen af en toe naar toe gingen om spullen te kopen die je in Galibi niet kon vinden.

Meester Wols kende de onderwijzer die daar werkte. Het was een Inheemse man, maar dan iemand die in Frans-Guyana was geboren.

Hij sprak vloeiend Frans; natuurlijk ook Caraibs, zijn eigen taal, en Sranantongo. Zijn vrouw was een Javaanse van Surinaamse afkomst.

De trip naar Awara ging met een piyaka. De monding van de Marowijnerivier was zo breed dat het was alsof je op open zee voer.

Piyaka's, met hun puntige voorstevens, waren erg geschikt voor de oversteek, omdat het water erg onstuimig kon zijn.

Bootsman Edward vertelde dat er een voetbalwedstrijd gespeeld zou worden in Awara. Hij had wel zin om ernaartoe te gaan, want zo'n wedstrijd bracht leven in de brouwerij.

Het was inderdaad een gezellige drukte in het dorp. Meester Wols en zijn gezelschap brachten een bezoek aan de onderwijzer, die hen voorstelde aan de kapitein van Awara. De kapitein was een vriendelijke man, die veel wist te vertellen over inheemse tradities. Zo vertelde hij dat de piyaka's, waarmee de Inheemsen de zee opgaan, vroeger zeilen hadden, die gemaakt werden van de bladeren van de kokospalm.

Tegen vier uur in de middag was het tijd om terug te gaan naar Galibi.

Bij de waterkant aangekomen, zagen ze dat de zee ruw was. Het zou een natte terugreis worden.

Edward zei: "Maak je geen zorgen meester. We zijn straks weer veilig in Galibi." Hij gaf de beide dames elk een plastic mantel, zodat ze een beetje beschermd waren tegen het opspattende water.

De boot gleed door het water over de toppen van de golven heen, omhoog en dan weer omlaag. De passagiers begonnen een beetje duizelig te worden. De inhoud van hun maag danste mee op de bewegingen van het water.

Meester Wols keek uit over de zee, naar de wijde horizon in het noorden. Toen tuurde hij weer naar het westen. Hij probeerde de kustlijn bij Galibi te ontdekken. Plotseling zag hij in de verte een lange, dunne streep op het water, dwars over de rivier. Edward, die zag waar meester Wols naar keek, zei: "Dat is een zandbank."

Meester Wols had wel gehoord van zandbanken, maar dit was de eerste keer dat hij er één zag.

"Waarom hebben we de zandbank op de heenweg niet gezien?", vroeg hij verbaasd.

Edward zuchtte. "Vanmorgen was het vloed en stond het water hoog.

Daarna is het getij gekeerd en werd het eb, laag water. Inmiddels is het getij weer aan het keren, maar het water is nog niet hoog genoeg om de bank te bedekken.”

De manier waarop hij keek, verontrustte meester Wols.

“Het zal toch geen probleem zijn om er omheen te varen?”

Edward hield zijn ogen op de zandbank gericht. Hij maakte een hulpeloos gebaar. Meester Wols moest zich inspannen om te horen wat hij zei.

“We hebben niet genoeg brandstof om erom heen te varen.”

“Wat!”, ontplofte meester Wols. “Dat kan niet waar zijn. Ik heb je vanmorgen een volle tank gegeven.”

Edwards blik rustte even op het woedende gezicht van meester Wols.

Daarna keerde hij zich schuldbewust van hem af.

“Ik heb wat diesel geleend aan een vriend van me die met een lege tank was komen te zitten in Awara”, bekende hij.

Hij zuchtte. “Het spijt me.”

Toen hij opnieuw de woedende blik in de ogen van meester Wols zag, haastte hij zich om eraan toe te voegen: “We redden het wel meester. Ik ken deze zandbank. We gaan er niet omheen varen. Als we dat doen, zullen we afdrijven naar de open zee. De stroming is erg verraderlijk. Het is echt beter om over de bank te proberen te varen. De vloed komt snel op en ik weet waar de lagere delen van de bank zijn.”

Meester Wols was te boos om antwoord te geven. Bezorgd keek hij naar zijn vrouw en zijn gasten. Ze hadden de bank ook gezien. Het was als een langwerpige, bultige, roodbruine monster dat uit het water verrees.

Hoe dichterbij de bank kwamen, hoe onstuimiger het water werd.

Sommige golven waren vier tot vijf meter hoog. Ze beukten op de zandbank die nu schuilging achter een witte mist van fijne waterdruppels.

Om de boot raasde het schuimende water. Meester Wols probeerde de omvang van de bank te schatten. Het moest een paar honderden meters lang zijn. Hij had er geen idee van hoe breed de bij elkaar gedreven hoop zand en modder zou zijn. Zijn vrouw, die voor hem zat, omklemde de rand van de boot met haar linkerhand. Hij strekte zijn benen uit en probeerde met zijn tenen houvast te vinden aan de plank waarop ze zat. Het water schuimde nu alsof er miljoenen flessen champagne tegelijk waren ontkurkt. De golven reikten huizenhoog.

Plotseling was het voorbij. Het gezelschap had nauwelijks tijd gehad om de woeste golven goed van dichtbij te bekijken. Het ene moment zaten ze hoog in de lucht bovenop een golf. Om hen heen was de lucht

helderblauw. Het ander moment gleed de piyaka naar beneden over een langgerekte golf tot hij opgepakt werd door een andere golf. De passagiers hielden zich stil. Niemand gilte, huilde of sprak, maar de schoonmoeder bewoog haar lippen geluidloos op en neer, biddend tot haar Schepper. Meester Wols sloeg een kruis. Het zoute water brandde in zijn ogen. Hij durfde zich niet om te keren naar Edward om te vragen of ze het zouden redden. In plaats daarvan concentreerde hij zich op wat hij om zich heen zag. Dat was niets anders dan water en lucht. De boot werd steeds weer opgetild door nieuwe golven.

Toen merkte hij dat het rustiger werd. Het geluid van de motor, die onregelmatig had gerateld, werd weer stabiel en monotoon. Zo klonk de motor als je over de rivier naar Albina ging.

Meester Wols durfde zich weer om te draaien naar Edward. De bootsman was doornat. Het water droop uit de lokken op zijn voorhoofd.

“Meester,” zei hij, “we hebben het gehaald. Ik zei je toch dat we het zouden halen.” Hij vertrok zijn gezicht in een grimas, die door moest gaan voor een glimlach.

Meester Wols keerde zich weer om zonder iets te zeggen. Hij kon de kust van Suriname nu duidelijk zien. Op het strand van Galibi wuifden de kokospalmen een ‘welkom thuis’. De andere passagiers lachten opgelucht. Iedereen kon weer vrij ademen.

In de verte achter hen werd de rode lijn van de zandbank steeds dunner. Frans-Guyana lag verscholen in de schemer van de vallende avond.

Meester Wols droogde zijn gezicht met een zakdoek. Zijn hand gleed liefkozend over de groene en witte zijplanken van de piyaka.

“Dank je, mijn vriend. Ik wist dat je ons veilig thuis zou brengen”, zei hij zachtjes.

Dit verhaal is een fabel. Dat is een verhaal waarin dieren kunnen praten. De belangrijkste dieren in dit verhaal zijn Anansi en Kaai. Anansi is een spin. Zijn voorouders zijn heel lang geleden met de tot slaafgemaakten uit Afrika naar Amerika gekomen. Kaai is een kaaiman.

Eten is erg belangrijk, voor mensen en dieren. Zonder eten gaan mensen en dieren dood. Anansi was dan ook elke dag bezig om ervoor te zorgen dat hij, zijn vrouw en zijn kinderen voldoende te eten hadden. Zijn gezin hield van vis en van vlees. Daarvan was er genoeg in het bos in de buurt van het dorp waar zij woonden. De kunst was om die vissen en het wild te vangen. Op een dag kwam hij op één van zijn tochten door het bos bij een kreekje. Het water van de kreek was donkerbruin, maar op sommige plekken scheen de zon en kon je door het water kijken. Hij zag een paar grote vissen zwemmen. Hij sneed een scherpe visspeer van een tak van een boom en liep het water in. Hij zocht een plekje niet ver van de kant, dicht bij een zonverlicht gedeelte. Hij richtte zich op, zodat hij met zijn twee achterste poten in het water stond. Daar bleef hij doodstil staan met zijn speer in aanslag in één van zijn voorpoten. Hij moest wachten tot er een mooie vis langs kwam zwemmen. Die zou hij dan treffen met zijn speer. Maar opeens voelde hij dat iets hem bij zijn twee achterpoten vastgreep. Terwijl Anansi naar voren viel, schreeuwde hij: "Help, wie houdt me vast?" Hij hoorde een stem die uit het water achter hem kwam.

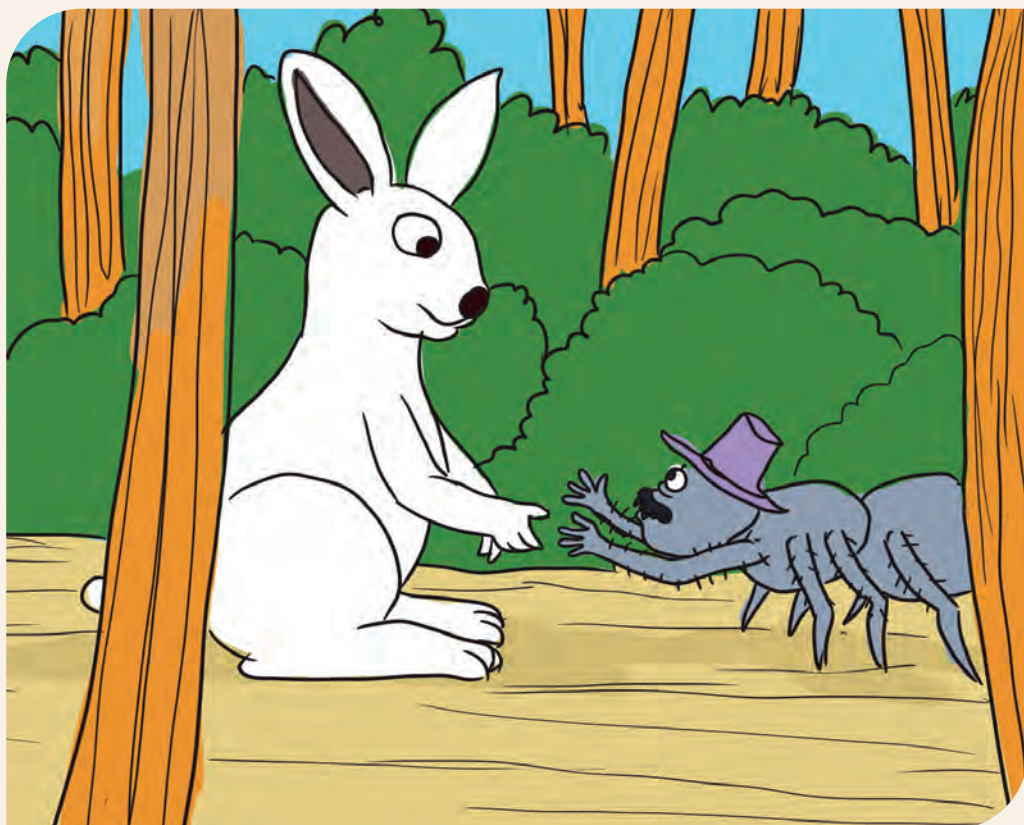
"Ik ben Gooi."

Anansi dacht razendsnel na. Toen zei hij: "Gooi me dan!"

Tot zijn verbazing werd hij een heel eind weggegooid, het bos in. Zo snel als hij kon, rende Anansi terug naar het dorp. Daar was hij veilig. Alleen had het gezin die dag geen eten. 's Avonds, toen Anansi van de honger niet kon slapen, kreeg hij plotseling een idee. Hij wist hoe hij elke dag aan eten kon komen.

Zodra de zon op was, ging hij terug naar de kreek. Hij zocht de plek waar hij was terechtgekomen, toen Gooi hem had weggegooid. Hij verzamelde weer een paar stevige takken en sneed met een mes scherpe punten aan beide kanten. Hij stak de stokken stevig in de grond. Daarna liep Anansi fluitend het bos in. Zo kwam hij een konijn tegen.

"Hé mati Konkoni", riep hij. "Goedendag, waar ga je zo naartoe?"

“Ach”, zei Konkoni, ik maak gewoon een wandelingetje. “Het is zo een mooi weer vandaag.”

Anansi zei: “Heb je geen zin om te gaan vissen. Ik weet een mooie kreek hier dichtbij.”

Konkoni zei dat hij nog nooit had gevist.

“Dan zal ik het je leren”, zei Anansi. “Het is heel gemakkelijk.”

Hij sneed een tak van een boom en maakte er een visspeer van, die hij aan Konkoni gaf. Ze liepen naar de kreek.

“Zie je hoe helder het water is waar de zon schijnt?”, vroeg Anansi. “Kijk die vissen daar zwemmen.”

Hij wees Konkoni de plek waar hij de vorige dag had gestaan, en van waaruit hij de speer op de vissen zou kunnen gooien.

“Je mag niet bewegen, anders gaan de vissen weg”, zei hij tegen Konkoni. Konkoni had een minuut of twee doodstil gestaan, toen hij voelde dat hij onder water werd vastgegrepen.

Hij schreeuwde: “Anansi, iets houdt me vast!”

Anansi zei: “Maak je niet ongerust. Dat ding gaat je straks loslaten. Je

moet hem vragen wat zijn naam is.”

Bibberend van angst vroeg Konkoni: “Suma e hori mi? Wie houdt me vast?”

De stem uit het water antwoordde: “Mi nen na Gooi. Ik heet Gooi.”

Konkoni zei tegen Anansi: “Hij heet Gooi.”

“Dan vraag hem om je te gooien”, zei Anansi.

“Gooi me”, riep Konkoni zo hard als hij kon.

Het ding gooide Konkoni uit het water, een heel eind het bos in. Hij kwam precies op de plek terecht waar Anansi de stokken met de scherpe punten in de grond had gestoken. Het konijn stierf.

Zo kwam Anansi die dag aan konijnenvlees en kon zijn gezin genieten van een lekkere maaltijd.

Elke dag ging Anansi nu in het bos wandelen. Zodra hij een dier tegenkwam dat hem een lekker maaltje scheen, lokte hij hem mee naar de kreek. Zo kwam hij een tijdje aan zijn eten.

Op een dag liep hij al drie uren rond zonder dat hij een dier was tegengekomen dat goed zou zijn om op te eten. Het werd al donker. Hij wilde net naar huis terugkeren, toen hij in de buurt van de kreek een kaaiman zag. Van kaaimanvlees zou zijn vrouw Makuba lekkere satés kunnen maken. Anansi begon al te watertanden.

“Hé brada Kaai,” zei hij met zijn aardigste stem. “Wat doe jij zo laat nog op pad.”

“Ach, ik wandel maar wat rond, op zoek naar iets te eten.”

“Als ik het goed heb, ben je een grote visliefhebber”, zei Anansi. “Weet je niet dat er hier in de buurt een kreek is vol vis.”

Kaai antwoordde: “Daar zeg je wat. Daar had ik helemaal niet aan gedacht.”

De kaaiman deed alsof hij van niets wist. Intussen had hij allang door hoe Anansi zijn slachtoffers elke dag in de val lokte. Kaai was niemand anders dan Gooi. Hij had de gevaarlijke plek met de puntige stokken gezien, waarop de dieren die hij naar de kant gooide terecht kwamen.

“Kom laat me je naar de kreek brengen en een goede plek wijzen, waar de vissen makkelijk te vangen zijn”, zei Anansi.

De twee dieren liepen samen naar de kreek. Daar aangekomen bleef Anansi aan de kant staan. Er was niet zoveel zon meer, en de kreek zag er vrij donker uit. Maar dat maakte Anansi eigenlijk toch niet zoveel uit. Hij moest Kaai in het water zien te krijgen, naar de plek waar hij de dieren liet staan zodat Gooi hen kon vastgrijpen. Dat moest met Kaai niet moeilijk zijn. Hij was een waterdier.

Anansi wees naar de plek. "Je moet daar op de loer gaan liggen."
De kaaiman verdween onder water. Anansi kon hem niet meer zien.

"Ben je al daar?", riep hij.

Er kwam geen antwoord. Anansi wachtte even. Toen riep hij weer: "Ben je al daar?"

Dit keer zag hij belletjes boven water komen, en daarna de kop van Kaai, vlak bij de kant.

"Je bent te dicht bij de kant, brada Kaai", legde Anansi ongeduldig uit. "Je moet iets verder gaan."

"Waarom kom je me niet wijzen waar ik moet zijn?" Kaai ging op zijn achterpoten staan. "Kom ik houd je wel vast."

Hij strekte een voorpoot uit naar Anansi en pakte hem vast bij een van zijn achterpoten. Zo trok hij Anansi het water in.

Anansi schreeuwde: "Dus jij bent Gooi! Laat me los!"

Kaai zei: "Je weet toch wat je moet zeggen."

"Nee, nee, nee", kermde Anansi.

"Zeg het, zeg het", hield Kaai aan, terwijl hij Anansi verder het water introk.

"Gooi me niet te ver", smeekte Anansi.

Maar de kaaiman gooide hem met een boog precies op de plek waar de stokken in de grond waren gestoken.

Hij krijgt zijn verdiende loon, dacht de kaaiman tevreden bij zichzelf. Hij ging lekker tussen de waterplanten liggen uitrusten.

En Anansi?

Die had zich heel klein gemaakt. Zijn acht poten had hij strak tegen zijn magere lijf gevouwen. Zo kwam hij precies tussen de stokken terecht. Hij kwam er levend vanaf, maar die dag bracht hij geen eten naar huis. En daarna heeft Anansi nooit meer een dier naar de kreek gelokt. Hij moest vanaf toen op een andere manier aan eten zien te komen.

Dit verhaal gaat over een man die naar een conferentie ging in het buitenland. Zijn naam was André Jandiko. Hij was journalist. De conferentie was georganiseerd door een organisatie van telecomproviders en ging over sociale media op het internet. De conferentie werd gehouden in Parijs, de hoofdstad van Frankrijk. Er namen mensen van overal uit de wereld aan deel. André was de enige deelnemer uit Suriname.

Tijdens de lunch konden de deelnemers elkaar beter leren kennen. André was aan een tafeltje gaan zitten waaraan al een man uit Saoedi-Arabië had plaatsgenomen. Hij wist dat de man Habibi heette, omdat hij die ochtend een presentatie had gehouden. Zijn voornaam had hij niet onthouden. Habibi had een baard en droeg de traditionele kleding van de Arabieren. Op zijn hoofd had hij een witte doek, die vast werd gehouden door een zwarte band. Verder had hij een witte djellaba aan: een gewaad tot de enkels met lange mouwen.

Er schoof ook een deelnemer uit Malawi aan. Deze droeg, net als André, een westers pak. André kende de man. Hij was ook journalist. Hij had hem al eens eerder ontmoet op een andere conferentie. Hij heette Peter Banda.

Peter groette de twee mannen aan de tafel, maar realiseerde zich toen dat hij nog niets had besteld. Hij liep naar het buffet en kwam even later terug met een dienblad met daarop een kom soep, Franse frietjes, gebakken vis, salade en een glas rode wijn.

“Het is druk hier”, zei hij terwijl hij zijn dienblad op tafel zette en ging zitten. De soep was heet. Hij roerde erin om het te laten afkoelen, terwijl hij met zijn andere hand alvast wat frietjes naar zijn mond bracht.

“Ja,” antwoordde André, “iedereen schijnt vandaag het restaurant op de eerste etage te vermijden. Ik zou niet weten waarom. Misschien omdat de sessies zijn uitgelopen. In ieder geval ‘bon appétit’.”

‘Bon appétit’ betekent ‘eet smakelijk’ in het Frans.

Frans en Engels waren de hoofdtalen van de conferentie. André sprak beide talen vrij goed. Hij wist dat Peter goed Engels sprak, want Engels was de officiële taal van Malawi. Hij wist niet of Peter Frans verstond. Hij had er niet op gelet of hij een microfoontje in zijn oor had tijdens de presentaties. Mensen die het Engels of Frans van de presentator niet verstonden, konden via een microfoontje naar de vertaling luisteren.

“Bon appétit”, antwoordde Peter. Hij lachte. “Ik spreek geen Frans, maar dat begrijp ik nog net wel.”

Habibi was Franstalig. Hij had zijn presentatie in vloeiend Frans gehouden. André wist niet of hij Engels sprak. Tot zover had hij alleen maar vriendelijk geknikt tegen de twee mannen aan tafel.

Peter begon zijn soep op te lepelen. André had zelf kleine aardappeltjes met een gebakken biefstuk genomen. De biefstuk was lekker mals. Het Franse eten smaakte hem goed. Ook Habibi was druk bezig zijn lunch naar binnen te werken.

“Heb je je standpunten naar voren kunnen brengen vandaag?”, vroeg André aan Peter.

“Nee, maar mijn collega van Nigeria is wel aan het woord geweest. Hij heeft een paar goede opmerkingen gemaakt. Precies wat ik ook had willen zeggen. De man weet wat er in Afrika speelt. Ik vond het daarna niet meer nodig om in herhaling te treden.”

“Heren...”

Habibi hield de twee mannen plotseling een doosje met koekjes voor.

“Mag ik jullie een koekje aanbieden als dessert. Wij moeten alles samen

delen, is het niet?"

Hij sprak Engels met een zwaar Arabisch accent.

André bedankte hem vriendelijk. Hij was niet zo dol op zoetheid. Vooral niet op de koekjes die in het doosje zaten. Ze hadden een glimmende, harde buitenkant van gebrande suiker. Hij kende ze. Ze waren hard om in te bijten en als ze zachter werden in je mond, bleven de stukken aan je tanden kleven.

Peter vond het onbeleefd om te weigeren. Hij pakte er één uit het doosje, hoewel hij ook niet echt trek had in een koekje.

"Ben je al gaan shoppen, André?", vroeg Peter, terwijl hij het koekje achteloos in zijn mond stopte.

"Nee", antwoordde deze. "De conferentie heeft een drukke agenda. Er zijn zoveel presentaties en werksessies. Ik ben er nog niet aan toe gekomen om Parijs te bekijken. Heb jij wel de kans gekregen daartoe?"

"Nee, ik ben nog nergens geweest. Maar weet je dat we morgen vrij hebben. Het is een nationale feestdag of zoiets. We zullen dan niet echt kunnen shoppen, maar de musea zijn wel open. Zullen we naar het Louvre gaan?"

"Dat beroemde museum! Daar wil ik zeker naartoe."

"Goed, dan zie ik je later. Jij gaat naar sessie 15 toch, over hackers? Ik wil zelf naar de sessie over nepnieuws."

Terwijl Peter sprak, werden zijn woorden steeds onduidelijker. André zag dat zijn ogen plotseling bleven rusten op een object in het midden van de tafel. Het was een servet op een schotel. Dat was niet abnormaal in een restaurant, maar toch kreeg André een naar voor gevoel.

"Meneer Habibi, is dat van u?", vroeg André, terwijl hij naar het servet wees.

Habibi trok het schoteltje naar zich toe. Hij mompelde iets onverstaanbaars. Hij vouwde het servet open. Plotseling ging zijn hand naar zijn mond en met een snelle beweging terug naar het servet. Zijn gekromde vingers lieten iets los en op het zachte, witte papier konden ze twee voorwerpen zien, lichtroze met lichtcrème uitsteeksels. Ze glinsterden in het licht van de lamp boven de tafel, nog nat van het speeksel. Het waren twee vlekkeloze valse tanden.

Ze prijken daar op onze eettafel. Vlak bij de lege borden en het gebruikte bestek. Mijn glas was leeg. Peter had zijn wijn nog niet gedronken. Habibi had een kop koffie voor zich.

Peter schoof zijn stoel met een abrupt gebaar naar achteren, stond op en verdween zonder verder iets te zeggen. Habibi pakte een koekje en stopte

die in zijn mond. Hij tuitte zijn lippen alsof hij op het koekje zoog. Het doosje met de overgebleven koekjes stopte hij in een leren tas, die hij op de stoel naast zich had geplaatst.

“Wij Arabieren houden van een beetje zoet”, vertelde Habibi. “We gebruiken geen alcohol, maar wel graag thee of koffie. Daar past wel wat lekkers bij.” Hij roerde in zijn koffie.

Peter was terug. Hij had een zakdoek in zijn hand en hield die voor zijn mond. Zijn ogen waren rood, alsof hij teveel had gedronken. André sloeg hem bezorgd gade, maar zei niets.

Peter ging niet zitten. Hij keek vol walging naar de valse tanden. Zoiets hoorde toch niet op een eettafel. Vooral niet in een restaurant waar je met vreemde mensen bij elkaar zat. Begreep die man dat niet?

Peter schudde zuchtend zijn hoofd.

“Ik voel me niet goed”, zei hij. “Ik denk dat ik terug ga naar mijn hotel. Mijn lunch is helemaal verpest.”

André knikte en keek hem na terwijl hij de lunchroom uitliep. Toen hij zich weer omkeerde, zag hij een stiekem lachje op het gezicht van Habibi. Toen die sprak, moest André zich concentreren om naar hem te luisteren, want hij had nog steeds het koekje in zijn mond.

“Het is vreemd dat uw vriend zijn wijn niet heeft aangeraakt. Het lijkt wel of hij last heeft van een voedselvergiftiging. Of is er misschien iets in de zaal waar hij niet goed tegen kan?”

André was blij dat hij geen koekje had genomen. Hij vroeg zich af wat Peter zo van streek had gemaakt. Zat er iets vreemds in de koekjes of lag het aan de valse tanden? Hij groette de Arabier en maakte dat hij wegkwam.

Lang geleden woonde er in een ver land een oude man in een bos. Hij was houthakker, maar kon het zware werk niet meer aan. Zijn rug was kromgegroeid van het vele sjouwen van hout. De pijnen waren niet meer te verdragen.

Zijn vrouw was al jaren overleden. Hij miste haar nog elke dag. Met haar was het huis altijd vol vreugde geweest en er bestond geen enkele vrouw die lekkerder soepen kon maken. Samen hadden zij drie jongens gekregen. Die begrepen hoe moeilijk hun vader het had en deden alles om hem te helpen. De oudste hielp hem houthakken. De andere twee deden alle klusjes rond het huis.

Maar de oude man moest het toegeven. Houthakken was heel zwaar werk en het leverde niet genoeg op om van rond te komen. Ze moesten altijd heel zuinig doen en konden zich nooit een uitgebreide maaltijd, goede kleren of mooie dingen voor het huis veroorloven. Zijn zoons wilden de wijde wereld intrekken om een ambacht te leren waarmee ze genoeg geld konden verdienen om goed van te leven. Ze spraken met hun vader. Ze hadden medelijden met hun vader en begrepen dat hij eenzaam zou zijn, vooral ook omdat hun moeder er niet meer was. Maar ze beloofden alle drie dat ze terug zouden keren nadat ze een vak hadden geleerd.

De oudste was gewend hout te hakken en te sjouwen. Het hanteren van bijl en zaag was een genot voor hem. Hij timmerde graag en had al eerder van een paar planken leuke bankjes gemaakt voor in huis. Hij besloot meubelmaker te worden. Hij had gehoord van een oude meubelmaker die in de stad woonde die twee dagreizen voorbij het bos lag. Hij zou naar die meubelmaker gaan en vragen of hij als leerling bij hem mocht werken.

De tweede zoon had interesse in molens. Hij wilde weten hoe een molen gebruikt en onderhouden werd. Om het ambacht van molenaar te leren, zou ook hij twee dagreizen verder moeten trekken.

De jongste zoon was, net als de oudste, gefascineerd door hout. Niet alleen het hakken vond hij interessant. Hij wilde weten hoe je er glans aan kon geven en welke soorten hout je kon gebruiken en waarvoor. Hij zou bij de houtbewerker in de leer gaan. Die woonde voorbij de grote stad, aan de rand van een ander bos. Ook hij zou enkele dagen moeten reizen.

De jongens lieten een flinke voorraad eten en drinken achter voor hun vader en zetten zaden in de grond van de moestuin achter hun huis. Dan

zou hun vader later verse groente en tomaten kunnen oogsten. Daarna gingen ze op weg. De oude man wenste hun alle geluk toe. Hij gaf hun mee geduldig te zijn bij het leren van hun vak. Ook moesten ze goed opletten. Zowel onderweg als tijdens het werk, konden er gevaren zijn. Vol enthousiasme kwam elk van de zoons aan op zijn leerplek. Ze werden hartelijk ontvangen door hun leermeesters. Aan hun ijver zagen de leermeesters dat het flinke kerels waren. Het leren was een groot plezier voor zowel de leerlingen als de meesters. Per brief lieten de jongens hun vader weten hoe het met ze ging. De oudste maakte tekeningen van de meubels die hij had leren maken. De middelste zoon tekende de molen waarin hij werkte. De jongste zoon maakte schetsen van de verschillende houtsoorten die hij had leren bewerken. Hun vader genoot van de brieven van zijn zoons. Hij keek uit naar de dag dat zij zouden terugkeren. Voor de oudste en jongste zoon was er in het bos voldoende werk. Hij wist niet of de middelste zoon bij de molenaar zou willen blijven. In het bos hadden ze geen molens. Maar hij was blij dat hij het goed maakte. Na verloop van tijd zat de leertijd van de jongens erop. Hun leermeesters waren heel tevreden. De meubelmaker wilde de oudste zoon graag bij

zich houden, maar hij wist dat de jongen naar zijn vader terug moest. Hij besloot hem een bijzonder cadeau te geven. Het was een wondertafeltje. Na het uitspreken van de spreuk 'Tafeltje dek je' stond de tafel gedekt met de heerlijkste spijsen en dranken. Op zijn terugreis overnachtte de oudste zoon in een herberg. Daar liet hij de waard en gasten zien hoe het tafeltje werkte. De ogen van de waard werden groot van hebzucht. Met zo'n tafeltje zou hij snel rijk worden. 's Nachts verruilde hij het wondertafeltje voor een tafel die precies hetzelfde leek. 's Ochtends vroeg pakte de jongen nietsvermoedend het gewone tafeltje en vertrok. Toen hij thuis was, wilde hij aan zijn vader laten zien hoe het wondertafeltje werkte, maar er gebeurde niets. Beiden raakten heel teleurgesteld. Maar de jongen ging aan de slag met het maken van meubels. En zijn vader was gelukkig dat hij veilig thuis was.

De tweede zoon was molenaar geworden. Zijn leermeester vroeg hem om te blijven, maar de jongen had besloten naar zijn oude vader terug te gaan. Bij het afscheid ontving hij van zijn leermeester een ezel. Deze deed iets buitengewoon bijzonders wanneer hij op een doek geplaatst werd. Na het uitspreken van de woorden 'Ezeltje strek je' rolden goudstukken uit zijn achterste. Dit is fantastisch, dacht de jongen. Daar wilde hij zijn vader graag mee verrassen. Blij en dankbaar ging hij op pad. Hij kwam aan bij dezelfde herberg als zijn broer. Toen de waard hem een voorschot vroeg, betaalde hij met klinkend goud. Nieuwsgierig geworden, hield de waard hem in de gaten. Hij sloop hem achterna toen hij naar de stal ging. Daar zag hij hoe de ezel goudstukken toverde. Toen de jongen 's ochtends vertrok, had hij niet door dat de slinkse waard de wonderezel had verruild voor een gewone die alleen ezeldrollen poepte. Zowel vader als zoon raakten opnieuw teleurgesteld. Maar de oude man was blij zijn zoon weer thuis te hebben. Er was voldoende werk. Met de ezel kon veel meer gesjouwd worden. Dus ging de jongen aan de slag.

In de avond zaten de jongens bij het vuur en vertelden elkaar wat zij in hun leertijd hadden meegemaakt. Ook over de spannende momenten op reis spraken ze. Het werd duidelijk voor hen dat het steeds in de herberg misging. De broers besloten een brief te sturen naar hun jongste broer. Zij wilden niet dat de herbergier hem ook beet zou nemen.

De jongste zoon was houtbewerker geworden. Van zijn meester kreeg hij een knuppel in een zak mee. Na het commando 'Knuppel uit de zak' ranselde de knuppel een boosdoener af. De knuppel stopte alleen wanneer het commando 'Knuppel in de zak' klonk. Met deze wonderknuppel vertrok de broer naar dezelfde herberg. Hij vertelde de

waard dat hij iets heel bijzonders bij zich had. Die nacht sloop de waard naar zijn slaapplek. De jongen zijn ogen waren gesloten, maar hij was op zijn hoede. De zak lag naast hem op de vloer. Toen de waard zijn hand uitstak om de zak weg te nemen riep hij: “Knuppel uit de zak.” De waard werd afgeranseld. De jongen ondervroeg hem tijdens het pakslaag. Zo vond hij de wondertafel en wonderezel terug. Pas daarna liet hij de knuppel ophouden. Hij sloot de herbergier op in de stal. Hij stapte op de ezel en vertrok direct. Met de wonderknuppel was hij niet bang in het donkere bos. Niet lang daarna was hij thuis. Hij had het tafeltje, de ezel en de knuppel bij zich. Zijn vader en broers omhelsden hem blij. “Tafeltje dek je”, sprak de oudste broer. “Ezeltje strek je”, sprak de tweede. De ezel leverde zijn goud af en op het tafeltje stond een feestmaal. Ze borgen het goud op en gingen aan tafel. De jongste broer kreeg een heleboel complimentjes om zijn moed en wonderknuppel. Daarna leefden zij voort in rust en weelde.

Opa is Andoyo van school komen ophalen. Dat doet hij elke middag, want opa en oma wonen niet zo ver van de school. Andoyo vertelt dat ze vandaag op school naar de Jeugdtandverzorging moesten.

De mondhygiëniste heeft een gaatje ontdekt in één van zijn kiezen.

Die moet gevuld worden. Dat gaat de tandarts de volgende week doen.

Andoyo vindt het doodeng. Hij is bang dat de tandarts hem pijn zal doen.

“Ach,” zegt opa, “die man geeft je een spuitje om je te verdoven. Je gaat niets voelen. Je moest eens weten hoe blij je mag zijn, dat je naar een tandarts kan gaan. Dat was in mijn tijd wel anders.”

Opa lacht met een zuur gezicht. Hij haalt zijn gebit uit zijn mond en laat die aan Andoyo zien. Opa heeft niet veel echte tanden meer in zijn mond. Andoyo vindt opa lelijk zonder zijn valse gebit. Hij is blij als opa de tanden weer terugzet in zijn mond. Dan begint opa te vertellen.

“Toen ik klein was, woonde ik in een dorpje aan de Commewijnerivier. Er werd veel suikerriet geplant daar in de buurt en ik kauwde vaak op suikerriet. Dat was onze snoep. Lekker zoet. Maar slecht voor je tanden. Als ik kiespijn kreeg, gaven mijn ouders me allerlei huismiddeltjes om de pijn te verzachten. Ze lieten me mijn mond spoelen met een zoutoplossing of op kruidnagel kauwen. In een keukenkastje bewaarden ze ook allerlei Chinese medicinale oliën die ze over mijn opgezette wang smeerden. Sommige middeltjes verzachtten de pijn, maar nooit voor lang. Als de pijn terugkwam, was het erger dan daarvoor.

In die tijd werden kiezen niet gevuld. Als je de pijn niet meer kon uithouden, zat er niets anders op dan die te laten uittrekken. Dat deed de dorpsarts. Tandartsen kenden wij niet, alleen dorpsartsen.

De artsen die we de afgelopen jaren hadden gehad, waren jong en onervaren. Ze waren in dienst van de overheid, hadden vrije huisvesting en konden af en toe met verlof naar Paramaribo. Maar dat was ook alles. Ze konden geen particuliere praktijk beginnen, want de dorpelingen waren allemaal arm. Die moesten ze gratis behandelen. Tandens uittrekken was niet iets wat ze tijdens hun opleiding hadden geleerd. Toch deden ze het, want kiespijn wordt op den duur ondraaglijk voor de patiënt.

Onze dorpsarts in die tijd was een forsgebouwde, lichtkleurige Creool met

zwart krullend haar. Zijn kin was gladgeschoren en aan de manier waarop hij die naar voren stak, kon je zien dat hij geen tegenspraak duldde. Zijn witte jas hing open en om zijn hals bengelde zijn stethoscoop. Mijn moeder mocht niet mee in de behandelkamer.

“U gaat zijn aandacht afleiden en hem emotioneel maken”, had hij gezegd. Ik wist niet wat hij bedoelde met emotioneel, maar het moest iets te maken hebben met pijn en huilen. Natuurlijk had dit me nog banger gemaakt, maar ik vertrouwde erop dat de behandeling, wat het ook mocht zijn, wel effect zou hebben. Anders had mijn moeder me niet naar de poli gebracht.

Terwijl de dokter het licht van een lamp in mijn mond liet schijnen, gaf hij zijn assistente op commandotoon enkele bevelen. Hij deed geen moeite om me op mijn gemak te stellen.

Ik was niet onmiddellijk aan de beurt. De doktersassistente liep heen en weer met pillen, injectiespuitjes en verbandmateriaal. Er hing een sterke ethergeur in de kamer, die me misselijk maakte. Er was nog een patiënt in de kamer. Ik zag een oude mae, met een wond aan haar been op een stoel

tegen de muur zitten. De wond was rozerood en zo groot als een kleine pannenkoek. Hier en daar was het wondvocht aangekoekt. De assistente nam een flesje waarop een etiket was geplakt met een doodskop erop. Er zat een paarse vloeistof in. Ze schonk wat van de vloeistof op een dot watten en maakte daarmee de wond schoon. De vrouw kermde van pijn. De dokter inspecteerde de wond en schudde zijn hoofd.

“Lepelen”, zei hij tegen de zuster.

De vrouw had klaarblijkelijk al eerder zo’n behandeling ondergaan, want ze begon luid te protesteren. De dokter rommelde wat in zijn instrumentenbak. “Als u niet ophoudt met dat lawaai, wordt u nooit beter”, zei hij geïrriteerd.

De vrouw werd stil. Ik begon te beseffen dat er iets vreselijks zou gebeuren. De zuster was de oppasser gaan roepen, een mannelijke assistent. Op een teken van de zuster greep de oppasser het zieke been van de arme vrouw stevig vast. De zuster reikte hem een lepel aan. Met zijn andere hand begon hij de wond uit te lepelen tot het bloed eruit stroomde. Terwijl de zuster met een onbewogen gezicht naar het plafond staarde, gilde de vrouw zo luid dat het ook buiten te horen moest zijn. Ik hoorde ongeruste stemmen over en weer praten, waarschijnlijk van familieleden. Toen de lepel in de wond ging, had ik mijn ogen stijf dichtgeknepen. Mijn ogen waren nog steeds gesloten, toen het gegil van de vrouw overging in een zacht gesnik.

“Zet een schoon verband”, hoorde ik de dokter zeggen. Zijn stem klonk erg dichtbij en direct daarop voelde ik zijn hand in mijn kaken knijpen. Het volgende moment was mijn hoofd achterover en mijn mond open. De dokter boog zich over me heen. Ik voelde een metalen instrument langs mijn tanden gaan. Het gezicht van de dokter was zo dichtbij dat ik zijn adem kon voelen. Hij zocht met zijn instrument, een tang, naar de zieke tand. Toen hij die te pakken had, drukte hij hem naar links en toen naar rechts. De zeurende kiespijn veranderde in een helse, ander soort pijn. Het leek alsof mijn hele kaakbeen in stukken werd getrokken. Mijn tandwortels stonden op het punt te breken. Ik wilde opstaan en wegvluchten, maar de dokter trok de tang terug, drukte me op de stoel en schreeuwde: “Stilzitten! Als je tand breekt, ga je nog meer pijn voelen. Zit stil, het is zo voorbij.”

De tranen stroomden langs mijn wangen. Ik wilde mijn moeder bij me hebben en jammerde zachtjes “mama, mama”. Het kon me niet meer schelen. Ik wilde weg uit deze vreselijke martelkamer.

Ik probeerde weer op te staan, maar de zware hand van de dokter hield

me in de stoel. Hij keek me strak aan. Van schrik kneep ik direct mijn ogen weer dicht. De tang ging weer naar binnen en sloot zich weer om mijn tand. De dokter bewoog de tand met nog meer kracht heen en weer. Ik voelde het koude metaal tegen de binnenkant van mijn mond bewegen. De verzwakte tand kwam los. De dokter gaf nog een rukje en tilde toen langzaam de boosdoener omhoog en langs mijn tong uit mijn mond. Ik piepte even. De zuster, die naast mijn stoel stond, hield een bakje omhoog. De dokter liet de tang met de tand in het bakje vallen. Het was alsof mijn hele gebit was gerampaneerd. Ik kon mijn mond haast niet meer sluiten en huilde van pijn. De zuster hielp me uit de stoel en stopte een rolletje watten in mijn mond om het bloed op te vangen. "Je mag je mond voorlopig niet spoelen", zei ze. Ik zal je moeder een tabletje voor je meegeven. Je moet gewoon gaan slapen. Alleen vloeibaar gebruiken. Over een dag of wat is het wel over. Ze deed de deur van de behandelkamer voor me open. Ik wankelde naar buiten. Nog net zag ik het gemene lachje om de lippen van de dokter."

Als opa stil is, steekt Andoyo zijn vinger in zijn mond. Hij voelt zijn kies. Het gaatje is nog heel klein, heeft de zuster gezegd. De tandarts gaat in zijn tand boren. Daarna vult hij het gaatje op. Het zal geen pijn doen. Wat is hij blij dat hij dat hij naar de tandarts mag gaan.

Dit verhaal gaat over een jager, die de nare eigenschappen van zijn medemens leert kennen.

Een jager liep door het bos, toen hij niet ver van zijn pad geluiden hoorde. Hij ging van het pad af en zag een diep gat in de grond waarin Mens, Rat en Slang waren gevallen.

Mens riep: "Jager, help me, want jij bent een mens net als ik."

Rat duwde hem opzij en riep: "Jager, liever help je mij en laat Mens. Want het is bekend dat mensen stank voor dank geven."

Verontwaardigd gaf Mens Rat een duw. Hij keek weer naar boven.

"Jager, je weet hoe schadelijk Rat is voor alles. Laat hem liever hier, want dan kan hij niets en niemand kwaad doen."

Toen nam Slang het woord. Hij richtte zijn kop op en siste: "Luister, jager, ik hoef het je eigenlijk niet te vertellen. Je weet zelf heel goed dat Mens onbetrouwbaar is en vaak veel kwaad verricht. Maar je moet zelf weten wat je doet."

Mens lachte hardop. "Haha, kijk wie praat. Jager, als je Slang eruit haalt, graaf je je eigen graf. Hij zal je onmiddellijk bijten."

De jager dacht lang na. Toen stak hij zijn hand uit. Mens, die zoveel op hem leek, vertrouwde hij toch het meest. Hij trok Mens naar boven.

Maar nauwelijks stond Mens op zijn twee benen naast het gat, of hij ging ervandoor. Geen woord van dank kwam er over zijn lippen.

Jager keek hem hoofdschuddend na. Toen sneed hij met zijn houwer een lange stok van een boom en stak die in het gat. Zo hielp hij ook Rat en Slang uit het gat. Ze bedankten hem en zeiden dat ze niet zouden vergeten hoe hij hen had geholpen. De jager haalde zijn schouders op en vervolgde zijn weg.

Nu had de jager de gewoonte om 's middags onder een boom voor zijn huis van een drankje te genieten. Mens kwam dat te weten. Mens lustte ook wel een drankje. Zo kwam het dat hij de jager regelmatig begon op te zoeken in de middaguren. Op een goede dag, toen Mens en de jager onder de boom voor het huis zaten, zagen ze Rat aankomen.

"Jager", zei Rat, "ik heb wat voor je gebracht als dank dat je me uit het gat hebt gered."

Hij overhandigde de jager een zak en verdween. De zak voelde zwaar aan. Nieuwsgierig maakte de jager het touwtje los waarmee de zak was dichtgebonden. Toen hij de inhoud zag, bezwijmde hij bijna. Het waren allemaal glanzende, gouden munten.

Enkele dagen hierna werd bekend dat er geld was gestolen van de koning. Als iemand de dief kende, mocht hij zich aanmelden bij het paleis. Hij zou flink beloond worden.

Mens, die zich al had afgevraagd waar Rat de zak met goud vandaan had, meldde zich onmiddellijk aan. Hij vertelde de koning wat hij had gezien. De koning zond daarop soldaten uit om de jager te halen en op te sluiten. Toen Slang hoorde wat de jager overkomen was, zei hij bij zichzelf: "Ik moet die arme jager gaan helpen."

Hij ging naar de gevangenis en kroop in een onbewaakt ogenblik de cel van de jager binnen.

"Jager, ik had je gewaarschuwd voor Mens. Al ben ik maar een slang en denken veel mensen slecht over mij, ik kan het ook goed doen. Ik ben je nog steeds dankbaar dat je mij uit dat gat hebt gered."

Slang had een plan. “Luister jager, morgen verberg ik mij in de bloementuin van de koning. Als zijn dochtertje daar komt spelen, zal ik haar zodanig bijten dat ze direct neervalt. Door mijn gif zal ze steeds zwakker worden en geen dokter zal haar kunnen genezen. De koning zal overal naar iemand zoeken die het kind beter kan maken. Jij moet de wachter vragen wat al het kabaal in de bloementuin te betekenen had. Als hij je alles haarfijn uit de doeken heeft gedaan, dan zeg je dat jij in het bos vaker door slangen bent gebeten. Vertel hem dat je een slangenserum kan maken dat heel goed werkt.”

En zo gebeurde het. Toen de koning hoorde dat de jager een medicijn had dat zijn dochter kon genezen, spoedde hij zich naar de gevangenis. De jager zat al op hem te wachten.

De koning zei: “Als jij de prinses beter kunt maken, zal ik je de vrijheid schenken. Bovendien mag je ook de zak met gouden munten hebben die we bij jou hebben gevonden.”

Slang had de jager uitgelegd dat hij de koning moest vragen of hij naar de plaats mocht gaan waar zijn dochter gebeten was. Daar zou Slang op hem wachten. Niemand mocht met de jager meekomen. De koning was wanhopig, want de prinses lag helemaal verzwakt op bed. Hij stemde onmiddellijk toe.

Toen de jager de tuin betrad, hoorde hij “ssss, sssss”. Hij keek om zich heen en zag slang. Vlakbij Slang groeide een plant met brede bladeren. Slang scheurde een paar bladeren ervan af met zijn bek en kauwde even op ze. Daarna maakte hij de jager duidelijk dat hij de bladeren uit zijn bek moest pakken. Voorzichtig pakte de jager de gekneusde bladeren uit de opengesperde slangenbek. Slang gaf hem verdere instructies.

“Stamp deze bladeren fijn. Pers het vocht ervan uit in een lepeltje en schuif dat in de mond van de prinses. Zorg ervoor dat ze er iets van doorslikt. Zeg de koning dat het medicijn een tijdje nodig heeft om te werken. Zijn dochter zal eerst in slaap vallen. Als de haan de volgende ochtend weer kraait, zal ze weer beter zijn.”

Precies zoals Slang het gezegd had, zo deed de jager het ook. De koning besloot met de koningin en hun hele hofhouding om het bed te waken tot de volgende ochtend. De ademhaling van het meisje werd rustig, alsof ze sliep. Toch vertrouwde de koning het niet helemaal.

Hij zei fluisterend tegen één van zijn adjudanten: “Let op de jager. Hij mag

niet weg, voordat ik zeker weet dat mijn prinsesje weer beter is.”

De hele nacht sliep het meisje rustig door. Heel wat bedienden vielen ook in slaap. De koningin dommelde regelmatig weg. Tegen vier uur in de ochtend kon ook de koning zijn ogen niet openhouden. Zijn hoofd viel op zijn borst en hij snurkte licht. Alleen de jager, die vaak 's nachts op jacht ging, bleef klaarwakker.

Toen de eerste zonnestralen de aarde raakten, kraaide de haan. De adjudant schrok wakker. Gelukkig, de jager zat nog naast hem.

Ook de rest van de hofhouding opende de ogen. De koning schoot overeind en rende naar het bed van de prinses. Hij zag de prinses opzitten en om zich heen kijken. Hij omhelsde haar en riep de koningin erbij. De slangenbeet was niet meer te zien. De prinses had honger en vroeg om brood met gebakken eieren en vers sinaasappelsap. Haastig gingen de keukenmeisjes aan de slag.

De koning liet alle nieuwszenders bekendmaken dat de prinses weer beter was. De volgende dag kwamen de koning, de prinses, de knappe dokters en alle hooggeplaatsten van het land bijeen. Ook de jager was er.

De koning zei: “Jager, je bent een vrij man. Hier heb je je zak goud terug. Bovendien krijg je nog een eremedaille voor je bijzondere verdiensten aan de koninklijke familie. Ik wist nooit dat er zo’n wijze man in mijn bossen woonde.”

De jager nam alles met een glimlach in ontvangst. Hij zei: “Majesteit, ik dank u zeer. Ik moet u eerlijk zeggen dat ik door alles wat ik heb meegemaakt nog wijzer ben geworden.”

“Hoezo?”, vroeg de koning verwonderd.

Toen vertelde de jager wat hem was overkomen met Mens, Rat en Slang. Rat en Slang hadden gelijk gekregen over Mens. Hij wist nu dat je niet iedereen die op je lijkt, moet geloven.

Buiten de stad is het heel gewoon om allerlei reptielen op je erf en zelfs in je huis tegen te komen. Veel mensen vinden dat eng. Dit verhaal gaat over ontmoetingen met sapakara's. Een sapakara of varaan is een groot soort hagedis.

Mijn moeder en ik wonen buiten de stad. Mijn moeder werkt graag in de tuin. Ze plant een beetje, snoeit een beetje, tjapt een beetje en schoffelt een beetje. Maar ze zit ook op het terras een beetje. Laat me vertellen waarom ik zeg: "Mijn moeder plant een beetje."

In de moestuin staat één madame-jeanette-peper naast één antruwa- en één okerstruik. Op een halve meter afstand staan tien tayerblad plantjes bij elkaar. Toch eten we van dat beetje minstens één keer per week vegetarische okersoep.

Op een dag zei ma tegen me: "Jayanti, zal ik je iets vertellen?"

Zonder op mijn antwoord te wachten, ging ze door.

"Luister..., maar zet eerst je telefoon weg."

Ik was net aan een game begonnen.

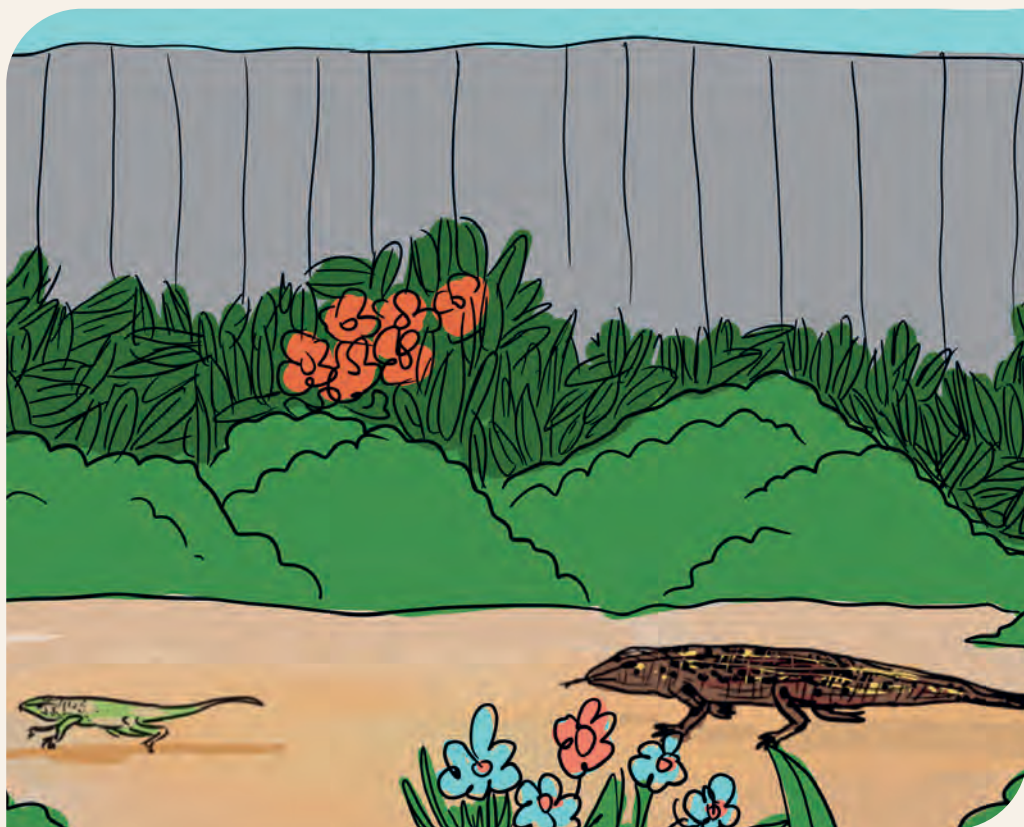
"Ik betaal geen internet om te gamen, maar om schoolwerk te maken."

Toen mijn telefoon op tafel lag, ging mijn moeder verder met haar verhaal.

"Weet je dat kleine hagedissen bang zijn voor sapakara's?", vroeg ze.

Ik keek haar aan, en dacht aan mijn game. Ik vroeg me af of ze zou merken dat ik moeite had met naar haar te luisteren. Ze merkte niets op en ging rustig door met praten. Ik besloot mijn game even te vergeten.

"Vanmorgen terwijl ik hier aan tafel op het terras een boterham zat te eten, zag ik links onder de bougainvilleplant een kleine, felgroene hagedis. Vanuit de andere kant, bij de papajaboom rechts, kwam een vette sapakara met een gevlekte huid tevoorschijn. Beide reptielen liepen allebei alsof ze met hun tong de lucht boven de grond aan het proeven waren. Plotseling lag de hagedis stokstijf met zijn kop omhoog. Hij had de sapakara gezien. Een paar seconden later rende hij als een raket zo snel weg. De sapakara liep rustig verder en kwam dichterbij het terras. Ik wuifde met mijn arm, de sapakara zag mijn bewegende arm en rende een stukje verder. Toen bleef hij weer staan. Ik bewoog mijn arm nog een keer en toen sprintte de sapakara de hoek om."

Ik lachte. Ik kon me de sapakara heel goed voorstellen. Ik had die beesten vaker in de tuin gezien. Ik wist dat ze niet gevaarlijk waren, maar vond ze toch een beetje eng.

“Ma,” zei ik, “weet je dat slangen ook bang zijn voor sapakara’s. Swipislangen zeker weten.”

Mijn moeder zette grote ogen op.

“Echt waar, ma. Vorige week lag ik op bed en keek naar de papjaboom. De papaja’s waren nog veel te groen om te plukken. Wat zag ik tussen de papaja’s; je raadt het nooit. Een lange, dunne swipi kwam al slingerend uit de boom. Plotseling bleef hij roerloos hangen. Langzaam, heel langzaam trok hij zich terug tussen de vruchten. Ik zat gelukkig veilig achter muskietengaas, want slangen zijn niet mijn favoriete dieren. Maar ik wilde toch weten waarom die swipi zich zo gedroeg. Waar was de slang bang voor? Voorzichtig liep ik naar het raam en keek omlaag. Een grote sapakara liep net langs de papjaboom waarin de swipi was.”

“Is het echt waar wat je vertelt?”

“Met mijn eigen ogen gezien, ma.”

“Laat me je een andere tori geven, voordat ik ga koken,” begon mijn moeder en ze ging rechterop zitten.

Dat beloofde een spannende tori te worden, dacht ik.

“Toen we hier pas woonden, hebben we een sapakara, een hagedis en een leguaan in huis gehad.”

“Helemaal in huis”, griezeldde ik. “Wat heb je gedaan met ze? Hoe heb je ze weer uit het huis gekregen? Heb je ze doodgemaakt”, vroeg ik.

“Laat me je vertellen”, ging mijn moeder verder. “Ik zat aan de eettafel in huis en zag vanuit mijn ooghoeken links iets bewegen. ‘Ach, mijn haren’, dacht ik. Ik deed mijn haren achter mijn oren. Direct bewoog er iets links van me. Ik schrok en zat een ogenblik verstijfd. Een sapakara keek me aan. Het beest was in mijn huis, in een hoek van de kamer. We hadden oogcontact. Ik denk dat hij ook van mij schrok. Hij wilde wegrekken, maar kon niet snel vooruitkomen, want hij gleed uit over de tegels. Wat te doen? Hij was groot, beslist een mannetje. Vrouwtjes worden niet zo groot. Mijn hart bonsde. De sapakara gleed letterlijk het licht tegemoet, dat kwam uit de openstaande deur van een slaapkamer. In die slaapkamer stond een grote spiegel. Hij schrok voor de tweede keer, want daarin zag hij een grote sapakara die tegen hem opkroop.

Intussen werkten mijn hersenen op topsnelheid.

“Denk na, denk na”, zei ik tegen mezelf.

Er stond nog een deur open, de achterdeur, maar dan moest dat reptiel langs me heen. Ik stelde me voor dat hij langs mijn benen zou rennen om weg te komen. Meteen ging ik wijdbeens staan, terwijl ik hem geen moment uit het oog verloor. Ik kon ook de deur van de slaapkamer dicht doen. Dan had ik meer tijd om na te denken, overlegde ik met mezelf. Maar dan kon de sapakara onder het bed verdwijnen. Dat werd lastig, geen goed idee. Eigenlijk griezeldde ik een beetje, omdat ik niet wist wat te doen. Dat beest moest niet samen met me in huis blijven.

Toen herinnerde ik me een Australische documentaire, die ik niet lang geleden had gezien.

“O”ja, dat kan ik proberen”, sprak ik mezelf moed in.

In de film moesten gevaarlijke zoutwaterkrokodillen, ‘Salties’ heten ze, verplaatst worden naar een ander gebied waar geen toeristen kwamen. Twee stoere mannen sprongen in het troebele water met een grote doek in hun handen. Samen gooiden ze snel die lap over de kop van zo’n zoutwaterkrokodil. De grote krokodil, die zo wild kon doen in het water, verroerde geen vin meer. Zo mak als een schaap was hij geworden.

“Dat is de oplossing”, zei ik tegen de sapakara. “Een doek over je ogen.” Doek, doek, doek, waar vond ik nu een doek? Ik keek in het rond. Ik zag geen doek. Ik keek omlaag. Ik stond op een doek. Ik stond op het kleedje dat voor de slaapkamerdeur lag. Voorzichtig trok ik het kleed omhoog en bewoog langzaam naar de sapakara. Het leek wel alsof er uren verstreken. Het zijn seconden geweest, besepte ik later. Ik was altijd goed met ballen gooien en vangen op school. Eén worp en het kleed bedekte de sapakara bijna helemaal. Alleen een stukje staart kwam onder het kleed uit. Ik liep snel naar het kleed. De sapakara was stokstijf blijven liggen onder het kleed. Het was alsof ik een dikke stok vastpakte, toen ik het kleed optilde. Met de ‘stok’ onder het kleed liep ik naar buiten. Ik zette het kleed en de ‘stok’ op de grond. Op het moment dat ik het kleed wegtrok, sprintte de sapakara als een raceauto weg. Hetzelfde foefje heb ik later uitgehaald met een hagedis en een leguaan, die het ook gedurfd hadden binnen te komen,” eindigde mijn moeder haar tori.

“Ik zal beter naar natuurfilms kijken,” zei ik. “Wat je zoal kan leren als je oplet. Je weet nooit waar het van pas kan komen.”

Mijn moeder stond op om te gaan koken. Vanuit de keuken hoorde ik haar zeggen: “Het is echt niet altijd nodig om dieren dood te maken. Het is handig als je weet hoe met ze om te gaan.”

Dit verhaal speelt zich af in Kroatië, maar had zich net zo goed ergens anders op de wereld kunnen afspelen. Het gaat over twee mannen, die beiden op hun manier erg godsdienstig waren.

De ene man heette Nicolai. Hij was een rustige man, die woonde in een mooie, bergachtige omgeving met veel bomen. Nicolai hield van de plek waar hij woonde. Hij vond dat hij in de natuur dicht bij God kon zijn. De andere man heette Jombor. Hij was priester in een dorp aan de rand van de bergen en woonde in de pastorie bij zijn kerk. Hij kende alle heiligendagen op de kalender. Hij wist precies wanneer je welk gebed op welke manier moest opzeggen. Hij kon ook alle liederen uit de gezangboeken zingen. Als hij de dorpelingen opzocht, wat hij dagelijks deed, had hij altijd wel een godsdienstig advies voor ze klaar. Jombor vond zichzelf heel belangrijk als priester.

Een paar keer per jaar moesten de kerkgangers vasten. Door te vasten lieten ze zien dat ze met weinig tevreden konden zijn, en dat ze meevoelden met arme en hongerige mensen. Het was ook een manier om tot rust te komen en na te denken over de dingen die echt belangrijk zijn in het leven. Dat had Jombor ze verteld.

Op een dag maakte Nicolai een wandeling over de berghellingen. In de verte zag hij een groepje mensen staan. Ze waren druk aan het gebaren. Toen hij dichterbij kwam, zag hij dat het Jombor was met een paar mensen van een boerderij in de buurt. Ze hielden een magere jongen vast, die brood uit hun keuken had gestolen. Ze wilden hem een aframmeling geven. Ook Jombor vond dat hij een pakslaag verdiende, want volgens de regels van zijn godsdienst was het fout om te stelen.

“Dit is een straf van God”, riep hij boos tegen de jongen.

Nicolai keek het even aan, maar toen de boer een stok tevoorschijn haalde, ging hij voor de jongen staan. De jongen was vel over been. Je kon duidelijk zien dat hij lang niet had gegeten.

“Zien jullie niet dat deze jongen een arme hongerlijder is. In plaats van hem te slaan, zouden jullie je brood met hem moeten delen. Misschien kan hij een werkje voor jullie doen als zijn honger is gestild.”

De boer liet zijn stok zakken. Zo had hij het nog niet bekeken. “Jullie moeten eens een tijdje vasten, dan zullen jullie weten hoe het aanvoelt om niets te eten te hebben”, ging Nicolai verder. Het boeregezelschap schaamde zich een beetje. Ze lieten de jongen los. Die zei dat hij graag wilde werken voor een bord eten. Hij mocht met hen mee naar de boerderij.

Nicolai was zich er niet van bewust dat hij door zijn inmenging de priester voor schut had gezet. Jombor was eraan gewend dat de mensen naar hem luisterden en deden wat hij zei. Hoe durfde Nicolai tegen zijn advies in te gaan? Als dat zo doorging, zouden de dorpelingen het respect voor hem verliezen. Straks had hij als priester niets meer te zeggen.

Op hoge toon zei hij: “Ach man, wat weet jij van vasten? Misschien kan je het niet eens! Zullen we een weddenschap aangaan? Laten we kijken wie het drie dagen kan uithouden zonder te eten en te drinken.”

Nicolai twijfelde. Hij dacht dat vasten en wedden niet zo goed bij elkaar pasten, maar hij wilde de priester ook niet beledigen. En vasten op zich was een goede zaak. Hij deed dat wel vaker. Drie dagen zonder eten en drinken was niet gemakkelijk, maar hij zou zich in die tijd op God richten

en nadenken over manieren om noodlijdende medemensen te helpen. Hij zei dus: "Eerwaarde priester Jombor, ik neem de weddenschap aan. Als u wilt, kunnen we morgenochtend beginnen."

Nadat Jombor en Nicolai nog enkele afspraken hadden gemaakt, gingen zij naar huis om zich voor te bereiden op de wedstrijd. Toen Nicolai de volgende ochtend aankwam op de plek die ze hadden afgesproken, zag hij een grote menigte. Nicolai was verbaasd. Hoe wisten al die mensen dat er een wedstrijd was? Jombor moest erover hebben gesproken.

Toen glimlachte hij bij zichzelf. Jombor was er zeker van overtuigd dat hij de weddenschap zou winnen. En natuurlijk moesten daar zoveel mogelijk mensen getuige van zijn! Dan zouden ze hem nog belangrijker vinden. Het huis waar de mannen drie dagen zouden blijven, bestond uit twee kamers en was dus heel geschikt voor hun doel. Het had geen ramen, alleen twee deuren. Volgens afspraak dronken Jombor en Nicolai nog een laatste kop thee. Daarna ging Jombor de linkerkamer in en Nicolai de kamer rechts. Voor de zekerheid werd voor iedere deur een wachter geplaatst. De vastentijd was ingegaan. Hoe zou het aflopen?

Op geregelde tijden werden de wachters door andere vervangen. Ze mochten immers niet inslapen! Men moest er zeker van zijn dat geen van beide mannen naar buiten zou gaan om iets te eten of dat iemand iets te eten naar binnen smokkelde.

In de rechtse kamer ging alles zoals het behoorde. Nicolai vastte alle dagen en nachten en bad innig. Maar in de linkse kamer... het is bijna te erg om te vertellen. Jombor bad af en toe, maar toen zijn maag op het eind van de eerste dag begon te rommelen, haalde hij onder zijn priesterkleed een pak beschuiten vandaan. Ja, zelfs wat druiven had hij stiekem meegebracht! Door de dunne scheidsmuur heen kon Nicolai de beschuiten horen kraken. Krrrm krrrm krram krrem... Hij geluid was een kweuling voor Nicolai, maar hij bad intens en na een tijdje stoorde het hem niet meer.

Eindelijk waren de drie dagen voorbij. Honderden mensen waren van heinde en verre samengestroomd om de gebeurtenissen gade te slaan. Zouden Nicolai en Jombor nog in leven zijn? Hoe zouden ze er uitzien? De mensen verdrongen zich om zoveel mogelijk vooraan te staan.

Daar brak het grote moment aan. Het dorpshoofd maakte de eerste deur open en Jombor kwam naar buiten, knipperend tegen het licht. De tweede deur werd geopend en Nicolai trad naar voren. Ook bij hem duurde het even voordat zijn ogen weer aan het daglicht gewend waren.

Het was beide mannen gelukt drie dagen te vasten. Nicolai was erg vermagerd, hij wankelde en moest ondersteund worden. Een ziekenbroeder goot een beetje water tussen zijn lippen. Jombor was ook wel vermagerd, maar hij zag er wat frisser uit. Hij kon zelf lopen. De mensen wisten niets van de beschuiten. Hij zei dat hij het aan God te danken had dat hij nog gezond was.

Ze gingen op weg naar het dorpsplein waar het dorpshoofd de uitslag van de wedstrijd officieel bekend zou maken. Nicolai werd op een brancard meegedragen. Maar wat was dat voor gedruis? Vanuit de hemel daalde een wagen neer die werd voortgetrokken door paarden met vleugels. In de wagen zat een engel. Vlak naast de brancard met Nicolai bleef de wagen zweven. De engel kwam eruit, lichtte Nicolai van de brancard en vloog met hem omhoog, de wagen in. De paarden sloegen hun vleugels uit. De wagen steeg op en verdween achter de wolken uit het zicht. De mensen op de grond hadden alles in stille verbazing gadegeslagen. Ze keken elkaar aan met een blijde glans op hun gezichten. Ze beseften dat er een wonder was gebeurd. Hun Nicolai was een heilige geworden. Jombor stond als aan de grond genageld. Toen hij weer de macht had over zijn stem, schreeuwde hij: "Neem me mee, neem me mee!" Met uitgestrekte handen en wapperend kleed rende hij het dorpsplein af, in de richting waar de wagen was verdwenen. Hij riep: "We hebben allebei gevestigd, niet hij alleen!" De dorpingen dachten nog vaak met grote eerbied en liefde terug aan Nicolai. En Jombor... die had geleerd een toontje lager te zingen.

